

Undervisningsmateriale til den tyske flygtningekirkegård Oksbøl (Varde)

Tysk-danske spørgsmål om historieformidling

Om denne udgivelse

Tysk-danske spørgsmål om historieformidling

En pædagogisk materialesamling af studerende til udstillingen:

„DER LANGE WEG ZUM FRIEDEN. Deutsche Flüchtlinge in Dänemark |
DEN LANGE VEJ TIL FRED. Tyske flygtninge i Danmark“

Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V. i samarbejde med UCL Erhvervsakademi og professionshøjskole, University College Syd, Europa-Universität Flensburg – Seminar for historie og historiendidaktik, Leibniz-Zentrum für Zeithistorische Forschung – Forschungsgruppe for Public History

Redaktion:

Dr. Caroline E. Weber, Flensburg

Med faglig medvirken af:

Rikke Louise Alberg Peters PhD, Lasse Rahn,
Hildegunn Juulsgaard Johannesen PhD, Henrik Ottosen,
Prof. Dr. Astrid Schwabe, Dr. Irmgard Zündorf, Vicky Hagedorn,
Dr. Vasco Kretschmann (projektleder)

Design:

Brigitte Rathmann, Kassel

Udgiver:

Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.,
Generalsekretær Dirk Backen

Denne samling af undervisningsmaterialer er resultatet af et internationalt studenterprojekt finansieret af Interreg Borgerpulje Tyskland-Danmark.

De enkelte bidrags indhold og holdninger afspejler forfatternes holdninger og er ikke nødvendigvis kongruente med Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Støttet af Interreg Deutschland-Danmark og Den Europæiske Union

Interreg

Kofinanziert von
der Europäischen Union
Medfinansieret af
Den Europæiske Union

Deutschland – Danmark

Indhold

OM DENNE UDGIVELSE	2
FORORD	4
TIL ORIENTERING	5
 SYV EMNER TIL UNDERVISNINGEN	
1 OKSBØL VISUELT: EN FOTOTUR Oplev historien om den største tyske flygtningelejr i Danmark	13
2 JESSYS REJSE En fiktiv rundvisning med audioguide gennem lejren i Oksbøl	28
3 24 TIMER SOM UNG TYSK FLYGTNING I OKSBØL 1945 – 1949	41
4 HISTORIERNE BAG GRAVSTENENE En rundtur med seks biografiske stationer	64
5 DEN TYSKE ELEV GÜNTER S.' DAGBOG Indtryk fra hverdagen i Oksbøl	88
6 MINDET OM OKSBØL En faktabaseret audioguide til den tyske flygtningekirkegård.....	106
7 FLUGT & LIV & DØD Skæbner fra Oksbøl?.....	109

Forord

I 2026 åbner Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V. en ny permanent udstilling på flygtningekirkegården i Oksbøl (Varde), som er en del af FLUGT – Refugee Museum of Denmark, der blev indviet i 2022. Udstillingen portrætterer udvalgte tyske flygtninge, der boede i lejren i perioden 1945–1949. På flygtningekirkegården i Oksbøl har Volksbund i over 30 år næsten hver sommer arrangeret et internationalt ungdomstræf, hvor fokus er stedets historie og vedligeholdelse. Volksbund plejer de tyske krigskirkegårde i udlandet, anvender dem som læringssteder og arrangerer møder på tværs af grænser. Siden åbningen af FLUGT-museet på den tidligere flygtningelejrs område har stedet fået betydeligt mere opmærksomhed, og er blevet udviklet til en ramme for tysk-danske møder.

Hver generation ser anderledes på historien og på formidlingen. Unge studerende fra Tyskland og Danmark blev i forbindelse med et udvekslingsprojekt opfordret til at formulere svar på de centrale spørgsmål: Hvordan kan man formidle historie på flygtningekirkegården? Hvordan kan unge fra forskellige lande lære noget på dette sted? I løbet af en periode på seks måneder udforskede de i fællesskab det historiske læringssted. Med udgangspunkt i flygtningekirkegården i Oksbøl beskæftigede de sig med erindringskultur i Danmark og Tyskland, samt med hvordan man kan inddrage erindringssteder i undervisning eller i mødet mellem internationale ungdomsgrupper. Resultatet er den foreliggende materialesamling til det mindre kendt erindringssted.

Med udgangspunkt i den tyske flygtningekirkegård i Oksbøl (Varde) og det nærliggende FLUGT museum samarbejdede 30 bachelorstuderende i historie, historieformidling (Public History), pædagogik og tysk ved UCL Erhvervsakademi og professionshøjskole, University College Syd, Europa-Universität Flensburg og Freie Universität Berlin. Det foregik i løbet af to workshops samt en række digitale møder, hvor de arbejdede med aktuelle spørgsmål om historieformidling ud fra såvel et tysk som dansk perspektiv. Resultatet af gruppearbejdet er 7 moduler med læringsmateriale på begge sprog. Det vidner om både kreative ideer og pædagogiske visioner hos den kommende generation af lærere fra Danmark og Tyskland. Materialet indeholder mange forskellige tilgange til at formidle Oksbøllejrens historie både på stedet og i klasselokalet. Det skal ikke nødvendigvis give alle de endelige svar, men derimod impulser til læringsprocessen. Forslagene skal tjene som inspiration til en dybere dialog og et langsigtet samarbejde på læringsstedet Oksbøl.

Projektgruppen i september 2024

📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Workshopperne og udgivelsen af materialesamlingen blev muliggjort gennem støtte fra INTERREG Borgerpulje Tyskland-Danmark. En særlig tak går til de medvirkende personer ved UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole, University College Syd, Europa-Universität Flensburg, Freie Universität Berlin/Leibniz-Zentrum für Zeithistorische Forschungen, FLUGT museum og Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Dr. Vasco Kretschmann

Afdelingsleder for fredspædagogik på skoler og universiteter
Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Generelle oplysninger til orientering

Velkommen til projektet „Undervisningsmaterialer til den tyske flygtningekirkegård Oksbøl. Danske og tyske studerende udarbejder tosprogede materialer til skoleklasser“

CAROLINE E. WEBER

I dette hæfte finder du som lærer forskellige forslag til, hvordan du sammen med en skoleklasse kan udforske erindrings- og læringsstedet »Krigskirkegården i Oksbøl«. Inden du gennemgår et emne med klassen, har vi samlet nyttige oplysninger om følgende emner:

- ▶ Flygtningelejren og krigskirkegården i Oksbøl
- ▶ Tyskland og Danmark under Anden Verdenskrig
- ▶ Erindringskulturer
- ▶ Krig og flugt som undervisningsemne
- ▶ Grænseoverskridende historieundervisning
- ▶ Er Beutelsbach-konsensusen forenelig med historisk empati?

Sten ved indgangen til krigskirkegården i Oksbøl
📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Yderlige informationer om flygtningekirkegården i Oksbøl: kriegsgraeberstaetten.volksbund.de

Hvert emneforslag indeholder en introduktion med vejledende tidsangivelser og forberedelse for dig som underviser. Du bedes at vurdere klassens læringsbehov i forvejen – især med henblik til individuelle krigserfaringer. Du må gerne være kreativ med hensyn til eventuelle anvendelsesområder, eller arbejde med mere tid til forberedelse og opfølgning.

Emneforslagene er udarbejdet i tysk-danske arbejdsgrupper af bachelor- og kandidatstuderende inden for følgende fag: historie, pædagogik, public history og tysk. De er primært rettet mod elever fra 8. – 9. klasse (DK) og 9. – 10. klasse (DE).

Næsten alle forslag er udarbejdet til en ekskursion på stedet (on site). Et forslag kan også udarbejdes i klasseværelset. De fleste forslag er udarbejdet til ca. to timer på stedet, men kræver mindst en, helst to skoletimer til konkret forberedelse samt en valgfri opfølgning.

Selvfølgelig kan emnerne også kun gennemgås delvist, eller du kan bruge et kildeeksempel til en eksemplarisk behandling af emnet »krig og flugt«, besættelsestiden eller »Anden Verdenskrig« (i Tyskland//i Danmark).

Hvorfor Oksbøl? Flygtningelejren og krigskirkegården i Oksbøl

Mellem 1945 og 1949 boede der i perioder op til 36.000 tyskere i flygtningelejren i Oksbøl (nær Esbjerg på den danske vestkyst/Varde kommune). Indkvarteret i barakker og tidligere hestestalde, omgivet af pigtråd på den tyske værnemagts tidligere øvelsesområde, opstod der hurtigt en slags by med børnepasning, skole, værksteder, storkøkkener og et teater. Flygtningene var primært kvinder og børn, mange af dem fra de tidligere østområder i det tyske rige, men der var også mænd i alle aldre i lejren.

Lejren havde betydeligt flere indbyggere end den nærliggende danske landsby Oksbøl (ca. 2.000), og der var stort set ingen

Udsigten over lejren fra brandtårnet

📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

kontakt mellem den lokale danske befolkning og flygtningene. Der blev også oprettet yderligere tyske flygtningelejre i for eksempel København og Aalborg, også på værnemagtens tidligere øvelsespladser, da der var omkring 250.000 civile tyskere i Danmark umiddelbart efter krigens afslutning.

Disse mennesker kunne ikke straks vende tilbage til deres gamle hjemland i maj 1945, da de tyske grænser havde ændret sig markant efter krigens afslutning, der var oprettet besættelseszoner, og der var opstået nye stater. De tyske flygtninge i Danmark vidste ikke, hvor længe de skulle blive i lejren, og indrettede sig med en provisorisk hverdag. For den lokale danske befolkning udgjorde de mange tyskere i første omgang en følelsesmæssig trussel, da de tilhørte den forhadte tyske besættelsesmagt, der havde besat Danmark siden april 1940. Forsyningen af de mange tusinder var en reel logistisk udfordring, da også den lokale befolkning havde lidt at spise i de første efterkrigs-vintre. På lang sigt blev der dog etableret en fornuftig infrastruktur, som også den lokale befolkning nød godt af.

Krigskirkegården

Ud over lejrens størrelse – Oksbøl var den største flygtningelejr i Danmark i forbindelse med Anden Verdenskrig – er der andre aspekter, der gør emnet spændende at beskæftige sig med. Lige ved siden af lejren findes der en kirkegård, som i dag bliver vedligeholdt af Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge. Her er 1.675 personer begravet, men i modsætning til en traditionel soldaterkirkegård finder vi mange grave for kvinder og børn eller endda spædbørn. Efterfølgende blev 121 tyske soldater fra det omkringliggende område genbegravet her.

Den fælles tysk-danske historie om lejren og kirkegården i Oksbøl blev i lang tid slet ikke behandlet. I begyndelsen af

2000'erne vakte en dansk undersøgelse opsigt ved at kritisere den danske civilbefolkning, og især de danske lægernes medansvar for, at så mange små børn mistede livet. Siden da er der sket meget, og siden juni 2022 åbnede museet „FLUGT. Refugee Museum of Denmark“ på det tidligere lejrtærræn. Her vises for første gang i en dansk permanent udstilling det tyske – især flygtningenes – perspektiv, og besøgende får et meget konkret indblik i lejrlivet. Derudover behandler museet aktuelle spørgsmål om flugt, fordrivelse og hjemstavn, og forbinde dermed fortiden med nutiden.

Det, der kun i begrænset omfang findes i museet, er den danske befolknings syn på lejren.

Tyskland og Danmark under Anden Verdenskrig. Grundlæggende oplysninger om relevans og perspektiv

Det historiske kompleks omkring Anden Verdenskrig kan præsenteres meget omfattende eller meget kortfattet i Tyskland og Danmark. Emnet spiller en vigtig rolle i skoleundervisningen i begge lande, selvom tilgangen er meget forskellig fra hinanden. Følgende aspekter er relevante for et overordnet perspektiv på Tyskland og Danmark:

- ▶ I det tyske rige blev Adolf Hitler, leder af det nationalsocialistiske tyske arbejderparti (NSDAP), udnævnt til rigskansler i januar 1933 og udgjorde fra da af regeringen, efter at hans parti havde fået flest stemmer ved rigsdagsvalget.
- ▶ Med sit angreb på Polen den 1. september 1939 udløste Tyskland Anden Verdenskrig, som varede i Europa indtil den tyske kapitulation den 8. maj 1945.
- ▶ Ud over de mindst 60 millioner mennesker, der døde på slagmarkerne i Europa, hvoraf størstedelen var civile ofre, myrdede tyskerne omkring seks millioner mennesker som jødeforfølge i det såkaldte Holocaust (Shoa) plus flere hundrede tusinde krigsfanger, politiske modstandere som socialdemokrater og kommunister, homoseksuelle og mennesker med handicap. Navnene på især koncentrations- og dødslejrene Bergen-Belsen, Treblinka og Auschwitz står stadig for Holocaust, der ofte bruges som synonym for tysk krigsskyld og stadig har indflydelse på aktuelle politiske debatter og relationer.
- ▶ Den 9. april 1940 besatte Tyskland Danmark, som ikke tidligere havde været involveret i krigen, for at nå Norge via Danmark som en del af »Operation Weserübung«. I Norge fandt massive kampe sted. Besættelsen varede indtil den første tyske kapitulation den 5. maj 1945.

- Fra januar 1945 begyndte folk i de tyske østområder at flygte fra Sovjetunionens tropper. Tidligere havde flugt været forbudt som forræderi mod fædrelandet. Da Danmark var besat af Tyskland, blev omkring 250.000 mennesker specifikt bragt dertil via Østersøen på Adolf Hitlers ordre af 4. februar 1945 og blev indkvarteret privat, men primært i lejre. I alt forlod mellem 12 og 14 millioner tyskere deres hjem mellem 1945 og 1950 (det tyske riges østlige områder i Øst-, Central-, Øst- og Sydøsteuropa). Tallene varierer afhængigt af den territoriale definition, tidsperioden og årsagen til migrationen).
- I Slesvig-Holsten steg befolkningstallet med ca. 33 % på grund af flygtningestrømmen, og i nogle områder blev befolkningstallet endda fordoblet i en kort periode. Da det danske mindretal i den tyske del af Slesvig ikke skulle tage imod nogen flygtninge, voksede mindretallet betydeligt, fordi mange tyskere meldte sig ind i det danske mindretal, hvilket i hele landet blev opfattet som et forræderi mod Tyskland. Flygtningene blev dermed også et politisk spørgsmål mellem S-H-delstatsregeringen i Kiel og København, og fik på længere sigt også indflydelse på Bonn-København-erklæringerne (1955) om gensidig anerkendelse af nationale mindretal, som stadig er toneangivende i dag.

I Tyskland diskuteres det tysk-danske forhold under Anden Verdenskrig sjældent i lyset af udviklinger, der var langt mere relevante for krigens forløb (såsom forholdet til Polen, Sovjetunionen, Frankrig, Italien og Storbritannien), og det afspejles generelt kun i regionalhistorisk forskning.

For Danmark derimod er Anden Verdenskrig, nærmere bestemt besættelsestiden fra 9. april 1940 til 5. maj 1945, DET centrale tema i nyere nationalhistorie ved siden af den historiske begivenhed med folkeafstemningerne og grænsedragningen/Genforeningen i 1920. Intet andet emne har opnået så stor genklang i historieforskningen og er af så stor betydning for den danske selvforståelse, især i forhold til naboen Tyskland.

Om erindringskulturer

Sammenlignet med andre stater krævede besættelsen af Danmark relativt få civile og militære ofre, og myndigheder som politiet og militæret bevarede deres suverænitet inden for rammerne af en forhandlingspolitik indtil 1943. Den anden fase af besættelsen, hvor den tyske Wehrmacht udøvede kontrol over Danmark, var imidlertid i stigende grad præget af modstand, terror og modterror. Den danske regering i København forblev officielt på plads og samarbejdede i vid udstrækning med Tyskland, mens den organiserede modstand blev støttet af stadig større dele af befolkningen. Besættelsestiden spiller en stor rolle i den danske erindringskultur og havde langvarige konsekvenser for det tysk-danske forhold.

**Ja tak til
mere viden!**

www.fla.de

„Kultur på grænsen“, Video om den historiske baggrund. Velegnet til en fælles tilgang. Med dansk tale og tysk undertekster, produceret af den danske avis i Flensborg. Varighed: 13.51. minutter.

Inge Lise Hornemann: For det bedste.
Roman (2024), Alpha Forlag, 379 sider.
På dansk.

www.youtube.com

„Tyskere på flugt: Da Oksbøl blev Danmarks 5. største by“, Aarhus Universitet channel (12.6.2022). Varighed: 11.39. minutter; med undertekster.

danmarkshistorien.lex.dk

„Flygtningelejren i Oksbøl, 1945–49“, skrevet af John V. Jensen (2025), Danmarks Nationalleksikon

Kort over flugt og fordrivelse som følge af Anden Verdenskrig 📍 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

Især modtagelsen af over 250.000 flygtninge fra Det Tyske Rige fra februar 1945 samt tilstedeværelsen af omkring 50.000 værnemagtssoldater blev ofte opfattet som en »anden besættelse«, og i forhold til Danmarks befolkning på omkring 4 millioner i 1945 stod tyskerne for en befolkningstilvækst på over 5 %.

Den danske befolknings rolle over for de tyske flygtninge er et relativt nyt emne inden for historisk forskning og er først nu ved at blive kendt i hele samfundet. Enkelte fragmenter af denne fælles tysk-danske historie passer ikke ind i den dominerende fortælling om en kollektiv modstand mod den tyske besættelse eller om et dansk samfund, der var åbent over for alle beskyttede personer. Krigskirkegården i Oksbøl ligger desuden uden for det historisk vokset tysk-danske grænseområde og er dermed ikke en del af denne fælles historie. De

flygtninge, der fra vinteren 1945 fandt en plads i lejren, kom ikke fra grænseregionen, men fra fjerne dele af Det Tyske Rige. For dem var det danske kongerige ukendt territorium, og alligevel er deres familiehistorier nu forbundet med det nordlige naboland.

Nu springer vi til nutiden

I Danmark er der stor viden om Tysklands rolle i Anden Verdenskrig, mens Danmark generelt ikke spiller nogen rolle i den tyske historiske bevidsthed. Dette vanskeliggør til tider den gensidige udveksling, især med hensyn til fælles etaper i historien, som vi ser det i eksemplet med det tyske flygtningelejr og krigskirkegården i Oksbøl.

I dag er Tyskland en af Danmarks vigtigste handelspartner, og der er stærke og venskabelige politiske forbindelser mellem København og Berlin, og især til delstatsregeringen i Slesvig-Holsten. Den dansk-tysk grænseregion nævnes ofte som et mønstereksempel på sameksistens mellem nationale flertal og mindretal, og 100 års markeringen for folkeafstemningerne og grænsedragningen blev i 2020 sat øverst på dagsordenen i begge hovedstæder som et kulturelt tysk-dansk venneskabsår. Jubilæet blev ledsaget af flere hundrede arrangementer nord og syd for grænsen – selvom mange måtte aflyses eller udskydes til langt ind i 2022 på grund af Corona-pandemien.

Goethe-Institut

Krig og flugt som emner i skolen

Emnet krig i forbindelse med flugt er også meget enormt forskelligt formuleret fra et tysk og dansk perspektiv. I den tyske historiske bevidsthed er perioden med »flugt og fordrivelse«, som begyndte i slutfasen af Anden Verdenskrig, stærkt forankret og gør det muligt for mange familier at opretholde en fortælling om offerrollen i modsætning til temaet om skyld (udryddelseskrig, Holocaust). Flugten fra den sovjetiske hær, i en overdækket vogn eller til fods over Østersøen, om vinteren i minusgrader, indkvarteringen hos velhavende bønder eller i flygtningelejre, usikkerheden om det forladte hjem og ofte andre traumatiske oplevelser som vold, sygdom og død, kendetegner historierne og videregives stadig til yngre generationer i dag.

Den danske befolkning har ikke en sådan kollektivt opfattet erfaring med flugt og har siden 1945 været et modtagerland for flygtninge fra forskellige europæiske krigszoner i perioder. Emnet krig og flugt har stor relevans i både danske og tyske skoler, da et stort antal elever har egne erfaringer med flugt, især på grund af borgerkrigen i Syrien eller for nylig krigen mod Ukraine, eller er blevet påvirket af krig, flugt og fordrivelse gennem deres nærmeste familiehistorie.

Grænseoverskridende historieundervisning

De tekster, der præsenteres her, er resultatet af et fælles tysk-dansk projektseminar, der varede næsten et år. Studerende fra tyske og danske universiteter og professionshøjskoler, og med forskellige fagkombinationer arbejdede sammen i syv smågrupper. De blev ledsaget af undervisere fra deres respektive universiteter samt andre historikere fra Danmark og Tyskland. Projektet var organiseret af Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, som bestilte en ny udstilling til den tyske krigskirkegård i Oksbøl som en del af åbningen af FLUGT-museet. Den er udviklet af østeuropa-historiker Dr. Corinna Kuhr-Korolev og har dannet grundlag for de studerendes tilgang til krigskirkegården og emnet lejr. Projektgruppen fik også indsigt i de historiske begivenheder i Oksbøl samt idéen til og realiseringen af selve museet fra FLUGT-museets chef-historiker, John V. Jensen.

I løbet af projektarbejdet opstod der en række udfordringer, på grund af med eksisterende eller manglende kendskab til naboens sprog. De studerende skrev deres respektive arbejdstekster på deres modersmål, dansk eller tysk, og oversatte dem derefter. I nogle af grupperne var engelsk det fælles sprog. På grund af de forskellige (erindrings)kulturelle og akademiske baggrunde viste der sig grundlæggende forskelle i den didaktisk-pædagogiske tilgang, som også afspejles i udformningen af materialer til historieundervisningen. Projektgrupperne søgte eller forhandlede selvstændigt deres adgang til de emner, de havde valgt, og udarbejdede de relevante materialer. De danske og tyske tekster er derfor ikke altid kongruente, men henviser til principper og praksis i de forskellige systemer. Den største udfordring var helt sikkert det overordnede emne om krigskirkegården i Oksbøl, da komplekset Anden Verdenskrig gribes meget forskelligt an, og der endnu ikke fin-

Tyske børn bag pigtråd i flygtningelejren i Oksbøl Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

des noget undervisningsmateriale om dette specifikke grænseoverskridende emne.

Disse forskelle var tydelige i de mulige perspektiver på tyske flygtninge i Danmark. Begge grupper af studerende var ikke bekendt med emnet. Danmark er som regel ikke en del af den tyske historieundervisning, og i Danmark er emnet tyske flygtninge kun gradvist ved at blive introduceret. Naturligvis kom spørgsmålene om skyld og offer/gerningsmand-narrativer op: Selvom de fleste af de flygtninge, der kom til Danmark, var civile, heriblandt mange kvinder og børn, var årsagen til deres flugt den forudgående tyske angrebs- og udryddelseskrig. Da Wehrmacht ved krigens afslutning blev drevet tilbage af de sovjetiske tropper, flygtede også civile. De blev dermed også ofre for krigen – som de dog for det meste tidligere havde støttet eller endda aktivt bakket op om. For krigsforbryderne gav flygtningene desuden mulighed for at undslippe de sejrende magters retfærdighed.

For den danske befolkning rejste flygtningenes prekære forsyningssituation i løbet af vinteren også et spørgsmål om ansvar. I første omgang blev flygtningene ikke behandlet af danske læger, da de var underlagt værnemagtens organisation indtil den tyske kapitulation. Selv om mange danske familier ikke havde det bedre end menneskene i lejren, og selv om forholdene her var væsentligt bedre end i mange af de direkte krigsramte områder, døde mange børn og syge i Oksbøl i løbet af de første to vintre. Disse forhold har været og er fortsat genstand for en kontroversiel debat i den danske befolkning, og den fælles grænseoverskridende bearbejdning er stadig i startfasen og rummer potentiale for omfattende forskning og projekter.

Historisk empati & Beutelsbach-konsensusen: To uforenelige læringsmål?

De tyske flygtninge i Danmark under og efter Anden Verdenskrig udgør et vigtigt kapitel i den dansk-tyske samtidshistorie – og emnet er stadig relativt ukendt. Med hjælp af undervisningsmaterialerne skal de elever, der besøger dette sted, lære om de to landes sammenflettede historie samt om eftervirkningerne af Anden Verdenskrig og besættelsen.

I overensstemmelse med principperne for historisk-politisk dannelse er målet, at eleverne ikke blot forstår de historiske sammenhænge, men også reflekterer over nutidige og fremtidige udfordringer. Derudover lægges der vægt på transnationale og interkulturelle aspekter. Forskellige tilgange gør det muligt for eleverne at udvikle en forståelse for historisk perspektivitet og samtidig få indsigt i de komplekse forhold i lejren og deres betydning for de mennesker, der opholdt sig der. Helt grundlæggende styrkes elevernes kildekompetence og refleksion gennem arbejdet med de forskellige eksempler.

Når danske og tyske lærere udvikler undervisningsmaterialer sammen, møder de forskellige didaktiske traditioner.

I Danmark spiller modellen „historisk empati“ en central rolle:

- ▶ Perspektivtagning – eleverne forsøger at leve sig ind i den tids menneskers tanker og følelser.
- ▶ Kontekstualisering – handlinger forklares ud fra de sociale, politiske og kulturelle rammer på den tid.
- ▶ Afgrænsning fra nutidens moral – målet er ikke at fordømme eller retfærdiggøre, men at forstå historie på den tids præmisser (dilemmabaseret undervisning).

I Tyskland er Beutelsbach-konsensusen retningsgivende:

- ▶ Forbud mod overvældelse – eleverne må ikke indoktrineres til en bestemt holdning.
- ▶ Kontroversitetsprincippet – politiske og historiske kontroverser skal også fremstå som kontroversielle i undervisningen.
- ▶ Elevorientering – eleverne skal gøres i stand til at forstå egne interesser og danne deres egne selvstændige vurderinger.

Disse forskellige tilgange supplerer hinanden, men kan også føre til spændinger. Den tyske erindringskultur er stærkt præget af, at Tyskland udløste Anden Verdenskrig og begik folkemord. Derfor fokuserer den tyske historieundervisning normalt ikke på en mulig offerrolle for de tyske flygtninge efter 1945.

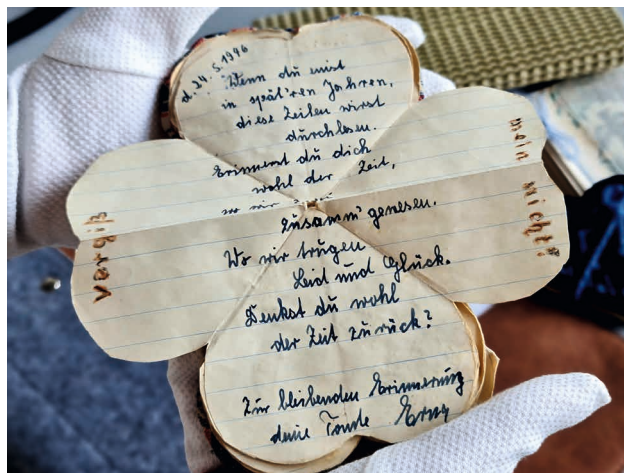
Tysk-dansk arbejdsgruppe i dialog på krigskirkegården i Oksbøl i september 2024 © Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Netop i arbejdet med emnet „Tyske flygtninge i Danmark efter 1945“ viser kompleksiteten sig: Skal undervisningen især fremhæve den danske befolknings perspektiv, flygtningenes oplevelser eller de politiske rammevilkår? Hvordan kan man skabe empati med datidens aktører uden at ende i en ensidig fremstilling – og samtidig sikre, at eleverne ser mangfoldigheden af fortolkninger?

Samarbejdet i en dansk-tysk gruppe giver derfor værdifulde muligheder: Materialerne kan udformes flerperspektivisk, kritisk og samtidig empatisk. Samtidig kræver det stor følsomhed at gøre begge didaktiske traditioner ret og ikke overbelaste eleverne. Udfordringen består i at forene historisk empati med kontroversitetsprincippet, så eleverne både udvikler forståelse for fortidens livsverdener og en reflekteret dømmekraft i forhold til de historiske konflikter.

Med blik på aktuelle krige og konflikter kan det foreliggende materiale også anvendes til at udvikle fælles viden og til at forklare kompleksiteten i historisk opståede problemer.

Poesialbum af Elsbeth Schönrock, der som ung pige flygtede til Danmark i 1945. Albummet blev lavet af hendes tante Erna i en flygtningelejr.

© Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Oversigt over de forskellige tilgange

1

OKSBØL VISUELT: EN FOTOTUR

Oplev historien om den største tyske flygtningelejr i Danmark
(uden ekskursion)

2

JESSYS REJSE

En fiktiv rundvisning med audioguide gennem lejren i Oksbøl
(on site)

3

24 TIMER SOM UNG TYSK FLYGTNING I OKSBØL 1945 – 1949

(on site; trænges til forberedelse og refleksion)

4

HISTORIERNE BAG GRAVSTENENE

En rundgang med seks biografiske stationer
(on site)

5

DEN TYSKE ELEV GÜNTHER S.' DAGBOG

Indtryk fra hverdagen i Oksbøl
(on site; trænges kræver forberedelse og efterbehandling)

6

MINDET OM OKSBØL

En faktabaseret audioguide gennem den tyske flygtningekirkegård
(on site)

7

FLUGT & LIV & DØD Skæbner fra Oksbøl?

(on site)

**Har du fundet
et emne til din
klasse?**

**Fantastisk! Følgende
oplysninger er grund-
læggende for alle
emner i forbindelse
med besøget på
krigskirkegården.**

Forberedelse af ekskursionen for læreren

Inden du tager på ekskursion med din klasse og bruger dette undervisningsmateriale, bør du drøfte nogle emner med klassen. Dette omfatter først og fremmest historiske og indholdsmæssige aspekter, så dine elever er i stand til at forstå situationen og sammenhængene og kan vurdere dem korrekt. Med hensyn til den historiske baggrund bør du helst have behandlet følgende emner i din undervisning, inden du tager på denne tur:

- ▶ Hvordan opstod Anden verdenskrig?
- ▶ Forløbet af Anden verdenskrig
- ▶ Situationen for befolkningen i Østpreussen i begyndelsen af 1940'erne (kortfattet)
- ▶ Situationen for befolkningen i Danmark (kortfattet)
- ▶ Det tysk-danske forhold under Anden verdenskrig

Derudover vil det sandsynligvis være en fordel, hvis du på forhånd (igen) gør din klasse opmærksom på historiens konstruktive karakter. På den måde sætter du din klasse i stand til bedre at håndtere indtrykkene fra krigskirkegården og de kilder, der præsenteres her.

Krigskirkegården i Oksbøl 📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Ekskursionsstedet

Krigskirkegården ligger i umiddelbar nærhed af museet "Flugt. Refugee Museum of Denmark". Afstanden mellem de to steder kan tilbagelægges til fods på 5 minutter, selv med en større gruppe. Der er rigelig med parkeringspladser til både personbiler og busser. Krigskirkegården har to indgange, hvoraf den ene ligger tættere på busparkeringen og museets indgang.

**Præstegaardsvej 19
DK-6840 Oksbøl (Varde Kommune)**

Grundlæggende adfærdsregler på krigskirkegården for alle elever

- ▶ Bliv venligst på stierne.
- ▶ Gå ikke over gravene. Hvis I arbejder ved en gravsten, skal I holde lidt afstand.
- ▶ Tal lavt og opfør jer respektfuldt.
- ▶ Vær hensynsfuld over for andre besøgende.
- ▶ Efterlad ikke affald og ødelæg ikke noget.
- ▶ Tag kun fotos, hvis de er respektfulde – ingen sjove billeder eller selfies.
- ▶ Spis ikke og hold ikke større møder i gruppen direkte ved gravene.

Tilgængelighed

På kirkegården er kun hovedstierne befæstede, men ikke stierne til eller mellem gravene. For mennesker med lette handicap er kirkegården dog uden problemer tilgængelig. Skovstierne over det tidligere lejrområde er ikke tilgængelige. Elever med lette handicap bør få hjælp under en rundvisning på lejren. Stierne er ikke egnet til kørestole og gangstøtter, især efter regn (mudder!). Sørg for at have vejrbestandigt tøj på, især fodtøj.

1

Oksbøl visuelt: En fototur

Oplev historien om den største tyske flygtningelejr i Danmark

Nele Steffensen, Boris Ritzow, Lea Schneider, Stephan Nickel, Valdemar Carlsson Jensen

Introduktion

Digital formidling af historie og museumsindhold spiller en stadig vigtigere rolle i kulturlandskabet, især efter Covid-19-pandemien. Fototuren giver skoleelever mulighed for at udforske lejrens historie sammen i klasseværelset eller individuelt derhjemme.

HVAD FORTÆLLER DEN FOTOTUREN OM?

- ▶ Centrale aspekter af flygtningehistorien
- ▶ Organisation af flygtningelejren
- ▶ Lejrlivet inden for og uden for barakkerne
- ▶ Døden i flygtningelejren
- ▶ Erindringskultur

HVORDAN ER DEN FOTOTUREN OPBYGGET?

- ▶ Barakken som udstilling med tekster og fotos
- ▶ Fire store og to mindre tematiske rum
- ▶ Hvert rum har en oversigtstekst, flere fotos, tegninger eller kort
- ▶ Hvert objekt har en objektbeskrivelse.

Pædagogisk koncept og fordele for undervisningen

- ▶ Forskellige kildetyper som citater, fotos og kort giver mulighed for at fordybe sig i historiske begivenheder.
- ▶ Design fremmer selvstændig opdagelse.
- ▶ Eleverne tilegner sig både historiske og teknologiske kompetencer.
- ▶ Det visuelle rum kan bruges alene eller som supplement til en ekskursion.
- ▶ Forenklet adgang til komplekse emner i historietimerne
- ▶ „Oksbøl i klasseværelset” – ingen ekskursion nødvendig
- ▶ Udstillingen kan også opleves derhjemme.

Nyttig forberedelse

- ▶ Afklar på forhånd, om der er planlagt et besøg i Oksbøl som supplement.
- ▶ Baggrundsinformation om emnet kildekritik

To varianter af undervisningsopbygningen

Oksbøl i klasseværelset uden ekskursion

Eleverne opdeles i grupper af nogenlunde samme størrelse. Hver gruppe udforsker nu individuelt et specifikt rum. Eleverne i hver gruppe bliver herefter eksperter i deres tema og det tilhørende rum. Efter udforskningen og fordybelsen i informationerne opdeles grupperne på ny, så der i hver nye gruppe er mindst én ekspert på hvert tema. Eksperterne præsenterer derefter deres tema for de øvrige elever i deres nye gruppe. Når denne metode er afsluttet, har alle eleverne fået kendskab til alle temaer og har samtidig skullet gengive deres eget tema. Læreren har ved denne metode primært en kontrollerende og korrigerende rolle og bør helst holde sig i baggrunden.

Oksbøl i klasseværelset som forberedelse til en ekskursion

Hvis der er planlagt et fysisk besøg i Oksbøl, kan den visuelle fototur bruges som individuel forberedelse et par dage før ekskursionen og gives som lektie til eleverne. Dette kan naturligvis også gennemføres i fællesskab i klasselokalet.

I det følgende forklares den visuelle udstilling trin for trin. Hvert rum indeholder en introduktion, flere fotos og til tider tegninger og kort. Hvert objekt har en objektbeskrivelse. Kun i køkkenrummet er dette ikke tilfældet. Køkkenrummet er nemlig meget lille og har ikke meget plads til tekster. Alle udstillingstekster og objektbeskrivelser er fuldt angivet her.

Døren til den visuelle barak

I krigens sidste måneder blev den tyske hær gradvist trængt tilbage af Sovjetunionen. I januar 1945 nåede „Den Røde Hær“ de første områder af Det Tyske Rige. Først nu begyndte evakueringen af tyske tropper og civilbefolkningen, hovedsageligt til det indre af Det Tyske Rige. Cirka 250.000 børn, kvinder og mænd samt over 100.000 soldater blev evakueret til det af Tyskland besatte Danmark. I starten tog Wehrmacht sig af de tyske flygtninge og indkvarterede dem over hele landet. Efter den tyske kapitulation i maj 1945 forbød den britiske besættelsesmagt de tyske flygtninge at rejse videre og krævede, at de skulle forsynes i Danmark. Danmark indkvarterede flygtningene i bevogtede lejre. Lejren i Oksbøl, som husede op til 36.000 mennesker, var en af de største. I står her foran en genopført barak fra flygtningelejren, som I kan udforske interaktivt. I rummene finder I information om flugtens historie og livet i lejren.

John V. Jensen præsenterer en model af en flygtningebarak fra Oksbøllejren, som den findes i FLUGT museums permanente udstilling, til projektgruppen. 📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

På billederne kan I se, hvordan tyske flygtninge flygter fra de tidligere tyske områder i Øst- og Vestpreussen. Den national-socialistiske propaganda påstod til det sidste, at Sovjetunionen blev trængt tilbage.

Men Den Røde Hær rykker uophørligt frem, og den tyske civilbefolkning får alt for sent lov til at flygte.

Den tyske flåde evakuerede soldater og civilbefolkning, også til Danmark, som stod under tysk besættelse siden April 1940.

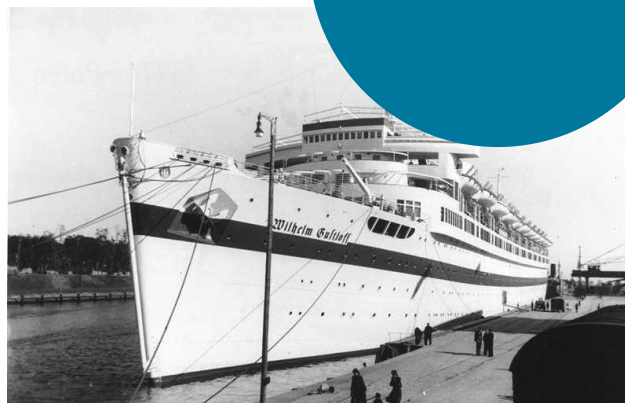
De hygiejniske forhold på skibene var meget dårlige. Mange døde som følge af de store anstrengelser under og efter flugten. Den danske befolkning havde på den ene side medlidenhed med de tyske flygtninge, der for størstedelens vedkommende bestod af kvinder og børn. På den anden side blev tyskerne foragtet på grund af deres støtte til naziregimet og de tyske krigsforbrydelser.

Angrebene på skibe skaber stor usikkerhed blandt flygtningene. Anita Scherbauer mindes i 1991 sin flugt fra Danzig i april 1945. Hun boede i Oksbøl-lejren indtil sin afrejse i maj 1947. Hendes rejsedestination var Bayern, men hendes præcise alder er ukendt.

Pillau Havn: I havnen i Pillau blev flygtninge og soldater sejlet mod vest. Både store passagerskibe, krigsskibe og små private både blev brugt til evakueringerne. 📷 Bundesarchiv, Bild 146-1989-033-33

RUM 1 FLUGT

Wilhelm Gustloff: Skibet „Wilhelm Gustloff“, et tidligere tysk dampskib, blev sænket af en sovjetisk ubåd under evakueringen på Østersøen den 30.1.1945. Også andre skibe blev sænket, og tusindvis af mennesker mistede livet. 📷 Bundesarchiv, Bild 183-H27992

»Kl. 17 sejlede Lappland så af sted med os. Vi var alle meget bange for beskydning, for vi havde allerede hørt, at mange skibe var gået ned.«

ANITA SCHERBAUER

Ankomst af flygtninge til Danmark: Flygtninge fra de tyske østområder bliver den 12. februar 1945 forset på et midlertidigt samlingssted i Aabenraa. Om få timer bliver disse kvinder og børn transporteret til forberedte private indkvarteringer i Sønderjylland. 📷 Bundesarchiv, Bild 183-1990-0927-501

Kort over flugtbevægelser: Cirka 12 til 14 millioner mennesker flygtede fra de tidligere tyske østområder eller blev fordrevet derfra. Omkring 250.000 flygtede til Danmark.

📷 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

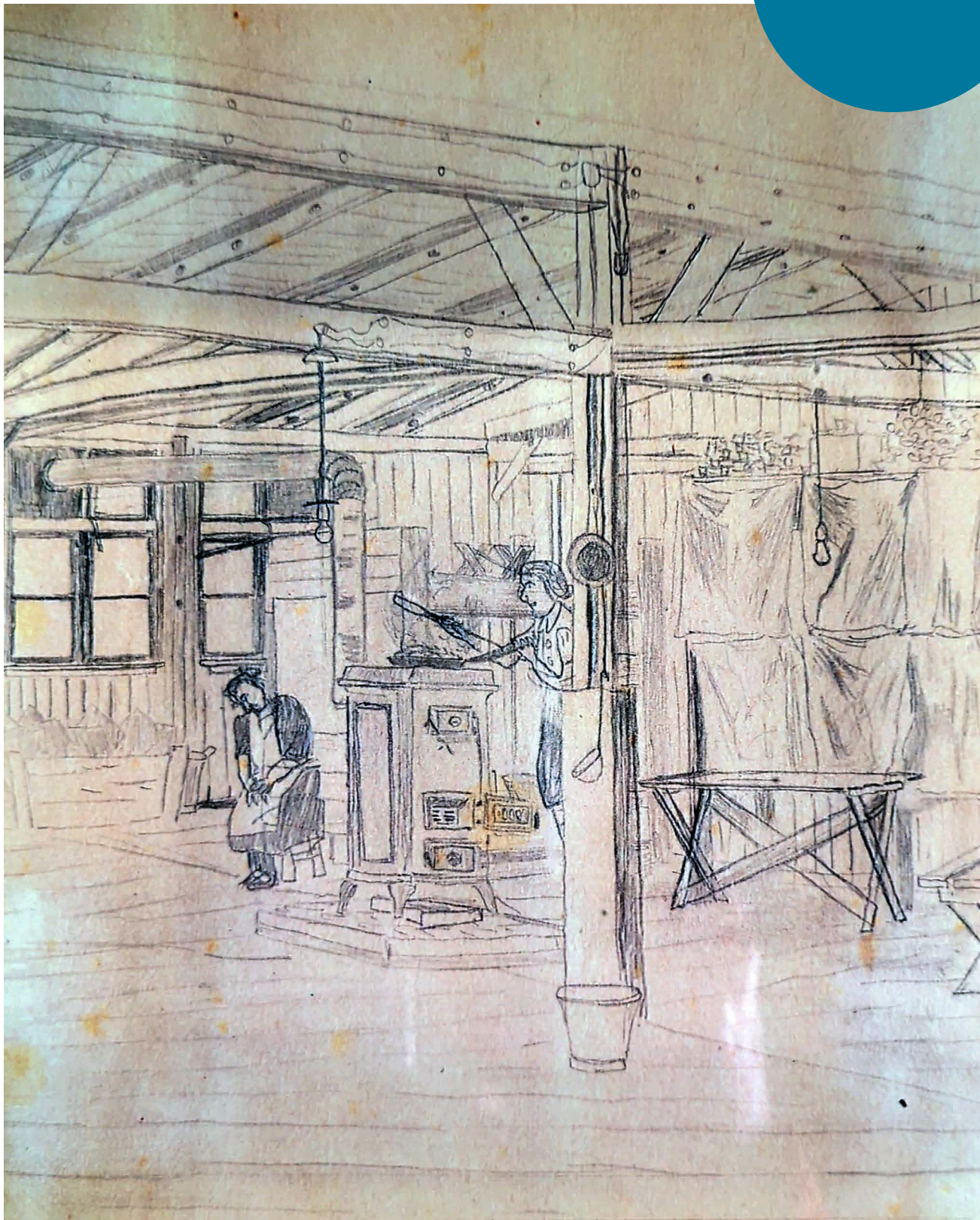
Flugt i sneen: Mennesker flygtede i januar, midt om vinteren. Mange flygtninge måtte efterlade deres ejendele. Her ses nogle forsøge at tage så mange ejendele som muligt med på hestevogne. De krydser en isflade på den kuriske bugt, en lagune.

📷 Bundesarchiv, Bild 146-1990-001-30

Horst Baldzuhn, dengang et barn, fortæller om flugten fra Østpreussen sammen med sin mor, tante og to søskende. De nåede frem til lejren i Oksbøl i februar 1945, og i marts 1947 kunne de forlade lejren med tog mod det sydlige Tyskland.

»UKl. 22 gik vi så af sted med en slæde og to kufferter, i -18°C og 0,5 meter sne, mod banegården. [...] Vi nåede dog kun til Johannes-Broen. Her kom folk allerede imod os fra banegården og sagde: Gå den anden vej, banegården er allerede under beskydning. Så gik vi ad Liebstädterstraße, forbi Vestbanegården til Likusen, hvilket var yderligere ca. 6 km. Omkring kl. 2 så vi den røde himmel bag os. Allenstein brændte allerede, måske også Kortau. [...]«

HORST BALDZUHN

Tegning af en barak indefra: I en sådan barak måtte cirka 140 mennesker bo. I de store sovesale som denne var der plads til 16 personer. Små børn havde ofte ikke deres egen seng og sov enten i samme seng som deres søskende eller deres mor. Derfor skete det, at der var flere end 16 personer i rummene. Der var stort set intet privatliv. Kun i de små rum hver ende af barakken var der mindre værelser med kun én stor seng. Disse værelser var forbeholdt funktionærer i lejren, berømte personer eller andre privilegerede som læger eller præster.

📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Udsigten over lejren fra brandtårnet

📷 Blåvandshuk Lokalhitoriske Arkiv

»Vores værelse var udstyret med 8 treetages senge, 4 små borde, en træskammel til hver og en lille jernkakkellovn. [...] På nederste køje, som næsten lå på gulvet, opbevarede vi vores bagage. På anden køje sov mine forældre [...] og helt øverst min kusine Inge og jeg. [...] Da vi nu havde fået godt opvarmet vores barakker, dukkede de første væggelus op om natten, som ville suge blod fra os. Vi tændte ofte lys og gik så på jagt efter væggelusene; [...] Da vi havde indberettet det, fik vi et insektpulver, som vi støvede under halmmadrasserne og i væggene med, og snart havde vi fred for skadedyrene.«

ANITA SCHERBAUER

Anita Scherbauer, flygtet fra Danzig (præcis alder ukendt).
I: Biografi Wiens – Flucht Anita Scherbauer, S. 8

RUM 2 LIVET I BARAKKEN

Plads til en flygtningefamilie: Her kan I se pladsen, som en flygtningefamilie havde til rådighed. 📷 Blåvandshuk Lokalhitoriske Arkiv

Vandforsyning: Man måtte selv hente vand, f.eks. til at drikke eller vaske tøj. Madlavning skulle flygtningene ikke selv stå for. Maden blev lavet i det centrale lejr køkken, hvor flygtninge blev tildelt arbejde.

📷 Blåvandshuk Lokalhitoriske Arkiv

RUM 3 FRITID, ARBEJDE, UDDANNELSE, SELVFORVALTNING

Fritidsaktiviteterne i Oksbøl-lejren gav beboerne en tiltrængt adspredelse og styrkede fællesskabet. Udover gudstjenester og kulturelle arrangementer som musik og teater blev der organiseret håndarbejde, læsning og mindre sociale begivenheder.

Arbejdspligten sikrede driften af lejren og engagerede beboerne aktivt. Aktiviteter som spinderi, kurvefletning og bogbinding havde ikke kun praktiske formål, men holdt også folk beskæftigede. For børn spillede uddannelse en særlig vigtig rolle: I begyndelsen organiserede engagerede mødre og lærere improviseret undervisning, inden de danske myndigheder etablerede et mere struktureret skolesystem. På trods af knappe ressourcer blev der oprettet grundskoler samt erhvervs- og aftenskoler, som gav børn og unge en følelse af normalitet og fremtidsmuligheder.

Lejren havde størrelsen og infrastrukturen af en lille by. Den tyske selvforvaltning fremmede beboernes ansvarsfølelse og aflaster lejrledelsen. Demokratiske valgte tillidspersoner repræsenterede beboernes interesser, mens lejrinspektører overvågede forholdene og rapporterede til den danske administration.

Kort over lejren: Her kan I se et kort over lejren. Lejren var 4 km² stor, svarende til cirka 560 fodboldbaner.

FLUGT museum

Teateret i lejren: Teateret spillede en vigtig rolle i fritids- og kulturlivet i Oksbøl. Forestillingerne gav ikke kun underholdning, men hjalp også med at bearbejde traumatiske oplevelser og den hårde hverdag. Lejrbeboerne deltog ofte aktivt i organiseringen, hvilket styrkede fællesskabet. Alle beboere fik én gang om ugen en billet til teateret eller biografen. 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Kostumer af crepepapir: Manglen på materialer tvang lejrbeboerne til at være kreative. Kostumerne til dette teaterstykke blev fremstillet af crepepapir. 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Børsterbindere: Børstebinderiet var en af lejrens arbejdspladser, hvor cirka 100 kvinder arbejdede. 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

OKSBØL VISUELT: EN FOTOTUR

På trods af mangel på ressourcer som papir, skolebøger og egnede lokaler lykkedes det lejrledelsen i samarbejde med engagerede personer at tilbyde børnene regelmæssig undervisning. Undervisningen fulgte demokratiske principper og blev støttet af både tyske og danske lærere.

Den dengang 12-årige Elsbeth Schönrock (født Werner), som boede i en mindre lejr ved Brosbølgård, mindes:

»De, der kom til Oksbøl-lejren, var heldige, de havde rigtig skole, fordi det var en stor lejr.«

ELSBETH SCHÖNROCK

Der blev også fremstillet legetøj til de mange børn i lejren. Anita Scherbauer husker sit arbejde der:

»Vi blev alle sat til at arbejde. Min far og jeg arbejdede i hobbyværkstedet. Her blev det smukkeste legetøj lavet til børnehaverne i lejren. Vi var 16 arbejdere. Der blev lavet små trævogne, udskårne træheste, byggeklodser, tøjsnore, billedbøger, bolde af stofrester og meget mere. Dukkehovedernes blev modelleret af papirmasse og lim, mens kroppe, arme og ben blev viklet af sækkevæv og derefter klædt på.«

ANITA SCHERBAUER

RUM 3
FRITID, ARBEJDE,
UDDANNELSE,
SELVFORVALTNING

En skoleklasse © Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Legetøj fremstillet i Oksbøl © Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Pastor Niemöller: Religion var en vigtig støtte for flygtningene og gav dem håb.

© Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Fødevarerforsyningen i lejren var for det meste tilstrækkelige, og beboernes livssituation var bedre end for de tusindvis af hjemløse i det sønderbombede Tyskland eller i det ødelagte Østeuropa. Mange flygtninge var klar over dette. Ikke desto mindre led de under sult, kulde og dårlige hygiejniske forhold. Sygdomme som tyfus, difteri, skarlagensfeber og tuberkulose florerede i lejren. Dødeligheden var særlig høj blandt spædbørn, børn og ældre. På den tidligere lejrkirkegård findes der 1.796 grave, heraf over 650 spædbørn og småbørn. Nogle urner blev dog taget med af pårørende ved deres afrejse fra Danmark.

Efter at de sidste flygtninge havde forladt lejren, og den blev nedlagt, tog danske menigheder sig i første omgang af gravplejen. Siden 1962 har Volksbund Deuts-

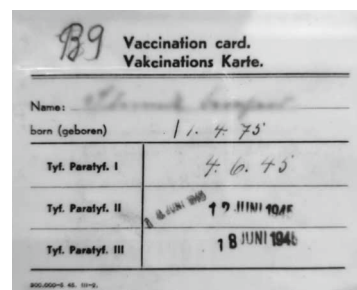
che Kriegsgräberfürsorge e.V. taget sig af gravene for alle tyske flygtninge og soldater i Danmark. For de pårørende er disse steder stadig vigtige.

Et andet mål er at bearbejde fortiden og mindes de svundne tider. Gennem kirkegården og FLUGT-museet er den tidligere lejr i Oksbøl blevet et vigtigt læringssted for historien om flygtninge under Anden Verdenskrig og for historien om flygtninge verden over.

Lejrkirkegård: Lejrkirkegården i Oksbøl i slutningen af 1940'erne. Her kunne de pårørende besøge deres afdøde. 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

RUM 4 DØD OG ERINDRING

Vaccinationsattest: Danske læger var ansvarlig for at gennemføre vaccinationer. Især børn blev vaccineret i lejren for at forhindre spredning af sygdomme.

📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Manfred Plischka, født i 1940 i Königsberg, fortæller om spædbørnsdødeligheden i lejren. Han fik en lillebror i Oksbøl-lejren:

»Min bror Hans blev født den 30.9.1945 og døde ifølge dødsattesten af lungebetændelse den 23.2.1946. Han blev begravet på kirkegården i Oksbøl.«

MANFRED PLISCHKA

Børneafdelingen på lazarettet: Tyske læger og sygeplejersker plejede de syge. Danske læger førte tilsyn og behandlede kun tyske flygtninge i undtagelsestilfælde. 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

RUM 4 DØD OG ERINDRING

Urner: Fra april 1945 steg dødstallet blandt flygtningene og de sårede soldater så hurtigt, at der ikke var kister nok. Af den grund blev kremering, (ligbrænding) almindelig. Mange af flygtningene havde deres pårørende stående i urner, som de tog med sig, når de udrejste til Tyskland igen. På billedet ses, at dødfødte småbørn blev kremeret uden navn, og der findes mange gravsten uden navn på kirkegården.

📷 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

OKSBØL VISUELT: EN FOTOTUR

I dette rum var der et lille, provisorisk køkken.

Måltiderne blev tilberedt centralt i lejren, og beboerne skulle hente deres mad dagligt. Forbruget af fødevarer for hele lejren er delvist dokumenteret.

En uges forbrug af fødevarer i Oksbøllejren (en uge i november 1945 med 30.500 flygtninge i lejren)

- ▶ Pølser og Ost: 10.000 kg
- ▶ Smør: 4.600 kg
- ▶ Sigtebrød: 25.000 kg
- ▶ Rugbød: 68.000 kg
- ▶ Kartoffler: 70.000 kg
- ▶ Grøntsager (Kaal, Gulerødder, Roer o. l.): 53.500 kg
- ▶ Fisk: 14.000 kg
- ▶ Kød: 5.250 kg
- ▶ Mel: 1.800 kg
- ▶ Havregryn: 1.800 kg
- ▶ Ærter: 2.100 kg
- ▶ Forskelligt: 1.000 kg
- ▶ Tørmælk: 1.500 kg
- ▶ Mælk: 70.000 kg

 Efter informationer fra FLUGT museum

Brøduddeling foran lagerbarak, Oksbøl 1948 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

KØKKEN

Hylder med rugbrød

 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

»Vi fik mad fra det store fælleskøkken. Om morgenen te, som vi ikke kunne lide (vi brugte det så til at vaske fødder i). På komfuret ristede vi brødet mørkebrunt og hældte kogende vand over det – det var så vores kaffe. Brødet blev hentet af barakkens ældste med hjælpere og derefter fordelt i barakken, sammen med ost, smør og pølse. Til frokost fik vi gryderet eller nogle gange kartofler og fisk. Fisken kunne vi selv hente og stege på vores komfur.«

ANITA SCHERBAUER

KØKKEN

»Maden fik vi fra et stort køkken. Vi skulle hente den hver middag. Den var ikke værd at rose; enten havde danskerne heller ikke meget selv og ville ikke tage godt imod os: Noget sammenkogt uden salt. Derudover var der te og 'forplejning' med brød, næsten ingen fedt. Heldigvis kunne jeg amme meget længe og fik endda havregryn hver dag. Med tiden blev maden lidt bedre, men stadig næsten uden salt.«

MARTA MARIA GOERGENS

Marta Maria Goergens ankom til Oksbøl lige efter krigens afslutning. Hun var gravid på det tidspunkt. Lille Hans-Peter var meget svag på grund af strabadserne og de mange sygdomme i barakkerne, og hun bekymrede sig dagligt om ham.

(Alle citater er oversat fra tysk til dansk.)

ENKELTVÆRELSE

I nogle af barakkerne fandtes der enkeltværelser. Disse rum var forbeholdt funktionærer i lejren, berømte personer eller andre privilegerede som læger eller præster.

Agnes Miegel, en dengang berømt tysk digter, boede i et af disse rum. Agnes Miegel stillede sig villigt til rådighed for propaganda under nazistisk styre og distancerede sig aldrig offentligt fra nazismen. Hun var meget populær blandt flygtningene i lejren, blandt andet fordi hun litterært bearbejdede erfaringerne fra flugten og livet i lejren.

Kartoffellageret 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Lejrens køkken 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Agnes Miegel: På dette foto fra 1940 ses Agnes Miegel sammen med overborgmesteren i Frankfurt/Main, der bærer sin nazistiske uniform. 📷 Wikimedia Open Source

2

Jessys Rejse

En fiktiv rundvisning med audioguide
gennem lejren i Oksbøl

Lena Süh1, Celina Töwe

Introduktion og idé

„Jessys Rejse“ kombinerer reelle flugthistorier med en fiktiv rammefortælling for at illustrere de tyske flygtninges livsbetingelser i flygtningelejren Oksbøl. I centrum for undervisningsmaterialet står historien om den fiktive figur Jessy Witt og hendes tvillingsøster Lisa, der under Anden Verdenskrig flygtede fra Det Tyske Rige til Danmark og fandt et sted i flygtningelejren Oksbøl. Da Jessy leder efter søsteren i flygtningelejren, taler Jessy med personer, såsom lejrens læge Dr. Leo Sahn, den syvårige Manfred Plischka og tømreren Erich Wiens. Efter tvillingenes hjemkomst til Tyskland møder Jessy Elisabeth Schönrock, der også fortæller om sin flugt og sit hidtidige liv.

Her blandes to historiske begivenheder og personer, men der iscenesættes et venskab mellem Jessy og Elisabeth. De personer, Jessy møder, er baseret på selvbiografiske beretninger, der dokumenterer flugten og livet i lejren.

Skoleklassen udforsker i små grupper via en audioguide eller et tekstmanuskript krigskirkegården eller omgivelserne omkring den tidligere flygtningelejr og får på denne måde information om emnerne flugt, hverdagslivet i lejren og hjemkomsten til Tyskland.

Da der i denne tematik arbejdes meget med projicerede følelser, bør en af biografierne analyseres nærmere i efterbehandlingen for at tydeliggøre historiens konstruktive karakter. Desuden skal den samlede kontekst for flugten, nemlig Tysklands rolle i Anden Verdenskrig, altid tages med i betragtning.

På grund af den valgte form for arbejdet, en lydbog, har forfatterne anvendt visse stilistiske virkemidler og metoder, for eksempel emotionalisering og personificering, for at vække og fastholde modtagerens interesse. De to forfattere har ud-

arbejdet biografierne om de portrætterede personer på baggrund af forskellige kilder med biografiske oplysninger om de virkelige personer. Kildematerialet stammer fra den sene efterkrigstid og er blevet samlet af forfatterne på en sådan måde, at udsagnene om livet i lejren og i forbindelse med et møde i lejren kunne overføres. Samtidig blev de fiktive karakterer Jessy og Lisa Witt skabt på baggrund af litteraturresearch og nævnte biografiske oplysninger om den virkelige person og sat ind i konteksten. Desuden blev dele af disse biografier suppleret eller forkortet i overensstemmelse med det didaktiske koncept. Ved hjælp af projektets forskellige fremstillingsformer (auditive og beskrivende) sigtede forfatterne mod en inklusiv anvendelse af arbejdet.

Ideen

Turen er en fortælling om tyske flygtninges historier i Danmark under Anden Verdenskrig og beskriver livet i flygtningelejren Oksbøl. Disse historier præsenteres som selvbiografiske beretninger fra slutningen af februar 1947 og er indlejret i en fiktiv rammefortælling.

I centrum for fortællingen står det fiktive tvillingepar Jessy og Lisa Witt, begge 18 år gamle. Jessy og Lisa er interesserede i historie og er flygtet fra Det Tyske Rige til Oksbøl. Mens Lisa Witt er kvinde, er Jessy Witts køn bevidst ikke angivet. Dette skal gøre det lettere for eleverne at identificere sig med Jessy. Turen begynder for eleverne på det tidspunkt, hvor Jessy får besked om, at de om tre dage må vende tilbage til Tyskland fra lejren i Oksbøl sammen med Lisa. Jessy vil fortælle Lisa nyheden og kommer i samtale med andre beboere i lejren, mens Jessy leder efter hende. Samtalerne dokumenterer de respektive flugthistorier og levevilkårene i lejren.

De mennesker, Jessy møder, er baseret på virkelige personer og deres selvbiografiske beretninger eller beretninger fra deres pårørende, som blev nedskrevet i den sene efterkrigstid:

Udsigten fra brandtårnet over lejren

📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

JESSYS REJSE

- Lægen i lejren, Dr. Leo Sahm
- den 7-årige Manfred Plischka
- den 57-årige tømrer Erich Wiens

Efter hjemkomsten til Tyskland møder Jessy endnu en person: Elsbeth Schönrock, født Werner, en barndomsveninde, der er iscenesat til denne setting.

Den reale person Elsbeth Schönrock har også oplevet en flugt og livet i et dansk flygtningelejr, men kunne allerede i begyndelsen af februar 1947 vende tilbage til Tyskland. I denne setting deler hun sine egne traumatiske oplevelser med den fiktive person Jessy.

Jessy Witt, 18 år gammel

Kort over lejren FLUGT museum

Jessys rejse i undervisningen: Variationerne

Praktisk information til lærere

Hvad skal man have med sig?

- ▶ Opladelig mobilenhed med QR-kodescanner og mobilt internet
- ▶ Hovedtelefoner (til lydguiden)
- ▶ Arbejdsark til turen (se bilag)
- ▶ de tilhørende QR-koder

Varighed for alle varianter:

Ca. 90 minutter (aktiv tid på stedet)

Ruter

Der er forskellige ruter for de to steder (uafhængigt af lyd- eller tekstversion).

Både på kirkegården og i lejrområdet kan både lyd- og tekstversionen bruges. De forskellige ture kan vælges efter elevernes kompetencer og med henblik på inklusion eller det øvrige dagsprogram.

Rute kirkegård

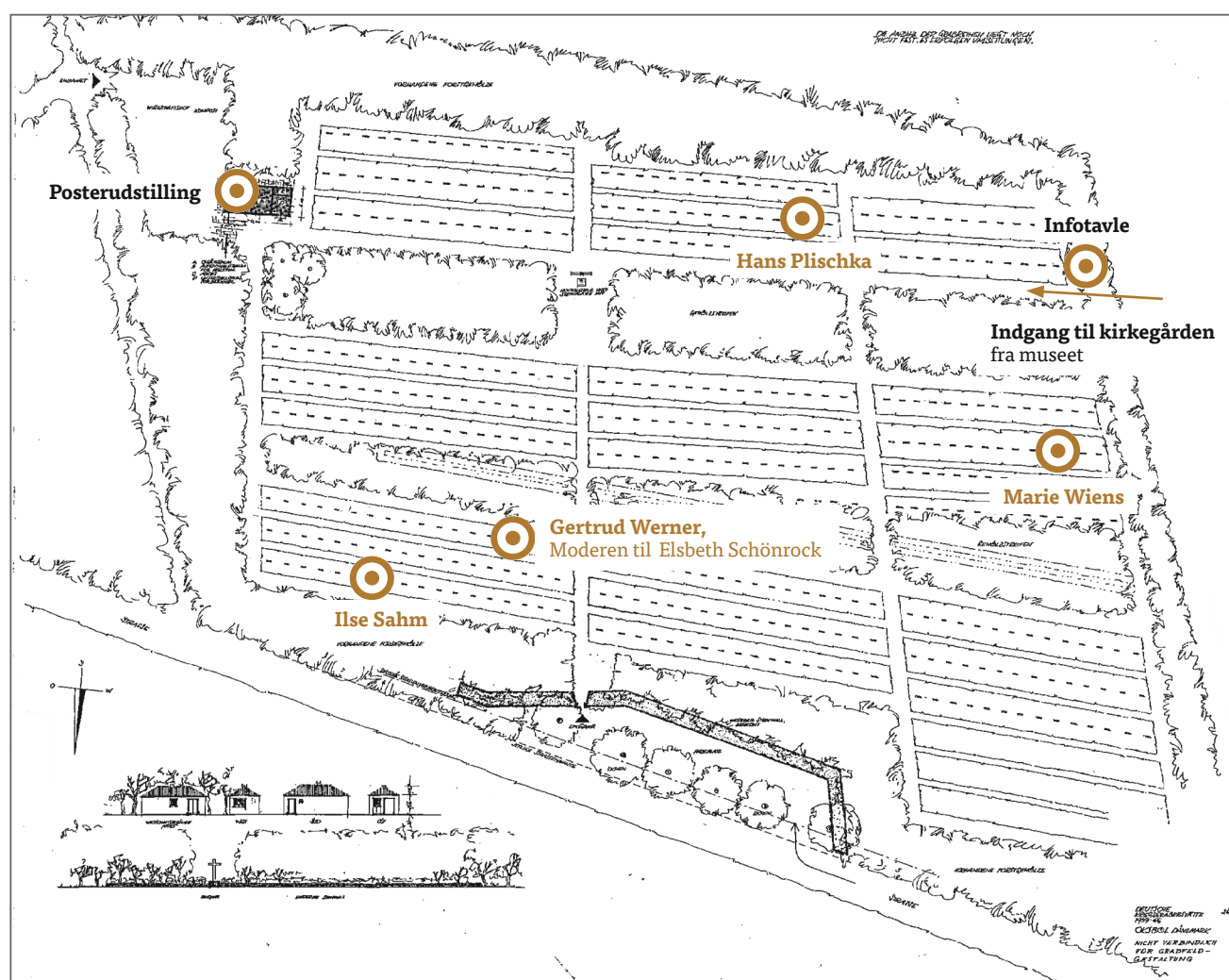
Start:

Informationstavle foran kirkegården

Gruppestørrelse: maksimalt 5 personer

Skoleklasse: Sendt af sted i grupper. Et sideprogram, f.eks. med FLUGT-museet, forkorter ventetiden.

Gravplan med stationer for klasse © Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

www.volksbund.de

Her findes audioguiden og tekstversionen (rute: kirkegård).

Rute Lejrsted

Start: Hovedindgangen til FLUGT-museet

Gruppestørrelse: 7–8 personer

Skoleklasse: Sendt af sted i grupper. Et sideprogram, f.eks. med FLUGT-museet, forkorter ventetiden.

Lejrplan med rute for klassen 📍 FLUGT museum

Legetøj, fremstillet i lejren af Erich Wiens 📍 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

www.volksbund.de

Her findes audioguiden og tekstversionen (rute: lejrsted).

Forløb i Oksbøl

1. Eleverne går i grupper til de enkelte stationer.

2. Alle stationer i audioguiden kan åbnes via QR-koden.

- ▶ I praksis kan læreren også udskrive QR-koderne og dele dem ud til eleverne.
- ▶ QR-koderne skal scannes af eleverne.
- ▶ De bliver derefter videregivet til en pdf-fil eller en lydfil.
- ▶ De kan nu læse eller lytte til dem i webversionen eller efter at have downloadet filen.

3. Efter at have læst eller lyttet skal eleverne udføre de opgaver, som de finder på det tilhørende arbejdsark, som læreren har uddelt.

4. Når dette er gjort, går grupperne til næste station og gentager scannings- og bearbejdningsprocessen.

Opsamling efter ekskursionen: Historie som konstruktion

Når du har været på ekskursion med din klasse og gennemført denne tur, bør du følge op på bestemte emner i din undervisning. Formålet er, at eleverne ikke kun får en bedre forståelse af historien og de selvbiografiske fortællinger, men også lærer, hvordan de kritisk kan undersøge og analysere dem. Du bør derfor sammen med din klasse dekonstruere mindst én biografisk fortælling som eksempel.

Derudover anbefales det at følge op på det, der er blevet hørt eller læst.

En mulig dekonstruktionsopgave kunne se således ud:

Tag en biografi og prøv at gøre det klart for dine elever, hvordan den selvbiografiske fortælling, de har læst eller hørt, er konstrueret. Biografien om Dr. Leo Sahm synes at være den mest velegnede, da både du som lærer og eleverne har nemmest adgang til de kilder og den litteratur, som den biografiske fortælling er baseret på.

Ekstra bemærkning

I ingen af flugthistorierne nævnes det overordnede tema »Anden Verdenskrig« eller Tysklands angrebskrig og den planlagte udryddelse af Europa. Dette er bevidst valgt i dette scenarie. Som underviser bør du bringe dette op i efterdiskussionen for at give de individuelle, men her dramatiserede eksempler den nødvendige kontekst.

Opgaver og kommentarer til læreren

DR. LEO SAHM

1. Navngiv det område, som doktor Sahn flygtede fra med sin familie.

💡 De flygtede fra Østpreussen.
2. Nævn de personer, som doktor Sahn mistede under flugten og i lejren, og angiv så præcist som muligt, hvornår de omkom.

💡 Mor Hedwig – under flugten
 💡 Datter Eleonora – på Ludwigs 2. fødselsdag, den 17.04.1945, 3 år gammel
 💡 Sønnen Ludwig – en halv måned efter Eleonora, den 4. maj 1945, 2 år gammel
 💡 Fru Ilse – den 24. januar 1946
 💡 Datteren Birgit – 2 uger efter Ilse, den 10. februar 1946
3. Hvordan beskrives forholdene i lejren i lægens selvbiografiske beretning?

💡 Forholdene i lejren var præget af kulde, mangel på mad, dårlig lægehjælp og psykisk belastning, hvilket især havde en stærk negativ indvirkning på beboernes fysiske tilstand. Disse omstændigheder førte til mange syge og døde, herunder også Dr. Sahms familie.

MANFRED PLISCHKA

1. Hvad hed Manfreds bror, og hvor gammel var han, da han døde?

💡 Hans Plischka – den 23.02.1946 (som spædbarn // 5 måneder gammel)
2. Beskriv Manfreds flugt.

💡 Familien flygtede fra Königsberg, efter at deres hus var blevet ødelagt af bombninger i 1942. Først gemte de sig i kælderen, men flygtede derefter til fods gennem de brændende gader. Efter forskellige mellemstationer kom de til lejren.
3. Beskriv og analyser teksten eller Manfreds selvbiografiske fortælling om livet i flygtningelejren Oksbøl og om de tyske flygtninges holdninger/tanker osv.

💡 Manfred boede sammen med sin mor i en barak. Livet var præget af trængsel, lange køer foran de fælles toiletter, improviserede fritidsaktiviteter som teaterforestillinger, men også af frygt og bekymringer, som hans mors bemærkning om en mulig gasning viser. Frem for alt var det den usikre fremtid, der tyngede mange mennesker.

ERICH WIENS

1.

Résumére Erich Wiens' liv inden flugten.

Erich blev født i Junkertroyl i 1890 og voksede op i en familie med syv børn. Efter en uddannelse som tømrer og militærtjeneste overtog han i 1919 sine forældres gård. Han mistede sin bror Kurt i Første Verdenskrig, giftede sig med Margarete Klein og fik en søn ved navn Kurt med hende i 1938. Indtil de flygtede i 1945, boede han med sin familie på gården.

2.

Begrund, hvorfor Erich er særligt velegnet til at bygge træhesten til Manfred.

- havde før krigen taget en uddannelse som tømrer
- havde allerede bygget sin egen lade derhjemme
- byggede denne lade som legetøj til sin egen søn Kurt i lejren

3.

Sammenlign Erich Wiens' flugthistorier med Dr. Sahms og Manfred Plischkas.

Erichs flugt begyndte senere, i april 1945. Desuden var den mindre præget af direkte tab, men bestod af flere etaper med skibe, som på halvøen Hela og i København, og længere ophold i lejre. Flugten var også præget af strabadser, men Erich og hans familie overlevede flugten og lejren, mens Manfred Plischka mistede sin bror og Dr. Sahn mistede næsten alle sine slægtninge.

ELSBETH SCHÖNROCK, født Werner

1.

Beskriv de traumatiske krigshandlinger, som Elsbeth oplevede under sin flugt.

Det tog, hun rejste med, blev beskudt af engelske fly den 4. maj 1945. Mange passagerer omkom. Hendes mor blev alvorligt såret og døde senere, den 7. juni 1945, af sine skader.

2.

Sammenlign Elsbeths flugthistorie og beretning med de andre personers fra lejren i Oksbøl, som du har lært at kende indtil nu.

Fælles træk: Alle flugthistorier skildrer de ekstreme belastninger, som krigen medførte, de lange flugtrejser, de dårlige forhold i lejrene og de store tab af menneskeliv.

Forskelle: Elsbeths historie skiller sig ud ved det traumatiske togangreb og tabet af hendes mor under rejsen og understreger dermed krigens umiddelbare fare, mens Dr. Sahn led mere under forholdene i lejren end under flugten. Manfreds og Erichs historier lægger mere vægt på andre ting – et barns perspektiv og håndværksmæssige færdigheder som hjælp i nøden. Elsbeth og hendes familie blev desuden indkvarteret i et andet lejr end Oksbøl og vendte tidligere tilbage til Tyskland end de andre.

Opgaver og kommentarer til eleverne

DR. LEO
SAHM

1.

Navngiv det område, som doktor Sahm flygtede fra med sin familie.

.....

2.

Nævn de personer, som doktoren mistede under flugten og i lejren, og angiv så præcist som muligt, hvornår de omkom.

.....

.....

.....

.....

.....

3.

Hvordan beskrives forholdene i lejren i lægens selvbiografiske beretning?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Find audioguiden og teksten (kirkegård),
www.volksbund.de

Find audioguiden og teksten (lejr),
www.volksbund.de

Opgaver og kommentarer til eleverne

MANFRED
PLISCHKA

1.

Hvad hed Manfreds bror, og hvor gammel var han, da han døde?

.....

2.

Beskriv Manfreds flugt.

.....

.....

.....

.....

.....

3.

Beskriv og analyser teksten eller Manfreds selvbiografiske fortælling om livet i flygtningelejren Oksbøl og om de tyske flygtnings holdninger/tanker osv.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Find audioguiden og teksten (kirkegård),
www.volksbund.de

Find audioguiden og teksten (lejr),
www.volksbund.de

Opgaver og kommentarer til eleverne

ERICH
WIENS

1.

Résumére Erich Wiens' liv inden flugten.

2.

Begrund, hvorfor Erich er særligt velegnet til at bygge træhesten til Manfred Plischkas.

3.

Sammenlign Erich Wiens' flugthistorier med Dr. Sahms og Manfred Plischkas.

Find audioguiden og teksten (kirkegård),
www.volksbund.de

Find audioguiden og teksten (lejr),
www.volksbund.de

Opgaver og kommentarer til eleverne

ELSBETH
SCHÖNROCK
født Werner

1.

Beskriv de traumatiske krigshandlinger, som Elsbeth oplevede under sin flugt.

2.

Sammenlign Elsbeths flugthistorie og beretning med de andre personers fra lejren i Oksbøl, som du har lært at kende indtil nu.

Find audioguiden og teksten (kirkegård),
www.volksbund.de

Find audioguiden og teksten (lejr),
www.volksbund.de

3

24 timer som ung tysk flygtning i Oksbøl 1945 – 1949

Helgi Johannesen, Marlin Maeber, Line Petersen, Esma Arzu

Beskrivelse af læremidlet og pædagogisk idé

Læremidlet omhandler livet som tysk flygtning i Oksbøl i perioden 1945 – 1949 med fokus på de individuelle oplevelser. Formålet er at give eleverne mulighed for at reflektere over, hvordan beslutningstagere bliver historieskabende. Dette sker gennem arbejdet med autentiske genstande og kilder, herunder primærkilder, som eleverne kan undersøge i grupper.

Undervisningen tager afsæt i Thomas Illum Hansens fire-dels-model (Brodersen & Jensen, 2015), hvor eleverne arbejder med både kommunikative, analytiske, håndværksmæssige og æstetiske dimensioner. De reflekterer over fortid, nutid og fremtid (fx Tema 1: Hitlers tyske flygtninge i Danmark), undersøger kilder, arbejder praktisk med genstande og øvelser. Tilgangen er undersøgende og bygger på Faber & Kopps forståelse af interkulturel bevidsthed, hvor nysgerrighed, åbenhed og historisk empati er centrale. Eleverne skal kunne se verden gennem andres øjne, udvikle egne refleksioner og dermed styrke deres dømmekraft frem for blot at overtage moralske standarder. Samtidig skal medfølgende principper huskes:

- ▶ Skolen må ikke indoktrinere
- ▶ Elever må ikke overtales til en bestemt moral eller ideologi
- ▶ Undervisningen skal være kontroversiel
- ▶ Undervisningen skal være flerstemmig og inddrage flere perspektiver

Dermed understøtter læremidlet elevernes demokratiske dannelse og historiebrug gennem aktiv, undersøgende og refleksiv læring. Det er dermed elevernes selvstændige refleksioner, der skaber deres forståelsesramme gennem denne tematik og dermed styrker elevernes egen dømmekraft til at kunne vurdere, hvor der er sandt og falsk. Med dette udgangspunkt styrkes elevernes demokratiske dannelse samt historiebrug væsentlig end ved udelukkende at overføre moralske standarder.

OBS: Denne emnet er velegnet til en projektuge//
5 undervisningstimer

Struktur

Vi arbejder med 3 afsnit:

FØR I SKAL TIL OKSBØL

- ▶ **Aktivitet 1:** Se en dokumentar (samt diskussion) ELLER.
- ▶ **Aktivitet 2:** Arbejde med objekter fra CFU kasse.

I OKSBØL

- ▶ **Aktivitet 3:** Hverdagslivet i lejren (arbejde med kildematerial) ELLER
- ▶ **Aktivitet 4:** Sundhed og sygdom i lejren (arbejde med kildematerial)

REFLEKSION

- ▶ **Aktivitet 5:** Skriv en dagbog

Eleverne skal læse forholdvis meget, da de inden ekskursionen og gennem selve besøget skal arbejde med historiske kilder (dagbogepisoder).

En læseopgave som forberedelse anbefales.

Aktivitet

1

Se en dokumentar

Du kan vælge at vise dine elever dokumentaren Hitlers tyske flygtninge i Danmark. Dokumentarfilmen handler om de omkring 250.000 tyske flygtninge, der kom til Danmark i slutningen af 2. Verdenskrig. Disse flygtninge bestod hovedsageligt af kvinder, børn og ældre, der flygtede fra de fremrykkende sovjetiske tropper. Dokumentaren belyser deres livsvilkår i de danske flygtningelejre, hvor de blev isoleret fra den danske befolkning og levede under svære forhold, ofte præget af sult, sygdom og mangel på medicin. Den fortæller også om den danske modtagelse af flygtningene, der var præget af modvilje og frygt for, at de ville blive en varig byrde for landet. Filmen er produceret af danskere og har kun tyske øjenvidner.

Brugen af dokumentarfilmen: Filmen giver dine elever en indføring i tiden og situationen samt hvordan øjenvidner fra tiden oplevede flugten og opholdet i Danmark, ved brug af filmen får eleverne et godt grundlag til videre arbejde og forberedelse til besøget på Museet FLUGT. Brug også dokumentaren til at snakke med eleverne om perioden og Anden verdenskrig afslutning og de samfunds det havde indflydelse på, hermed arbejder du med kompetenceområdet Kronologi og sammenhæng.

Når dine elever har set dokumentar kan du arbejde med følgende spørgsmål.

„**Gestrandet – Deutsche Flüchtlinge in Dänemark// Hitlers tyske flygtninge i Danmark**“ (DK 2024)

Varighed: Dokumentation ca. 45 min.,
bearbejdstid ca. 45 min.

Filmen kan findes her: fjernleje.filmstriben.dk

Følgende er 13 Refleksionsspørgsmål til dokumentaren

Spørgsmål	Mulige svar (afhængig af begrundelse)
Synes du/i at dokumentaren beskriver hvorfor den tyske civilbefolkning flygtede fra de østtyske provinser i 1945?	💡 Egentlig ikke. Det tyske samtidsvide Jörg Baden nævner kun, at tyskerne selv havde skylden. (Min. 1:39: „Man må aldrig glemme: Hvem startede hele katastrofen?“)
Hvorfor tror du, at flygtningene flygtede til Danmark efter Anden Verdenskrig?	💡 De flygtede fra de fremrykkende sovjetiske tropper fra de østlige områder af det tyske rige, hvor deres sikkerhed var alvorligt truet. Som en reaktion på det tyske volds- og terrorregime i Østeuropa blev stemningen blandt de sovjetiske soldater ophedet, og der blev begået hævnaktioner mod den tyske civilbefolkning. Mange tyske flygtninge søgte tilflugt i Danmark, fordi det lå tæt på Tyskland, og de havde få andre muligheder. Danmark var også et land, der var besat af Tyskland under krigen, hvilket kan have gjort det til en oplagt flugtdestination.

Aktivitet

1

Refleksionsspørgsmål til dokumentaren

Spørgsmål	Mulige svar (afhængig af begrundelse)
Var der noget, der overraskede dig, eller noget, du ikke havde tænkt på før?	☝ Mange kan være overraskede over, hvor mange tyske flygtninge, der var i Danmark, og hvor vanskelige deres forhold var. Nogle kan måske også blive overraskede over, at denne del af denne del af den dansk-tyske historie sjældent bliver omtalt, selvom det havde en stor påvirkning på Danmark lige efter krigen.
Hvordan blev de tyske flygtninge modtaget af danskerne?	☝ Modtagelsen var overvejende negativ. Danskerne havde lige været under tysk besættelse og betragtede mange af de tyske flygtninge som fjender, uanset om de havde været involveret i krigen eller ej. Der var stor modstand mod at hjælpe dem, og flygtningene blev ofte isoleret i lejre under hårde forhold.
Hvordan ville du have reageret, hvis du havde levet i den tid og set fjender fra Tyskland komme til dit land som flygtninge?	☝ Mange danskere følte had og mistillid efter besættelsen, hvilket kan forklare en negativ reaktion. Hvis man selv havde oplevet fem års tysk besættelse, kunne man måske have følt vrede eller frygt overfor de tyske flygtninge. På den anden side kunne man også have haft medlidenhed, da mange af flygtningene var civile, herunder kvinder og børn, som havde lidt under krigen.
Overvej deres fysiske og mentale tilstand efter krigen. Hvordan kunne de have følt det at være i et land, hvor de ikke var velkomne?	☝ Mange flygtninge ankom til Danmark udmattede og traumatiserede. På grund af de manglende hygiejniske forhold under flygtningetransporterne spredte mange sygdomme sig blandt dem. At komme til et land, hvor de blev betragtet som fjender og holdt under barske forhold, kan have forværret deres mentale og fysiske tilstand. De følte sig sandsynligvis uønskede, isolerede og usikre på deres fremtid. På den anden side var mange glade og lettede over at være undsluppet krigen og nu bo i sikker afstand fra fronten.
Synes du, det var retfærdigt, hvordan de tyske flygtninge blev behandlet i Danmark?	☝ Det er svært at bedømme dette ud fra nutidens perspektiv. På den ene side led de under barske forhold, og mange døde af sygdom og underernæring. På den anden side var situationen i de danske flygtningelejre bedre end i flygtningelejrene på tysk jord. På den danske side var der en forståelig frygt og vrede mod alt, hvad der havde med Tyskland at gøre. Alligevel var det måske ikke fair at lade denne vrede gå ud over de civile flygtninge.
Hvordan synes du, Danmark burde have håndteret situationen med de tyske flygtninge?	☝ Set i bakspejlet kunne man argumentere for, at Danmark burde have behandlet de tyske flygtninge mere humanitært, især fordi mange var uskyldige civile, der flygtede fra krig og ødelæggelse. Samtidig var Danmark i en svær position, både ressourcemæssigt og følelsesmæssigt, da landet selv var i gang med at genopbygge efter besættelsen.

Aktivitet 1

Refleksionsspørgsmål til dokumentaren

Spørgsmål	Mulige svar (afhængig af begrundelse)
Hvordan kan vi sammenligne situationen for de tyske flygtninge med nutidens flygtninge i Danmark og resten af verden?	💡 Der er mange paralleller mellem de tyske flygtninge i slutfasen af Anden Verdenskrig og nutidens flygtninge. Både dengang og nu oplever flygtninge ofte modstand fra den lokale befolkning, som kan være bange eller skeptiske over for udlændinge. Begge grupper står over for store fysiske og psykiske udfordringer, når de søger sikkerhed i et fremmed land.
Hvilken betydning har disse begivenheder haft for fremtidige generationer?	💡 Begivenhederne har skabt en mere nuanceret forståelse af, hvad det vil sige at være flygtning, selv for dem, der engang blev betragtet som fjender. Det har også bidraget til at forme diskussionen om, hvordan vi som samfund skal forholde os til nutidens flygtningesituationer. Denne del af historien minder os om, at krig og konflikter ofte rammer civile, uanset deres nationalitet.
Hvilke perspektiv er mest fremtrædende i dokumentaren? Begrund dit svar.	💡 Det tyske perspektiv er dominerende. Der er tre interviews med tyske samtidsvidner, men kun ét interview med et dansk samtidsvidne.
Hvorfor tror du, at dokumentaren fokuserer overvejende på de tyske flygtninges perspektiver, og hvordan kan det påvirke vores forståelse af denne del af historien? Hvad tror du, var instruktørens intention med at lave denne film i Danmark?	💡 Dokumentaren fokuserer på de tyske flygtninges perspektiver for at give en stemme til en ofte overset gruppe, som blev ofre for krigens konsekvenser. Det giver os et anderledes syn på krigen og fremhæver, at ikke alle på "fjendens side" var ens. Instruktøren ønsker at kaste lys over en del af dansk historie, der har været lidt overset, og som vi kan lære af, især i forhold til flygtninge og udsatte grupper i dag.
Hvorfor tror du, at denne del af historien først for nylig er blevet fremhævet i dokumentarer og debatter?	💡 Efterkrigstiden var præget af stærke følelser og modstand mod at tale om tyske flygtninge, da mange stadig så dem som fjender. Det har taget tid for denne del af historien at komme frem, måske fordi fokus længe var på genopbygningen af Danmark og modstanden mod tyskerne. I dag har vi mere afstand til begivenhederne og det kan være en fordel, ift. upartiskhed.

Se genstande fra CFU kasse

Med til dette læremiddel følger genstande fra perioden 1940'erne. Du kan vise eleverne genstandene. Lade dem kigge, prøve og blive inspireret af hvad der er i kassen. Snak med eleverne om, hvad de ser og hvad deres umiddelbare tanker er om genstandene.

Aktivitet 2

Før i skal
til Oksbøl

Hverdagslivet i lejren

Når I kommer på kirkegården er der er en udstilling. Her vil eleverne møde billeder fra lejren og citater fra det leve-
de liv i Oksbøl. Fortæl eleverne, at det kan være en god idé at skrive ned hvad de ser og oplever. Du må gerne arbejde med følgende refleksionsspørgsmål:

1

Hvad ser du når du går rundt? Hvad er der på billederne?

2

Hvad kommer du til at tænke på, når du læser citaterne og ser billederne?

3

Snak med dine klassekammerater om, hvad de oplever.

- ▶ Hvad oplever i forskelligt – hvorfor tror i at i oplever det forskelligt?
- ▶ Hvad oplever i som er det samme – hvorfor tror I, at I oplever det ens?

Aktivitet 3

Besøg
i Oksbøl

Lad eleverne gå rundt, se på billederne og læse citaterne. Når du vælger at lade eleverne arbejde på følgende måde, får eleverne en oplevelse af at være historieskabte og historieskabende og eleverne arbejder på museet med kompetencemålet historiebrug og historisk bevidsthed. Når eleverne har oplevet billederne og citaterne, skal I bevæge jer ud på kirkegården, her skal eleverne bruge deres tanker fra oplevelsen inden for. Fortæl eleverne at de skal danne mentale billeder omkring hvordan sammenhængen mellem det de har set og læst i bygningen kan blive personificeret med de mennesker der ligger begravet. Først skal eleverne gå rundt for sig selv og tænke over, hvordan citaterne og billederne kan hænge sammen med gravstenene. Giv dem følgende spørgsmål:

- ▶ Hvem ligger begravet?
- ▶ Hvor gammel er vedkommende?
- ▶ Hvorfor tror du at vedkommende døde ud fra det du har fået at vide frem til nu?
- ▶ Kan du finde en gravsten med en person på din egen alder?

Når eleverne har oplevet kirkegården på egen hånd, skal de gå sammen i grupper og opleve kirkegården sammen, og eleverne skal dele oplevelser og tanker om hvad de har oplevet på kirkegården.

Aktivitet 3

Hverdagslivet i lejren

LÆRERENS VEJLEDNING

Fortæl dine elever, hvordan de skal opføre sig, når de er på kirkegården.

På kirkegården skal de være respektfulde og rolige. I billederne vil eleverne bestemme alderen på personerne og danne sig et indtryk af, hvordan livet i lejren kunne have været baseret på Günters dagbog (ca. 10–15 minutter).

Derefter vil eleverne gå rundt blandt gravstenene og forsøge at sammenligne historien og billederne med personerne på gravstenene. De vil måske finde personer fra billederne, der kunne svare til alderen på nogle af de personer, de så på billederne (ca. 15 minutter).

Afslutningsvis vil eleverne arbejde i mindre grupper for at:

- Dele, hvilken person(er) og historie der inspirerede dem, og
- forklare, hvordan historien og personerne hjalp dem med at skabe mentale billeder af de navne, de så på gravstenene (15–20 minutter).

LINK TIL KIRKEGÅRDEN

Eleverne går rundt mellem gravstenene. De skal observere og reflektere over, hvad og hvem der står på stenene. På hvilken måde er der en forbindelse mellem de personer, der er begravet på kirkegården, og de personer, der vises på billederne i det lille hus?

Noter og relation til Günters dagbog og det lille hus:

Et dansk synspunkt på den tid var, at de tyske flygtninge skulle holdes aktive for at undgå konflikter, der kunne opstå på grund af kedsomhed. Derfor arbejdede flygtninge fra 14-års alderen (samme alder som de elever, der deltager i programmet). Günter er cirka samme alder som de elever, undervisningsmaterialet er målrettet. Dette gør det relevant at vise eleverne, hvordan hverdagen så ud for børn og unge på deres egen alder som flygtninge i en anden tid.

I Oksbøl

De eksempler på kilder, der er tiltænkt denne del, kan også uddeles som forberedelse til besøget. Det er ikke nødvendigt, at alle læser det hele!.

Aktivitet

4

Sundhed og sygdom

Tidsforbrug omkring 45 minutter

LÆRERENS VEJLEDNING

En indledende aktivitet på kirkegården. Eleverne skal kigge på forskellige billeder vedr. sundhed i lejren, som vises i udstillingen. Først vil de reflektere over, hvad de ser i billederne, sammen med uddrag fra Günters S.'s og Horst J.'s dagbøger.

Fortæl dine elever, hvordan de skal opføre sig, når de er på kirkegården. På kirkegården skal de være respektfulde og rolige. Lad eleverne gå rundt mellem gravene i ca. 15–20 minutter, hvor de kan føle stemningen, opleve og se, hvad der står på stenene.

Fortæl på forhånd, at eleverne skal indsamle informationer om, hvem der er på stenene. Formålet er, at eleverne skal kunne reflektere over, hvad den enkelte persons historie kan have været, og hvordan den måske har påvirket tiden og livet i Oksbøl.

Når eleverne har afsluttet deres observationer, skal der laves et fælles sammendrag, og der skal tales om, hvordan det har været, og hvilke tanker det har vækket hos eleverne.

Refleksionsspørgsmål til eleverne

- ▶ Hvad fortæller kirkegården ved Oksbøl om de livsvilkår, som de tyske flygtninge levede under i Danmark?
- ▶ Hvorfor tror du, at dødeligheden blandt flygtningene var så høj? Hvilke faktorer spillede en rolle? (f.eks. sygdom, mangel på mad, dårlig hygiejne, psykisk belastning)
- ▶ Hvordan adskiller levevilkårene for flygtninge dengang sig fra nutidens flygtningelejre, som du måske har hørt om i nyhederne?
- ▶ Hvordan tror du, det var for de mennesker, der mistede deres familiemedlemmer under flugten og måtte begrave dem langt væk fra deres hjemland?
- ▶ Hvordan ville du selv have reageret, hvis du havde været en ung person på flugt under de forhold, flygtningene oplevede?
- ▶ Hvorfor tror du, det er vigtigt at huske og mindes flygtningene, der mistede livet? Hvad kan vi lære af deres historier?
- ▶ Hvordan kan vi som samfund i dag sikre, at flygtninge ikke oplever samme høje dødelighed og usikre forhold?
- ▶ Hvordan kan besøg på steder som kirkegården ved Oksbøl hjælpe os med at forstå både historien og vores nutidige ansvar over for flygtninge?
- ▶ Tror du, Danmark kunne have gjort mere for at hjælpe de tyske flygtninge på det tidspunkt? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- ▶ Hvordan kan vi bruge historien om de tyske flygtninge til at diskutere vores holdning til flygtninge i dag?

Aktivitet 5

Skriv en dagbog

Formål: At eleverne bliver aktive deltagere i forhold til indlevelse, identifikation, refleksion samt at kunne perspektivskifte. Ligeledes er det hensigten, at eleverne får aktiveret deres historieinteresse.

„Kære dagbog ...“

Eleverne skal som afslutning på forløbet om de tyske flygtninge i Danmark skrive én side til en fiktiv dagbog. Eleverne kan tage udgangspunkt i følgende refleksions-spørgsmål:

INTRODUKTION (FØRSTE AFSNIT)

- ▶ Hvem er du? Beskriv kort din baggrund (f.eks. alder, familie, hvorfor du er flygtet).
- ▶ Hvornår er dagbogen skrevet? Angiv en dato tæt på ankomsten til Danmark.
- ▶ Beskriv, hvordan det føltes at ankomme til Danmark. Var det en lettelse, frygt, forvirring eller noget helt andet?
- ▶ Hvordan ser du ud? Beskriv kort dit udseende eller din fysiske tilstand efter den lange rejse.
- ▶ Hvordan reagerede du på det første, du så, da du ankom? Måske så du et skilt på dansk, de danske soldater eller lejrens hegn – hvad tænkte du?
- ▶ Hvordan har rejsen til Danmark været? Har du oplevet noget særligt på vejen, som gjorde indtryk på dig?

FØRSTE INDTRYK AF DANMARK (ANDET AFSNIT)

- ▶ Hvordan ser stedet ud, hvor du opholder dig (lejren eller modtagelsescentret)?
- ▶ Hvilke tanker og følelser har du om at være ankommet til et fremmed land?
- ▶ Hvordan bliver du modtaget af de danske myndigheder og lokalbefolkningen?

HVERDAGEN SOM FLYGTNING (TREDJE AFSNIT)

- ▶ Beskriv dine daglige aktiviteter i lejren.
- ▶ Hvilke udfordringer møder du, både praktisk og følelsesmæssigt?
- ▶ Hvad savner du mest fra dit hjemland?

MØDET MED NYE MENNESKER (FJERDE AFSNIT)

- ▶ Har du mødt andre flygtninge eller danskere, som har gjort indtryk på dig?
- ▶ Hvad taler I om, og hvad deler I med hinanden?

FREMTIDSHÅB OG BEKYMNINGER (AFSLUTTENDE AFSNIT)

- ▶ Hvad håber du på for fremtiden?
- ▶ Hvilke bekymringer fylder dig mest?
- ▶ Hvordan forestiller du dig livet i Danmark fremover?

VEJLEDNING

- ▶ Din dagbog skal være omkring ½ side (minimum 200 ord) lang.
- ▶ Brug sanserne til at beskrive omgivelserne og stemningen (hvad ser, hører, og lugter du?).
- ▶ Inkluder detaljer, der kan gøre din dagbog troværdig og levende.
- ▶ Denne opgave vil hjælpe dig med at forstå, hvordan det var at være flygtning i efterkrigstidens Danmark og udvikle din evne til at sætte dig i andres sted.

Skriv en dagbog

Eleverne skal efterfølgende diskutere i mindre grupper (2–3 elever) i ca. 5–7 minutter. Dette efterfølges af en længere klassediskussion og eksemplificering i plenum hvor følgende spørgsmål forsøges klarlagt:

- ▶ Hvilke tanker, tror du, at tyskerne har, når de opholder sig i lejren?
- ▶ Er der en eller flere oplevelser, jeres personer husker?
- ▶ Hvad skal der ske nu?

Samtlige elever vælger nu én af personerne, og påbegynder deres dagbog. Eleverne kan skrive alene eller i par. Det afgør du som underviser.

Når eleverne har afsluttet deres dagbog, deler læreren klassen op i grupper med omkring fire elever i hver gruppe. I grupperne læser eleverne deres dagbog op på skift. I grupperne vælger eleverne efterfølgende en af dagbogssiderne, som skal læses højt i plenum. Når de har læst op fra dagbøgerne, skal elever overveje følgende:

„Da jeg hørte [eleven navn] dagbog undrede jeg mig over at ...“, „syntes jeg, at det var godt at ...“, „kom jeg i tanke om at ...“ De kan skrive deres overvejelser op. Det kan tage en 3 minutters tid. Læreren starter en runde i klassen hvor hver elev læser deres egne udvalgte sætninger op. Det hele afsluttes med en fælles refleksion i klassen med udgangspunkt i elevernes oplæste sætninger, som afslutter temaet „Kære dagbog“.

Aktivitet

5

Refleksion

Generel introduktion til elever og lærer

Sundhedssituationen i Oksbøl

I løbet af Anden Verdenskrig var Oksbøl en lille dansk by, der spillede en vigtig rolle. Byen blev brugt som base for det tyske militær og som modtagecenter for flygtninge. Disse forhold påvirkede sundhedstilstanden i Oksbøl på mange måder.

Soldater og hygiejneproblemer: Da tyskerne oprettede militærlejren i Oksbøl, steg antallet af mennesker i byen markant. Soldater og deres personale boede tæt sammen, og der var ikke nok toiletter eller vaskefaciliteter. Dette gjorde det svært at holde tingene rene, og sygdomme som dysenteri og tyfus spredte sig hurtigt.

Derudover prioriterede tyskerne deres egne soldater, når det kom til lægehjælp. Det betød, at de lokale borgere ofte havde svært ved at få hjælp, da mange danske læger og sygeplejersker var blevet indkaldt til militærtjeneste.

Flygtningene ankommer

Under krigen blev Oksbøl også hjem for flygtninge fra krigshærgede områder. De blev indkvarteret i barakker, som ofte var små og overfyldte. Hver person skulle have mindst 2,5 m² gulvplads og 8 m³ luft i sove- og opholdsrum, men det var trange forhold. Flygtninge ankom med sygdomme eller skader fra deres rejse, og det lagde ekstra pres på sundhedsvæsenet i Oksbøl.

Madmangel og svækket helbred

Mad var en mangelvare under krigen, både for byens beboere og for flygtningene. Rationering og ødelagte forsyningskæder betød, at mange ikke fik nok at spise. Det svækkede deres immunforsvar og gjorde dem sårbare over for sygdomme. Krigen påvirkede også flygtningens mentale helbred. Flygtningene bar på traumer fra krigen, og de lokale frygtede, hvad fremtiden ville bringe.

Sundhedsindsatser

For at bekæmpe de mange problemer prøvede myndighederne at forbedre hygiejnen i lejrene. Folk blev opfordret til at vaske sig regelmæssigt og holde deres omgivelser rene. Der blev

også gennemført vacciner mod almindelige sygdomme, selv om ressourcerne var begrænsede. Internationale organisationer hjalp ved at levere medicin og mad til lejrene.

Kvartererne i lejren Oksbøl bestod af store barakker, oprindeligt bygget til at huse tyske soldater under krigen. På sit højeste var der omkring 36.000 mennesker i lejren. Hver barak husede omkring 150 personer, og flere familier delte pladsen. Selvom der var skorstene i hvert rum, som gjorde det muligt at opvarme med træ eller kul, var leveforholdene stadig hårde. Vejret i Danmark kan være koldt og fugtigt om vinteren, og der var ikke altid nok brændsel til at holde barakkerne varme nok. Flygtningene måtte derfor ofte rationere brændslet og samle grene fra området omkring lejren for at holde varmen. Udover barakkerne blev endda lejrenes tidligere hestestalde omdannet til boligkvarterer. Indenfor blev familierne adskilt af midlertidige vægge lavet af tæpper, hvilket gav lidt privatliv. Livet i disse trange forhold er blevet beskrevet som fyldt med støj, røg, lugte og rod. Mange mennesker levede meget tæt sammen, og børn og voksne sov ofte i køjesenge, hvilket gjorde det svært at finde personlig plads. Beboerne delte også fælles faciliteter som toiletter og bade, hvilket yderligere bidrog til følelsen af overbefolkning.

Arbejds- og daglige opgaver

For at holde hverdagen i gang blev flygtninge i Oksbøl-lejren opfordret til at arbejde og deltage i de mange nødvendige opgaver, der fik lejren til at fungere. Mænd kunne arbejde som håndværkere, tømrere eller smede, mens kvinder ofte arbejdede som syersker, i køkkenerne eller med rengøring. Nogle flygtninge hjalp med at dyrke grøntsager i små haver i lejren, mens andre blev sat til at reparere barakkerne eller udføre andre praktiske opgaver. Der var også skoler i lejren, hvor tyske lærere underviste børnene i læsning, skrivning og matematik. Selvom uddannelsen var begrænset, og der ofte manglede materialer som bøger og skriveværktøjer, var skolen en vigtig del af børnenes liv. Den gav dem en følelse af normalitet og håb for fremtiden i en usikker tid. For de voksne hjalp arbejdet og uddannelsen med at opretholde en form for daglig rutine og struktur, hvilket kunne løfte deres humør, selv når fremtiden virkede usikker.

Hverdagslivet
i lejren

Før i skal
til Oksbøl

Hverdagslivet
i lejren

Generel introduktion til elever og lærer

Socialt liv og fællesskab

Selvom livet i lejren var fyldt med udfordringer, opstod der et stærkt fællesskab blandt flygtningene. De delte deres historier, håb og frygt, og mange forsøgte at bevare en følelse af normalitet i deres dagligdag. Kulturelle aktiviteter som teaterforestillinger, koncerter og gudstjenester blev organiseret. Musik og sang spillede en vigtig rolle for mange, og tilbød lettelse fra de daglige bekymringer og mindede folk om livet før krigen. Nogle af de mere opfindsomme flygtninge organiserede fritidsaktiviteter som fodboldkampe og gymnastik for børn og unge, hvilket gav dem en tiltrængt pause fra lejrenes trange rum. For mange flygtninge var troen på, at de en dag ville vende hjem eller få mulighed for at starte et nyt liv et andet sted, det der holdt dem oppe gennem de svære tider. Tiden i lejren var præget af usikkerhed, men også af håb og en kollektiv indsats for at komme igennem de daglige udfordringer.

Efter krigen

Da krigen sluttede, var sundhedssituationen i Oksbøl stadig en udfordring. Sundhedsvæsenet skulle genopbygges, og hospitaler og klinikker skulle repareres for at kunne hjælpe både de lokale og flygtningene. Mange mennesker kæmpede med fysiske og psykiske eftervirkninger af krigen, hvilket gjorde det nødvendigt med en fortsat indsats for at forbedre sundheden i byen.

Dagbøger

Til eleverne

Billeder, biografier og dagbøger om lejren og de unge drenge Günter og Horst

Günter S. var en teenager fra Berlin. Her havde han boet sammen med sin familie og passet sin skole, indtil krigen adskilte dem. Allerede i 1943 blev han sammen med resten af sin gymnasieklasse evakueret til Binz på Rügen. Efterfølgende kom skolen med lærer samt elever kort før kapitulationen først til Fredericia og senere til Oksbøl. Günters dagbog giver indtryk af lejrtilværelsen for en 17-årig dreng. I store træk minder det om hvilken som helst 17-årig drengs tanker. Günter skriver om dagligdagen, om skolen og om maden. Han skriver også om hvordan han glædede sig til at kunne vende tilbage til Tyskland. Og kun få gange er der kritiske bemærkninger om danskere, som han ikke havde kontakt med.

Opgaven

Gå nu rundt på egen hånd og kig på de billeder, der er udstillet på væggene, og læs uddragene fra Günters dagbog. Tal ikke med dine klassekammerater, mens du gør dette. Når du bevæger dig rundt, så prøv at få et indtryk af, hvordan hverdagen så ud. Du kan overveje følgende spørgsmål:

- ▶ Hvem/hvad ser du på billedet?
- ▶ Hvordan ser scenen ud?
- ▶ Hvorfor tror du, det ser sådan ud?
- ▶ Hvis billedet var i farver, hvilke farver forestiller du dig så ville være i billedet?
- ▶ For eksempel, tøjet, væggene osv.
- ▶ Prøv at visualisere og farvelægge billedet i dit sind. Hvad er din første tanke, når du ser et bestemt objekt eller en detalje i billedet?
- ▶ Hvilke forbindelser til nutiden, hvis nogen, ser du i billedet?

Horst J. var en teenager, der blev født i 1931 i Østpreussen og voksede op i landlige omgivelser sammen med sin familie. Horst havde først en ubekymret barndom fyldt med skolegang, natur og livet i sin fars håndværkssvirksomhed. Da han var 13 år gammel, i 1944, blev Horst diagnosticeret med diabetes. Ikke længe efter brød Anden Verdenskrig ud, og hans behandling måtte afbrydes. Som mange andre familier blev Horsts familie også tvunget på flugt. De flygtede via Elbing til Danmark, hvor de til sidst blev bragt til Oksbøl. Hans dagbog dokumenterer livsbetingelserne, hverdagen, maden og hans tanker og følelser i tiden i lejren.

Efter at have gjort dette, gå til kirkegården og kig på gravstenene for at se navnene på dem. Gå nu sammen med 2-3 af dine klassekammerater og sammenlign, hvad I så i billederne med navnene på gravstenene.

Diskutér, hvordan I, baseret på billederne og Günters dagbog, forestiller jer, hvordan hverdagen så ud.

I kan diskutere ved at bruge spørgsmål som:

- ▶ Hvem havde mad, og ud fra navnene på gravstenene, tror vi, at (...) måske har været én, der forberedte maden.
- ▶ Hvem gik på arbejde, og hvilken type arbejde lavede de?
- ▶ For eksempel så vi (...) på en af gravstenene, og vi så et billede af (...), så han kunne have været lederen af lejren.

Tror I, at hverdagen var anderledes for børn, unge, voksne og ældre? Og hvordan tror I, det var anderledes?

Indtryk fra hverdagen i lejren

Til eleverne

En lejrøkkens illustration som postkortmotiv (findes i FLUGT museums butik) [FLUGT museum](#)

En flygtningefamilies plads: Her kan I se pladsen, som en flygtningefamilie havde til rådighed.

[Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv](#)

Til eleverne

Indtryk
fra hverdagen
i lejren

Hverdagen i en barak 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Kostumer lavet af crepepapir 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Mennesker foran en barak 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Vandforsyning 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

En børnegruppe i lejren 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Indtryk fra hverdagen i lejren

Til eleverne

Dagbog Günter S. og Horst J.

Efter original på Tysk

NB: Det er ikke nødvendigt, at alle læse alt. I kan derfor godt dele op materialet i gruppen.

” Den første time blev aflyst, fordi klasseværelset igen er koldt. Poldi [læreren] underviser derimod flittigt i lokale 11. I en hel time brokker den gamle krage sig over, at vi ikke interesserer os for arbejdet, selvom vi har masser af tid. Han fortæller os om eksempler på store opfindere, der måtte arbejde under de mest vanskelige forhold. Da vi svarede på denne historie ved at sige, at vi ikke havde tid til at studere, afviste han bare det argument. Han har sit lokale for sig selv og behøver ikke bekymre sig om noget. Men vi er 16 i klasseværelset. Det er klart, at der altid er mange diskussioner i sådan et rum.

Günter S., note fra den 18. november 1946

” Om morgenen stopper jeg strømper. Vi rydder op. Undervisning om eftermiddagen. Om aftenen vil jeg fortsætte med at skrive julebreve, men Dieter spiller igen på harmonika, hvilket gør det umuligt. Gudskelov rejser han snart. Jeg færdiggør brevet hjem.

Günter S., 28. november 1946

” I dag er undervisningen aflyst, fordi vi skal vaccineres mod difteri (...). Så jeg skriver breve hele dagen. I dag blev der fastsat nye regler for livet i lejren: Der skal være fuldstændig stilhed fra kl. 13:30 til kl. 16. Endelig er der et tidspunkt, hvor man kan arbejde i fred og ro. Herrerne begynder allerede at gå hinanden på nerverne. Denne reform var at forvente, da vi langsomt nærmer os studentereksamen – om aftenen virker vaccinen.

Günter S., 29. november 1946

” Da jeg har køkkentjeneste, er jeg nødt til at stå tidligt op i dag. Jeg bryder mig overhovedet ikke om det. Morgenen er spildt (...) Derefter går jeg en tur. Jeg har brug for at tænke over en masse ting. En tanke, jeg ikke kan lide, er, at vi skal gennem den russiske zone for at komme til Berlin. Jeg tænker hele tiden på, at det kunne falde russerne ind bare at transportere os ældre drenge væk, når vi kører gennem den russiske zone. Tanken er i sig selv absurd, men den understøttes af, at russerne allerede flere gange har taget unge mennesker. De har også taget mange tyske arbejdere. Jeg ville faktisk gerne vide, hvorfor russerne tager alle arbejderne? Bare for at betjene de tyske maskiner? Det kan jeg ikke forestille mig. Jeg mistænker, at de har brug for en stor del af dem til deres oprustning, selvom den 'evige verdensfred' nu 'skal' etableres. Det ville være rart [...].

Günter S., 8. december 1946

” Jeg bliver liggende længe i sengen om morgenen. Jeg er i dårligt humør. Selv musikken kan ikke muntre mig op. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal ryste tristheden af mig. Pludselig fortæller nogen mig, at der er ankommet julepakker fra Berlin. Jeg tror, det er et rygte, men jeg tager fejl, da fru Sauerland kommer ind i vores værelse med uddelingssedler og breve. Ni drenge, inklusive mig, får en pakke. Mit dårlige humør forsvinder. Posten fik mig endda ud af sengen. Pakkerne var en rigtig juleoverraskelse. Jeg lader min pakke ligge uåbnet indtil om aftenen. Efter aftensmaden begynder vores tjenestepige at rydde op. Da jeg ikke har noget andet at lave, giver jeg en hånd med. Der er ikke meget julestemning at finde. Noget mangler. Det må være omgivelserne, der får mig til at tænke på alt andet end jul. Der var en helt anden stemning derhjemme. Det duftede af peberkager og æbler, butiksvinduerne var pyntede, og alt mindede mig om den kommende højtid. Alt det mangler her.

Kl. 16 tager jeg gårsdagens brev med til postkontoret. Da jeg kommer tilbage, er vores juletræ stadig ikke blevet stillet op. Det er typisk for vores leveforhold. Vi gør alting i sidste øjeblik. Kl. 17 begynder Lupus og jeg at pynte træet med glimmer. Nogen fik ideen om at hænge ristet brød på træet i stedet for småkager. Det giver os i det mindste lidt pynt til træet.

Kl. 18 bliver der arrangeret en lille „fest“ i vores opholdsstue. [...] Under festen tænker jeg ikke på noget. Det føles, som om jeg sover. Jeg føler mig slet ikke i feststemning, som jeg altid gjorde

Indtryk fra hverdagen i lejren

Til eleverne

derhjemme. [...] Efter festen pakker jeg pakken op. Jeg er forbløffet over, at der stadig findes ting som småkager og slik i Berlin. Men det er bittert, at de derhjemme har måttet spare op for at sende disse lækkerier.

Günter S., 24. december 1946

” Livet i Oksbøl er så begivenhedsløst. Der er ingen vanskeligheder at overvinde – ingenting. Jeg ville gerne opleve noget spændende igen.

Günter S., 29. december 1946

” Dagen starter på en underholdende måde. Jeg skal hente tallerkener, kopper og bestik til min barak. Jeg meldte mig frivilligt til at lege noget, der minder om en tjener. Jeg er både barakejer og serveringsperson i én og samme person. Klokken halv elleve skal jeg rydde op i lokalerne sammen med Teddy og Pelle efter (...). Det er noget af et arbejde. Vi bliver i bygningen indtil klokken tre, indtil vores maver knurrer for meget. Jeg spiser de få majroer, vi fik til frokost, med en glubende appetit. Majroer har aldrig smagt så godt som i dag.

[...] Klokken ti er jeg tilbage i 'P 5' for at tage mig af opvarmningen, fordi de andre skal hente deres koner. Karnevalet skulle starte klokken halv elleve, men som sædvanligt ankommer damerne først klokken 11:15. Dansen fortsætter til midnat. Jeg går udenfor i 10 minutter for at få lidt frisk luft. De danske vagter affyrer lysraketter og arrangerer et stort fyrværkeri. Jeg kan ikke lade være med at tænke på 'Rehberge' [Günter S.'s kvarter i Berlins Wedding-distrikt]. Pludselig driver mine tanker hjemad. Er de hjemme, eller er de gået i seng? Hvordan har de det? Er de alle okay? Hvordan ser det ud derhjemme? Er folk højere i år end sidste år, eller nøjes de med at ligge i en varm seng og sove? Jeg ønsker alle derhjemme et godt nytår i mine tanker og går tilbage ind.

Günter S., 31. december 1946

” Jeg stod op klokken 8 om morgenen, fordi jeg skulle tage mig af vasketøjet. Vandet er meget koldt. Til sidst kunne jeg ikke holde det ud længere, så jeg hængte tøjet til tørre, følte mig utilpas og gik tilbage i seng. Men jeg stod op med det samme igen og gik til undervisning.

Günter S., 11.2.1947

På juleaften „Lachen mit Lommel“, en bog“, Horst J., December 1944

” På den femte dag fik vi endda kroner.
Horst J.

” Maden blev meget dårlig. Der var slet ikke noget salt. Lejren bestod af sand, fyrretræer og barakker. [...] Og denne mad gjorde os heller ikke mætte. Efter blot få dage blev jeg igen indlagt på et lazaret.

Horst J.

” Torsdag, 5. april
Kl. 9 gik jeg en tur, solen skinnede varmt. Ærtesuppen var god. Derefter fortsatte vi med at lege. Om aftenen gik vi en tur.

Fredag, 6. april
Jeg læste i solen. Om eftermiddagen gik vi til floden for at spise. Derefter var vi i byen indtil kl. 20.

Lørdag, 7. april
Jeg blev på værelset indtil middag. Derefter fik vi kroner. Vi gik straks ud for at handle. Om aftenen kom lægen.

Søndag, 8. april
Om eftermiddagen kl. halv 3 gik vi drenge til en fodboldkamp, som var spændende. Om aftenen kom vi hjem.

Mandag, 9. april
Om morgenen gik jeg til byen og også om eftermiddagen. Jeg købte kage osv.

Tirsdag, 10. april
Kl. halv 9 tog jeg til Kolding for at se en læge. Kl. 17 kom jeg tilbage. Samme aften gik jeg til ro.

Horst J., 05.04.1945 – 10.04.1945

Sundhed

Til eleverne

I skal nu, sammen med jeres klassekammerater, gå rundt på kirkegården. Husk at vise respekt for den historie, som I nu er en del af. Det er derfor vigtigt, at I følger de regler, som jeres lærer har fortalt jer. Når I går rundt mellem gravstenene, så læg mærke til, hvad der står skrevet på stenene:

- Er det kvinder, mænd eller børn?
- Hvor gamle er de?
- Hvorfor tror I, personen er død?

Det kan være en god idé at skrive noter om de ting, der dukker op i jeres tanker undervejs.

Noter og relation til den generelle tekst

I den første periode efter befrielsen (1945) døde mange af underernæring og mave-tarm-infektioner, derfor er det relevant at arbejde med: sundhed, ernæring og sygdom. Fra et videnskabeligt perspektiv er dette emne relevant, fordi mennesker, der ikke får tilstrækkelig og korrekt ernæring i forhold til en sygdom (inklusive diabetes), dør. Den samme synsvinkel gælder i dag.

Perspektiver, refleksioner og paradokser

I dag dør mange, fordi vi har nok mad (overvægt og følgesygdomme, fx type 2-diabetes). I 1945 døde tyskerne af underernæring, fordi der ikke var nok mad. Samlet set døde flere tyske børn af underernæring end alle danske børn i perioden.

Til eleverne

Mad i lejren

Brøddeling foran lagerbarak, Oksbøl 1948 📷 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

Hylde med rugbrød 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Lejrens køkken 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Kartoffellageret 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Mad i lejren

Til eleverne

Dagbog Günter S. og Horst J.

Efter original på Tysk

”Maden blev meget dårlig. Der var slet ikke noget salt. Lejren bestod af sand, fyrretræer og barakker. [...] Maden gjorde os heller ikke mætte. Allerede efter få dage blev jeg igen indlagt på et lazaret.

Horst J., 20. maj 1945

”Jeg er diabetiker, „honning-sød“. Et stort chok for mine forældre og ikke rart for mig. Jeg fik indsprøjtninger og på juleaften „Lachen mit Lommel“, en bog. Jeg kunne ikke glæde mig eller endda le.

Horst J., december 1944

”Da jeg stadig har skummetmælk, laver jeg selv flødeskum. Jeg spiser et stort aftensmåltid, fordi jeg har haft et ordentligt arbejde i dag.

Günter S., indførsel fra 24. november 1946

”Kl. 11.45 går tre mand til lejrhospitalen for at spise igen. Jeg er heldig denne gang og får lov til at gå til det lette køkkenet. Jeg får serveret kogte kartofler med sovs og kød. Et rigtigt festmåltid. Jeg får også et glas mælk.

Günter S., indførsel fra 25. november 1946

”Jeg laver mig selv melboller til frokost. De minder mig ikke rigtig om gamle dage.

Günter S., opslag fra 25. december 1946

Til eleverne

Sygdom og død i Oksbøl

Børneafdelingen på lazarettet 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Lejrkirkegård 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Lejrkirkens alter 📷 Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv

Urner 📷 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

Sundhed

Til eleverne

Dagbog Günter S. og Horst J.

Efter original på Tysk

” Min mor blev syg og fik høj feber, anstrengelserne var enorme. Jeg var meget bekymret, for jeg havde jo kun min mor tilbage.

Horst J., april 1945

” Min diabetes gav mig problemer. Efter lægens råd tog en sygeplejerske med mig til Kolding. [...] Nogle dage senere blev jeg indlagt på dette lazaret. Jeg fik dagligt insulin.

Horst J., 20. maj 1945

” I anden time kommer Poldine [læreren] og sender mig til lægen. Lægen følger princippet om at skubbe så meget som muligt væk og sender mig videre til en hudlæge. Der bliver smurt en svovlsalve på bylterne, som minder om fnatsalve, men den er ikke så stærk. Da skorpen bliver revet af, bliver jeg helt dårlig og må sætte mig ned. Alt bliver helt sløret for mine øjne. Efter et par minutter får jeg det bedre igen. Om eftermiddagen sover jeg ordentligt ud. Om aftenen arbejder jeg på brevet til Hamburg. Jeg bliver stadig ikke færdig. Resten af aftenen slår jeg ihjel.

Günter S., 2. december 1946

” Efter undervisningen går jeg til lægen. Min mistanke om, at jeg har fnat igen, er blevet bekræftet. Jeg har været plaget af denne elendige tingest i et stykke tid, men jeg var stadig i tvivl. Jeg ville egentlig have ventet til efter jul og nytår, men jeg tænkte, at det ville være bedre, hvis jeg tog kuren inden højtiden. Til min store 'glæde' fortalte damen, der gnubbede mig, at miderne også sad i tøjet. Tøjet skulle gøres fladt. Men hvordan kan man se ud af vinduet uden et hoved? Jeg håber ikke, at der gemmer sig mider i mit overtøj. Jeg vil bare gerne vide, hvor jeg har fået skidtet fra. Var det ikke meningen, at jeg skulle have udryddet fnat fuldstændig sidste gang? Jeg kan næsten ikke tro det. Jeg sidder hele eftermiddagen og syr mit tæppe sammen og gør alt klar til behandlingen. I løbet af de næste tre dage får jeg masser af tid til at tænke over tingene. Det vil jeg helst slippe for.

Günter S., 16. december 1946

” Så brød skarlagensfeber ud. Vi måtte ikke gå ud i 8 dage, for vi var „giftige svampe“.

Horst J., juni 1947

” Der blev vejjet, jeg vejede 43,5 kg.

Horst J., 25.7.1947

” På lazarettet var maden god, og jeg kom mig hurtigt. [...] Min mor besøgte mig ofte. Også vennerne af min ven kom om aftenen til os. [...] ... efter blot få dage blev jeg igen indlagt på et lazaret.”

Horst J., juli 1947

Skriv en dagbog

Til eleverne

„Kære dagbog ...“

INTRODUKTION (FØRSTE AFSNIT)

- ▶ Hvem er du? Beskriv kort din baggrund (f.eks. alder, familie, hvorfor du er flygtet).
- ▶ Hvornår er dagbogen skrevet? Angiv en dato tæt på ankomsten til Danmark.
- ▶ Beskriv, hvordan det føltes at ankomme til Danmark. Var det en lettelse, frygt, forvirring eller noget helt andet?
- ▶ Hvordan ser du ud? Beskriv kort dit udseende eller din fysiske tilstand efter den lange rejse.
- ▶ Hvordan reagerede du på det første, du så, da du ankom? Måske så du et skilt på dansk, de danske soldater eller lejrens hegn – hvad tænkte du?
- ▶ Hvordan har rejsen til Danmark været? Har du oplevet noget særligt på vejen, som gjorde indtryk på dig?

FØRSTE INDTRYK AF DANMARK (ANDET AFSNIT)

- ▶ Hvordan ser stedet ud, hvor du opholder dig (lejren eller modtagelsescentret)?
- ▶ Hvilke tanker og følelser har du om at være ankommet til et fremmed land?
- ▶ Hvordan bliver du modtaget af de danske myndigheder og lokalbefolkningen?

HVERDAGEN SOM FLYGTNING (TREDJE AFSNIT)

- ▶ Beskriv dine daglige aktiviteter i lejren.
- ▶ Hvilke udfordringer møder du, både praktisk og følelsesmæssigt?
- ▶ Hvad savner du mest fra dit hjemland?

MØDET MED NYE MENNESKER (FJERDE AFSNIT)

- ▶ Har du mødt andre flygtninge eller danskere, som har gjort indtryk på dig?
- ▶ Hvad taler I om, og hvad deler I med hinanden?

FREMTIDSHÅB OG BEKYMNINGER (AFSLUTTENDE AFSNIT)

- ▶ Hvad håber du på for fremtiden?
- ▶ Hvilke bekymringer fylder dig mest?
- ▶ Hvordan forestiller du dig livet i Danmark fremover?

VEJLEDNING

- ▶ Din dagbog skal være omkring ½ side (minimum 200 ord) lang.
- ▶ Brug sanserne til at beskrive omgivelserne og stemningen (hvad ser, hører, og lugter du?).
- ▶ Inkluder detaljer, der kan gøre din dagbog troværdig og levende.
- ▶ Denne opgave vil hjælpe dig med at forstå, hvordan det var at være flygtning i efterkrigstidens Danmark og udvikle din evne til at sætte dig i andres sted.

Eleverne skal efterfølgende diskutere i mindre grupper (2–3 elever) i ca. 5–7 minutter. Dette efterfølges af en længere klassediskussion og eksemplificering i plenum hvor følgende spørgsmål forsøges klarlagt:

- ▶ Hvilke tanker, tror du, at tyskerne har, når de opholder sig i lejren?
- ▶ Er der en eller flere oplevelser, jeres personer husker?
- ▶ Hvad skal der ske nu?

Samtlige elever vælger nu én af personerne, og påbegynder deres dagbog. Eleverne kan skrive alene eller i par. Det afgør du som underviser.

Når eleverne har afsluttet deres dagbog, deler læreren klassen op i grupper med omkring fire elever i hver gruppe. I grupperne læser eleverne deres dagbog op på skift. I grupperne vælger eleverne efterfølgende en af dagbogssiderne, som skal læses højt i plenum. Når de har læst op fra dagbøgerne, skal elever overveje følgende:

„Da jeg hørte [eleven navn] dagbog undrede jeg mig over at ...“, „syntes jeg, at det var godt at ...“, „kom jeg i tanke om at ...“ De kan skrive deres overvejelser op. Det kan tage en 3 minutters tid. Læreren starter en runde i klassen hvor hver elev læser deres egne udvalgte sætninger op. Det hele afsluttes med en fælles refleksion i klassen med udgangspunkt i elevernes oplæste sætninger, som afslutter temaet „Kære dagbog“.

4

Historierne bag gravstenene

En rundtur med seks biografiske
stationer

Kristine Erichsen, Mina Merred Nommensen, Sara Evdenic, Sofia Bogh Andersen

Introduktion og organisering

Denne del fokuserer på en ekskursion til Oksbøl flygtningekirkegård og er beregnet til at blive gennemført på lokationen. Den inkluderer en kort introduktion, opgaver i form af et posteløb og en efterfølgende refleksion, som kan gennemføres enten på stedet eller senere på skolen. Posteløbet består af seks stationer på kirkegården, hver med en biografi og individuelle opgaver.

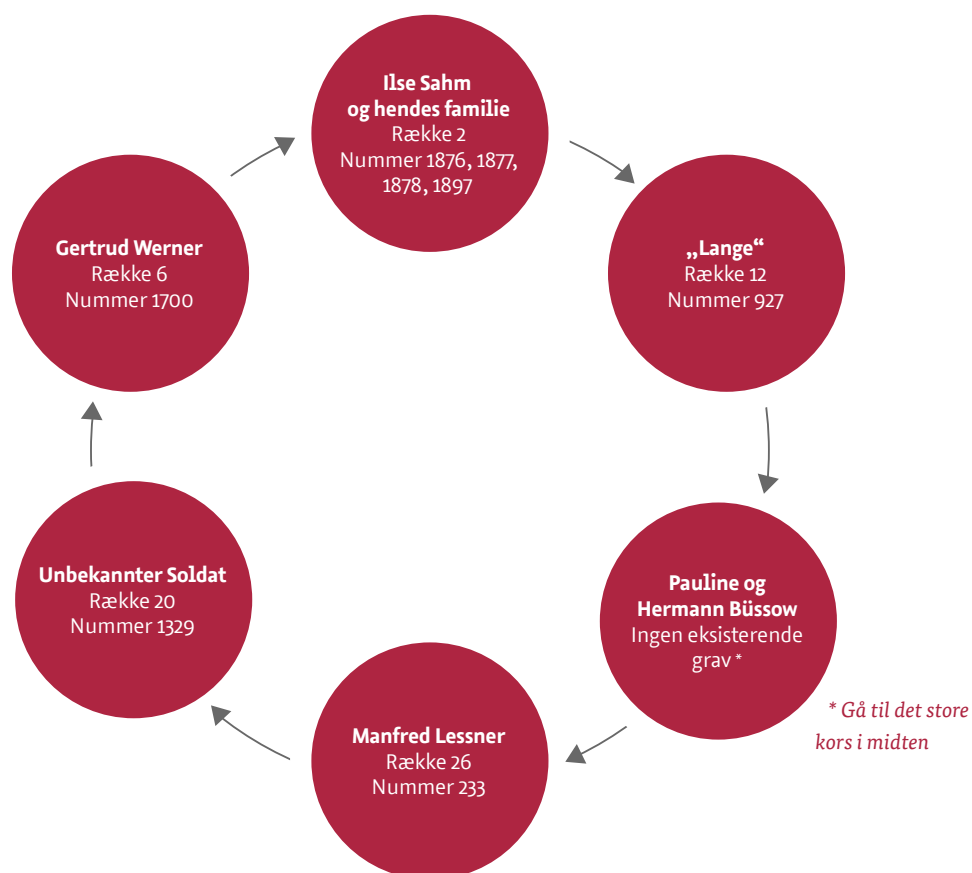
PLACERING: Præstegårdsvej 21, 6840 Oksbøl, Danmark

MÅLGRUPPE: 8.-10. klasse

FORVENTET TIDSFORBRUG

- ▶ Introduktion: ca. 10 minutter
- ▶ En station tager omkring 20 minutter
- ▶ Fælles afslutning: ca. 20 minutter
- ▶ I alt: ca. 2,5 timer eller 70 minutter, afhængigt af hvor mange stationer der vælges.
- ▶ Den præcise tid afhænger af, hvordan eleverne gennemgår posteløbets stationer.

De seks stationer

Tre muligheder for afvikling af posteløbet

- Aftal et fast tidspunkt for afslutningsrunden. Indtil da arbejder grupperne ved de tildelte opgaver ved gravstederne. Når en opgave er færdig, bevæger gruppen sig til næste grav i den rækkefølge, der er angivet på billetten, som ligger i bilagene. Opgaverne er placeret cirkulært, så grupperne ikke forstyrrer hinanden.
- Gennemfør hele posteløbet med alle stationer, uden et slut tidspunkt.
- Del klassen op i tre grupper, og giv hver gruppe to stationer at arbejde med.

Før besøget

- Print opgavearkene ud, eller sørg for, at alle har et device med adgang til internettet.

Planlæg grupperne

- *Anbefalet: 4–5 personer per gruppe*
- Beslut, hvordan opgaverne distribueres (læg dem ved gravstenene eller udlever som papir eller digitalt). Husk at tage opgavearkene med, når I er færdige.
- Beslut, hvordan afslutningsopgaven skal gennemføres.

Under besøget

- Start med en introduktion som lærer, fordel grupperne, og udlever billetterne (eleverne udfylder selv billetterne undtagen gruppenummer).
- Forklar, at gravstenenes rækkefølge kan findes på jorden langs stien og på gravstenene.
- Lad eleverne udføre posteløbet, og vejled grupperne undervejs.

Efter besøget

- Der er to mulige afslutninger: En kort refleksion på stedet eller en skriftlig opfølgning
- Hvis afslutningsopgaven indebærer skriftligt arbejde, skal denne introduceres for eleverne, inden I forlader kirkegården.

Hvilke kompetencer styrkes?

- **Perceptionskompetence:** Arbejdet med leveforholdene i lejren og de forskellige optegnelser – for eksempel over Manfreds fødsels- og dødsdato – styrker elevernes evne til at stille spørgsmål til fortiden og sætte dem ind i en historisk sammenhæng.
- **Fortolkningskompetence:** Eleverne træner deres evne til at forholde sig kritisk til kildernes gyldighed og troværdighed. De udvikler hypoteser om mulige årsager bag de forskellige oplysninger og arbejder med at udlede hverdagens udfordringer på baggrund af teksten.
- **Faglig vurderingskompetence:** Eleverne arbejder med at vurdere historiske aktørers handlemuligheder og perspektiver, analysere levevilkårene og tage stilling til kildernes pålidelighed.
- **Orienteringskompetence:** Eleverne opnår forståelse for leveforholdene i lejren og arbejder reflekteret med både historiske og nutidige kilder.

For at besøge kirkegården var en passerseddel forpligtende.

© Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Informationer til læreren om de forskellige opgaver

Et spædbarn ved navn „Lange“

Person på gravstenen

Lange

Gravsten nr. og placering

Nr. 927, række 12

Historien bag personen:

„Lange“ blev født den 19. juli 1947, og døde den samme dag. På gravstenen står „Lange“ som det eneste navn. Vi kender altså hverken barnets fornavn eller køn. Det kunne tænkes, at „Lange“ ikke levede længe nok, til at familien valgte et fornavn. Det har af denne årsag også være svært at finde informationer om dødsårsagen.

Opgaven

Opgaven for denne gravsten involverer at løse et mysterium. Der er seks personer begravet på Oksbøl, der alle deler efternavnet „Lange“. De har derfor en chance for at være „Langes“ forældre. De er alle registreret i bogen, man finder i huset ude ved gravene. Ikke alle disse personer har den rigtige alder til at være „Langes“ forældre, og nogle døde endda også før spædbarnets fødsel. Eleverne skal forsøge at finde ud af hvem Langes forældre er.

NB: Fortæl eleverne, at der ikke er et korrekt svar, og at denne opgave udelukkende er til for at få dem til at tænke over, om forældrene kunne være begravet samme sted.

Hvorfor er dette interessant for eleverne?

Denne gravsten er en af få, hvor vi ikke kender vedkommendes fornavn. Det viser derudover eleverne, at ikke kun voksne er begravet på kirkegården, men også børn og spædbørn. Når eleverne løser opgaven, skal de bruge deres viden til at udelukke kandidaterne. Det kræver at de tænker rationelt, og kan forstå, at det ikke er til at vide med sikkerhed, om hans forældre er begravet der. Siden vi ikke kender det rigtige svar går vi ud fra, at eleverne finder to mulige forældre til Lange, som vi har gjort i lærerens svarark.

HISTORIERNE BAG GRAVSTENENE

Det korte svar

Både Ernst Lange og Eduard Lange kunne have været far til spædbarnet.

DET LANGE SVAR

Der er seks personer, der kunne have været Langes forældre, siden disse også ligger begravet i Oksbøl. Dog er det ikke alle, der har den rigtige alder OG levede, før Langes fødsel.

Lad os tage et nærmere kig på disse personer:

- 1) Auguste Lange, 19.7.1867 – 15.1.1947; række 12, grav 894 (79 år)
- 2) Eduard Lange, 10.5.1879 – 23.3.1947; række 48, grav 992 (67 år)
- 3) Ernst Lange, 16.11.1886 – 18.4.1947; række 22, grav 1290 (60 år)
- 4) Lina Lange, 19.3.1888 – 13.12.1946; række 17, grav 866 (58 år)
- 5) Richard Lange, 6.12.1882 – 19.4.1946; række 60, grav 697 (63 år)
- 6) Sigrid Lange, 23.3.1942 – 7.4.1945; række 5, grav 1736 (3 år)

Af disse kan vi udelukke Auguste Lange, der var for gammel til at blive far eller mor (Auguste er et kønsneutralt navn), og Sigrid Lange, der var for ung til at blive mor.

Vi kan også udelukke mænd, der døde 9+ måneder før Lange blev født, og kvinder, der også døde før det år, Lange blev født. Hermed krydses Richard Lange og Lina Lange af listen, da Richard døde 15 måneder før barnet blev født, og Lina døde 7 måneder før barnet blev født.

DETTE EFTERLADER OS MED 2 PERSONER

- 2) **Eduard Lange, 10.5.1879 – 23.3.47; r 48, g 992**
- 3) **Ernst Lange, 16.11.1886 – 18.4.1947; r 22, g 1290**

LAD OS KIGGE NÆRMERE PÅ DISSE PERSONER

Eduard Lange

Eduard Robert Lange blev født d. 10. maj 1879 i Westpreußen. Hans forældre, Johann Wilhelm Lange og Eva Droschinski, blev født samme år.

Eduard blev også gift. Dette gjorde han med Olga N. N. i 1904, som vi ikke ved meget om. Hendes navn var ikke at finde i Oksbøl, selvom hun står skrevet som flygtning på en side fra Westpreussen.de (se link længere nede). Vi må derfor formode, at Eduard Robert Lange og hans kone blev separeret, før han kom til Oksbøl. Eduard Lange kom til Oksbøl som tysk flygtning i 1945, hvor han boede ved Oksbøl Flygtningelejr. Her levede han til sin død d. 23. marts 1947. Han blev begravet 5 dage senere.

Eduard Robert Lange døde i en alder af 67 år, 4 måneder før spædbarnet Lange blev født.

Hvis han er Langes far, skulle han have fundet sig en anden kvinde i lejren, som var villig til at navngive Lange efter faren. Han havde kun været i lejren i ca. 2 år.

Ernst Lange

Det var svært at finde noget om Ernst Lange, men vi ved at han var omtrent 7 år yngre end Eduard Lange, og det vil gøre hans muligheder for at blive far større. Ligesom Eduard, har Ernst skulle finde sig en kvinde fra Oksbøl lejren, som ikke delte samme efternavn. Det er også muligt at moderen er begravet tæt på gravstenen med navnet „Lange“. Hvis dette er tilfældet, må moderens efternavn have været et andet.

Et alternativt scenarie: Forældrene til spædbarnet „Lange“ forlod lejren efter barnets fødsel, og der findes ingen grave efter dem. Eksemplet skal få eleverne til at reflektere over de til tider kaotiske livsbetingelser for flygtningene i lejren, hvor familier blev adskilt, spædbørn blev begravet uden navn, og hvor børn undertiden døde meget tidligt.

Personen på gravstene

Gertrud Werner

Gravsten nr. og placering

Nr. 1700, række 6

Historien bag personen

Gertrud Werner blev født i Rehberg den 13. november 1908, og voksede op i Danzig, som var en del af det Tyske Rige, og fristad fra 1920 inden 1939 (i dag Gdańsk i Polen). Hun giftede sig med Kurt Adolf Werner, der arbejdede som kranfører, og de fik to døtre: Elsbeth, født i maj 1932, og Ursula, født i november 1941.

Under Anden Verdenskrig blev Kurt indkaldt til Wehrmacht (værnemagt), hvilket efterlod Gertrud alene med ansvaret for deres døtre. I 1944 blev Danzig for usikkert for Gertrud, og hun flygtede med sine døtre og sin søster til sine forældres hjem. Senere flygtede de fra Hela-halvøen ombord på skibet Nautic og ankom til København den 1. maj 1945. Her skal hun have sagt til sine døtre: "Nu er al fare overstået. Vi er i sikkerhed" men deres prøvelser var endnu ikke forbi.

Den 4. maj 1945 blev det tog, der transporterede Gertrud Werner og hendes to døtre sammen med andre flygtninge og soldater til Jylland, imidlertid angrebet af britiske fly. Dette skete kun få timer før Tysklands delvise kapitulation. Datteren Elsbeth slap uskadt, men Gertrud fik alvorlige kvæstelser i maven og bækkenet. Trods hospitalsbehandling døde hun den 7. juni 1945, hvilket efterlod døtrene forældreløse, da deres far også var omkommet under krigen.

Efter Gertruds død tog pigernes tante hånd om den. Hun var interneret i Brosbølgård flygtningelejr. Tanten støttede pigerne ved blandt andet at arrangere Elsebeths konfirmation og hun forsøgte at opmuntre dem ved at kreere små poesibøger til dem. Gertrud blev oprindelig begravet i Horne, men blev i 1966 flyttet til flygtningekirkegården i Oksbøl. Gertruds historie afspejler de store ofre, mange familier måtte betale under og efter krigen.

Yderligere oplysninger, også med billeder af toget:

„Nu er alle farer overstået: en beretning om angrebet på flygtningetoget ved Sdr. Vognbjerg“ af John V. Jensen

Journalen, (1), 3–11, 2018. Kan downloades her:

ietgraenseland.graenseforeningen.dk

Opgaven

Eleverne skal besvare nogle spørgsmål, der passer til den tekst, de får læst op. Teksten handler om Gertruds liv, og er den samme som den ovenstående.

Hvor voksede Gertrud Werner op?

Gertrud Werner voksede op i Danzig (i dag Gdańsk i Polen), da det var en del af det Tyske Rige.

Hvad skete der med Gertruds mand under krigen?

Gertruds mand, Kurt Adolf Werner, blev indkaldt til Wehrmacht og overlevede ikke krigen.

Hvad skete der med toget den 4. maj 1945?

Toget blev angrebet af britiske fly, da de var på vej til Jylland. Gertrud blev alvorligt såret i angrebet, men hendes døtre, Elsebeth og Ursula, slap uskadt.

Hvordan klarede Gertruds døtre sig efter hendes død?

Efter Gertruds død tog pigernes tante sig af dem. Hun var interneret i Brosbølgård flygtningelejr. Tanten drog omsorg om pigerne blandt andet ved at arrangere Elsebeths konfirmation og hun forsøgte at opmuntre dem ved at kreere små poesibøger til dem.

Hvor er Gertrud Werner begravet i dag?

Gertrud Werner er begravet på den tyske kirkegård i Oksbøl, hvor hun ligger i række 6, grav 1700.

Hvorfor er dette interessant for eleverne?

Formålet med denne historie er, at eleverne skal reflektere over, hvor mange udfordringer nogle tyskere måtte igennem for at overleve. Dette er blot én ud af mange historier om en familie, der blev splittet og mistede familiemedlemmer på grund af krigen.

**Parret
Hermann og Pauline
Büssow**

Person på gravsten

Ikke begravet i Oksbøl

Gravsten nr. og placering

Ingen gravsten

Opgaven

Eleverne udforsker historien om Büssow-familien, som flygtede til Danmark i 1945, hvor de senere blev begravet på forskellige krigskirkegårde. Elevernes opgave er at undersøge antallet af afdøde, der er begravet på de tyske kirkegårde i Oksbøl, Grove og Gedhus, samt det samlede antal af tyske krigskirkegårde i Danmark. Derudover bliver de bedt om at diskutere, hvorfor disse kirkegårde stadig vedligeholdes af Folksbund. De forventes at inddrage mindst tre forskellige perspektiver (historisk, politisk, samfundsmæssigt osv.) og at reflektere over betydningen af at bevare disse kirkegårde.

1

Brug din smartphone til at besøge Folksbunds hjemmeside (www.folksbund.de) for at finde ud af, **hvor mange afdøde, der er begravet på de tyske kirkegårde i Oksbøl, Grove og Gedhus. Hjemmesiden kan ændres fra tysk til engelsk. Undersøg også, hvor mange tyske krigskirkegårde der aktuelt findes i Danmark.** Skriv alle tallene ned.

2

Erna nævner, at kirkegårdene, hvor hendes forældre er begravet, er velholdte. **Hvorfor tror I, at disse kirkegårde stadig bevares og vedligeholdes af Folksbund den dag i dag?** Diskuter forskellige ideer med jeres gruppe og dæk mindst tre perspektiver (f.eks. historisk, politisk, individuelt, samfundsmæssigt osv.).

NB: Eleverne skal bruge et device med adgang til internet (smartphone eller tablet). Det skal sikres, at disse udelukkende bruges til research og ikke som en distraktion.

Hvorfor er dette interessant for eleverne?

Büssow-familien er særlig interessant, da den giver et eksempel på, hvordan de tyske pårørende til dem, der er begravet i Danmark, kan føle og tænke om krigskirkegårdene. Desuden skabes der en forbindelse til nutiden, som opfordrer til individuel refleksion over, hvorfor krigskirkegårde som Oksbøl stadig vedligeholdes og forbliver relevante i elevernes liv i dag. Sammenligningen af antallet af afdøde i Oksbøl, Grove og Gedhus understreger yderligere, at Oksbøl ikke var et isoleret fænomen, men en del af en bredere historisk kontekst.

Løsningsark

1

- ▶ Oksbøl: 1.796 Personen
Grove: 1.097 Personen
Gedhus: 1.334 Personen
- ▶ Tyske Krigskirkegårde: 60

2

Hvorfor vil Folksbund bevare kirkegården?

Mulige svar inkluderer:

- ▶ Som et mindesmærke for fred, imod vold og krig
- ▶ Som en del af en hukommelseskultur, for at ære krigen, handlingerne og skæbnerne og sikre, at de ikke bliver glemt
- ▶ For at give yngre generationer adgang til historiske konsekvenser, der hjælper med at forhindre, at sådanne begivenheder gentages.
- ▶ For at lade pårørende sørge over deres kære.
- ▶ Som et symbol på fred og forsoning.
- ▶ Pleje og vedligeholdelse af grave med personer af andre nationaliteter (måske endda tidligere fjender) symboliserer forsoning, gensidig respekt og international forståelse.
- ▶ For at tilbyde orientering.
- ▶ Der er stadig krig og flygtninge i dag.
- ▶ For at anerkende, at selv store flygtninge-bevægelser involverer individuelle historier og virkelige menneskeliv.
- ▶ Krigskirkegårde kan fungere som steder for refleksion over fortiden og handlinger for nutiden og fremtiden.
- ▶ For at illustrere konsekvenserne af krig, fordrivelse og vold.
- ▶ Som et tegn på at tage ansvar—for fortidens begivenheder, personlige handlinger og beskyttelse af menneskeretigheder og fred.
- ▶ For at bevare historiske artefakter.
- ▶ Synlige vidnesbyrd om historie, der indeholder viden og individuelle skæbner.
- ▶ For at gøre krigens dimensioner synlige.
- ▶ For at give adgang til historisk læring.
- ▶ For at fremme historisk bevidsthed (både individuel og kollektiv).

**Parret
Hermann og Pauline
Büssow**

Hvilke kompetencer styrkes?

Perceptionskompetence: Udvikling af evnen til at betragte krigskirkegårde som synlige vidnesbyrd fra fortiden (at genkende historiske fænomener i deres omgivelser), fremme kritisk stillingtagen og sætte disse fænomener ind i en (historisk) kontekst (ud over Oksbøl).

Fortolknings-/mediekompetence: Uddragning af information fra hjemmesider, målrettet internetresearch og afdækning af forskellige perspektiver.

Faglig vurderingskompetence: Analyse af kirkegårdenes bevaring og vurdering af deres betydning.

Orienteringskompetence: Refleksion over værdier og forståelse af den aktuelle relevans af krigskirkegårde.

HISTORIERNE BAG GRAVSTENENE

Personerne på gravstene

Ilse Sahm, Eleonora Sahm,
Ludwig Sahm og Birgit Sahm

Gravsten nr. og placering

Nr. 1876, 1877, 1878 og 1879,
række 2

Historien bag personen

Ilse Sahm, født i Oberüber den 7. september 1901 i Perkuiken, Østpreussen, oplevede Anden Verdenskrigs ødelæggelser sammen med sin familie. Hun giftede sig med Dr. Sahm, en læge, og sammen fik de tre børn. Deres første datter, Eleonora, blev født den 8. januar 1942 i Königsberg, efterfulgt af deres søn, Ludwig, den 17. april 1943. Men da krigen hærgede Europa, blev deres liv forandret.

Da sovjetiske styrker rykkede frem i Østpreussen, blev familien Sahm, som så mange andre, tvunget til at flygte fra deres hjem. Efter en farlig rejse ankom de til Danmark i foråret 1945 som flygtninge. Deres yngste barn, Birgit, blev født i Bramming, Danmark, den 4. juni 1945. På tragisk vis kostede de barske forhold i flygtningelejren livet af både Eleonora (17. april 1945), Ludwig (4. maj 1945) og senere Ilse selv (24. januar 1946). Birgit døde blot få uger efter sin mor (8. februar 1946).

Familien blev oprindeligt begravet i Bramming, men den 1. marts 1968 blev de genbegravet på den tyske kirkegård i Oksbøl. Ilse hviler i række 2, grav 1876, sammen med sine børn: Eleonora (grav 1879), Birgit (grav 1878) og Ludwig (grav 1877).

Dr. Sahm overlevede krigen og bosatte sig senere i Rottweil-Buhlingen, Vesttyskland, hvor han arbejdede som statsmedicinsk direktør. Han blev den 21. august 1969 tildelt Forbundsrepublikkens fortjenstkors af 1. klasse for sit bidrag for samfundet og demokratiet efter krigen.

Opgaven

Inden eleverne tager billederne skal de læse om familiens rejse på flugt. Herefter skal de tage tre billeder af situationer eller scener, som de synes passer til familiens historie. Det kan være at stå i bestemte positioner eller rekonstruere scener fra beskrivelserne i teksten.

Det kan f.eks. omhandle, faderens adskillelse fra resten af familien, flugten til Danmark eller at alle omkom undtagen det lille spædbarn.

Hvorfor er dette interessant for eleverne?

Formålet med denne historie er, at eleverne skal reflektere over de mange udfordringer, som nogle tyskere måtte gennemgå for at overleve. Dette er blot én ud af mange historier om en familie, der blev splittet og mistede familiemedlemmer under krigen. Meningen med at eleverne skal tage et stillbillede af noget fra historien, er at de skal reflektere over historien og tænke ud af boksen.

Personen på gravstene

Ein unbekannter Soldat
(Ukendte soldater)

Gravsten nr. og placering

Nr. 1329, række 20

Årsager til, at deres identiteter forbliver ukendte

Mangel på dokumentation

Ved krigens afslutning betød kaosset i hele Europa, at mange dokumenter gik tabt, blev ødelagt eller aldrig blev oprettet. Soldater, der ankom til lejren, manglede ofte korrekt identifikation og var ofte adskilt fra deres enheder. Den manglende organisering bidrog til vanskelighederne ved at opretholde præcise optegnelser.

Derudover blev både militære og civile registre negativt påvirket af nazi-regimets kollaps, som ellers havde registreret soldaternes identitet. De optegnelser, der eksisterede, var ofte utilgængelige efter Tysklands nederlag.

Fysisk nedbrydning og massegrave

En anden årsag til den manglende dokumentation var at mange soldater blev begravet i massegrave eller i al hast. Som følge af dette blev deres grave ikke markeret korrekt eller vedligeholdt.

De dårlige forhold i lejren førte til udbredt sygdom, underernæring og død. Dem, der døde af disse forhold, blev ofte begravet hurtigt uden detaljerede optegnelser. Over tid betød det, at de identiteten på de begravede ofte gik tabt.

Uklare kamp-historier

Mange af de soldater, der endte i Oksbøl, havde kæmpet på Østfronten eller andre fjerne fronter. De havde allerede mistet kontakten med deres familier eller militære enheder, inden de ankom til lejren. Med deres kommandokæder brudt og ingen

De ukendte soldaters liv

Mange af de soldater, der endte i Oksbøl, var enten sårede i kamp, demobiliserede efter krigens afslutning eller en del af de tyske besættelsesstyrker i Danmark. Deres liv i lejren var præget af hårde vilkår. Soldaterne, ligesom andre flygtninge, levede under overfyldte forhold med begrænset adgang til mad, medicinsk hjælp og ordentlig sanitet.

Disse soldater var primært tidligere soldater eller tyske militærfolk, som havde været en del af Wehrmacht eller andre nazistiske militære organisationer.

klare optegnelser over deres opholdssteder, blev det en umulig opgave for mange myndigheder at identificere disse mænd.

Efterkrigstidens holdninger og prioriteter

Efter krigen var der begrænset politisk vilje eller ressourcer til at investere i identificeringen af hver tysk soldat, der var omkommet. De danske myndigheder og senere tyske embedsmænd fokuserede primært på genopbygningen af landet, hvilket efterlod begrænset plads til en udtømmende identifikation af de døde i flygtningelejrene.

Dødsårsager i Oksbøl**Barske forhold**

Efter krigen var leveforholdene i Oksbøl meget vanskelige. Lejren var overfyldt, og mange var underernærede eller syge. De medicinske ressourcer var stærkt begrænsede, og sygdomme som tyfus, tuberkulose og dysenteri spredte sig hurtigt.

Krigsskader

Mange af soldaterne havde pådraget sig skader under krigen, og de begrænsede medicinske faciliteter i lejren var utilstrækkelige til at behandle disse alvorlige skader.

Opgaven

1

Læs informationen om de ukendte soldater nedenfor.

2

Efterfølgende: Tæl, hvor mange gravsten, der tilhører ukendte soldater.

Der er 34 gravsteder for ukendte soldater.

Tag herefter en makkersnak om de ukendte soldater:

- ▶ „Jeg føler mig trist, når jeg tænker på, at en af mine slægtninge ligger her ...“
- ▶ „Jeg føler mig vred, fordi det er uretfærdigt, at nogle mennesker ikke ved, hvad der er sket med deres slægtninge.“

3

Overvej årsager til, hvorfor de forbliver ukendte.

Årsager til at soldaterne forblev ukendte

Manglende dokumentation, , manglende vedligehold af grave, massegrave, uklar fronthistorie, og efterkrigstidens holdninger og prioriteter.

Ein unbekannter
Soldat

Personen på gravstenen

Manfred Lessner

Gravsten nr. og placering

Nr. 233, række 26

Opgaven

Eleverne skal analysere de udfordringer i hverdagen, som Marta Maria Goergens beskriver fra flygtningelejren i Oksbøl. Eleverne skal fremhæve tre interessante informationer fra teksten, diskutere aktuelle paralleller til datidens leveforhold og undersøge uoverensstemmelser i historisk information, da Manfreds fødsels- og dødsdatoer er forskellige i to kilder. Dette fremmer kritisk tænkning om pålideligheden af historiske kilder og betydningen af fordrivelse og erindring.

1

Hvilke udfordringer opstår der i det daglige liv, som Marta beskriver for folkene i flygtningelejren? Fremhæv tre punkter i teksten, du mener skiller sig ud. Diskuter derefter kort med din gruppe, om du mener, at sådanne leveforhold stadig eksisterer i dag, og hvis ja, hvor og i hvilke situationer.

Individuelle svar, mulige svar kan inkludere:

- ▶ Udfordringer: Manglende privatliv, at være uønsket, utilstrækkelig mad, arbejdsopgaver, død, mangel på medicin, lidelse.
- ▶ Lignende leveforhold eksisterer stadig i dag i krigsområder, hvor folk tvinges til at flygte.
- ▶ I Tyskland og Danmark er der bedre forsyning i dag (også uden direkte involvering i krig), men mange flygtninge bærer oplevelser af død og lidelse med sig på deres rejse.
- ▶ I krigsområder (f.eks. områder i Ukraine eller Gaza) vil flygtningelejre sandsynligvis have lignende dårlige forhold.

2

Se på gravstenen for Manfred Lessner og informationerne i teksten. Hvad mener du skiller sig ud?

- ▶ Fødsels- og dødsdatoerne på gravstenen og i teksten er forskellige.

3

Overvej hvorfor og hvordan forskellige informationer, såsom Manfreds fødsels- og dødsdatoer, kan opstå i studiet af kilderne. Diskuter dette i din gruppe og beslut, hvilken forklaring I mener er mest sandsynlig i tilfælde af Manfred Lessner.

Individuelle svar, mulige svar kan inkludere:

- ▶ Officielle dokumenter og relevante oplysninger til afklaring kan være gået tabt.
- ▶ Øjenvidner kan huske detaljer forkert.
- ▶ En betydelig mængde tid, følelsesmæssig involvering, individuelle perspektiver eller traumerelaterede minder kan føre til unøjagtigheder eller inkonsistenser.
- ▶ Myndigheder kan lave fejl.
- ▶ Data kan være blevet overført eller dokumenteret forkert, papirer kan være blevet blandet sammen eller bortkommet, og forsinkelser kan have ført til unøjagtige optegnelser.

NB: Det skal sikres, at eleverne erkender, at datoerne i teksten på opgavearket og på gravstenen er forskellige, og at dette ikke betyder, at historien er forkert, men snarere at den er en konstruktion, der bør undersøges kritisk.

Hvorfor er dette interessant for eleverne?

Denne opgave er kendetegnet ved sin dekonstruerende natur på den ene side og den indsigt, den giver i hverdagslivet i lejren, på den anden. Den fremmer kritisk omgang med historiske kilder og hjælper eleverne med at forstå, at historien ikke rummer "én enkelt sandhed." Derudover anvendes en ordret beretning fra et samtidig vidne samt ledsagende billeder, hvilket skaber en tættere forbindelse til datidens leveforhold og den individuelle skæbne, der er involveret.

Afslutning af ekskursionen med to varianter

Der gives to muligheder for, hvordan du kan afslutte besøget. Beslut, hvilken der passer bedst til din tidsplan og eleverne i din klasse. Det er også muligt at udføre begge opgaver. Den første mulighed kan gennemføres på kirkegården. Denne mulighed er praktisk, hvis du ikke ønsker at arbejde videre med emnet efter ekskursionen og gerne vil afslutte alt på stedet. Den anden mulighed kan gennemføres som en lektion i skolen eller som hjemmearbejde. Denne mulighed er nyttig, hvis du ønsker at fortsætte med emnet efter ekskursionen.

Refleksionsrunde på kirkegården

Efter rundvisningen på kirkegården beder du eleverne stille sig i en cirkel. Giv dem 30 sekunder til et minut til at tænke over spørgsmål 1 til højre. Derefter samler du alle svar i cirklen ved at starte med eleven til højre for dig og lade hver elev svare én ad gangen rundt i cirklen. I forhold til spørgsmål 2 giver du eleverne mulighed for at tale med sidemanden i 1–2 minutter, inden du samler op i cirklen. Her behøver alle elever ikke at byde ind, men lad det være frivilligt ved at eleverne rækker hånden op.

1 Første spørgsmål: Hvilken person eller hvilken faktaoplysning var mest interessant/berørende for dig?

2 Andet spørgsmål: Er der værdier eller principper fra disse historier, som du finder særligt vigtige for vores samfund i dag?

Refleksionsopgave i skolen

Efter ekskursionen er der mulighed for at elever kan arbejde videre med emnet i klassen. Indholdet af opgaven er med vilje holdt åbent, da eleverne kan reagere meget forskelligt på de emner, der blev behandlet under rundvisningen. Emner, såsom flugt, død, tab og sorg, er ofte stærkt følelsesladede, og derfor opfordres der til, at eleverne selv kan bestemme, hvor dybt de ønsker at engagere sig i emnet. Ligeledes er teksttypen åben, så du som lærer kan vælge, hvad der passer bedst til dine elever

Opgave

Skriv en kreativ tekst om dine indtryk fra kirkegården (f.eks. et digt, en historie, et skuespil, en dagbogsindføring, en ekskursionsrapport). Du kan fokusere på fakta eller den følelsesmæssige side af oplevelsen. Denne opgave bør fylde ca. én side.

Arbejdsark

Gravsten nr. og placering

Nr. 927, række 12

Ved denne gravsten ligger „Lange“: Et spædbarn, der døde ved sin fødsel.

„Lange“ har ikke et fornavn, og vi kender derfor ikke kønnet.

Vores mission er at finde ud af om Langes forældre også er begravet her.

Lad os tage et kig på de personer med navnet Lange, der er begravet her i

Oksbøl.

Et spædbarn med
navn „Lange“

Hvem kan vi udelukke baseret på alder?

Navn	Født – død	Placering (R = række, G = grav)
Auguste Lange	19.7.1867 – 15.1.1947	R 12, G 894
Eduard Lange	10.5.1879 – 23.3.1947	R 48, G 992
Ernst Lange	16.11.1886 – 18.4.1947	R 22, G 1290
Lina Lange	19.3.1888 – 13.12.1946	R 17, G 866
Richard Lange	6.12.1882 – 19.4.1946	R 60, G 697
Sigrid Lange	23.3.1942 – 7.4.1945	R 5, G 1736

Hvem kan vi udelukke baseret på det år, de døde?

.....

.....

.....

.....

.....

Er der en chance for at de resterende personer ikke er "Langes" forældre? Hvis ja, hvorfor?

.....

.....

.....

.....

.....

Arbejdsark

Gertrud Werner med datter Ursula

📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Elsbeth Werner ved sin mors grav

📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Gravsten nr. og placering

Nr. 1700, række 6

Gertrud Werner blev født i Rehberg den 13. november 1908, og voksede op i Danzig, en del af det Tyske Rige, og fristat fra 1920 inden 1939 (i dag Gdańsk i Polen). Hun giftede sig med Kurt Adolf Werner, der arbejdede som kranfører, og de fik to døtre: Elsbeth, født i maj 1932, og Ursula, født i november 1941.

Under Anden Verdenskrig blev Kurt indkaldt til Wehrmacht (værnemagt), hvilket efterlod Gertrud alene med ansvaret for deres døtre. I 1944 blev Gdańsk for usikkert for Gertrud, og hun flygtede med sine døtre og sin søster til sine forældres hjem. Senere flygtede de fra Hela-halvøen ombord på skibet Nautic og ankom til København den 1. maj 1945. Her skal hun have sagt til sine døtre: "Nu er al fare overstået. Vi er i sikkerhed" men deres prøvelser var endnu ikke forbi.

Den 4. maj 1945 blev det tog, der transporterede Gertrud Werner og hendes to døtre sammen med andre flygtninge og soldater til Jylland, imidlertid angrebet af britiske fly. Dette skete kun få timer før Tysklands delvise kapitulation. Datteren Elsbeth slap uskadt, men Gertrud fik alvorlige kvæstelser i maven og bækkenet. Trods hospitalsbehandling døde hun den 7. juni 1945, hvilket efterlod døtrene forældreløse, da deres far også var omkommet under krigen.

Gertrud Werner

Efter Gertruds død tog pigernes tante sig af dem. Hun var interneret i Brosbølgård flygtningelejr. Tanten drog omsorg om pigerne blandt andet ved at arrangere Elsbeths konfirmation og hun forsøgte at opmuntre dem ved at kreere små poesibøger til dem.

Gertrud blev oprindeligt begravet i Horne, men blev i 1966 flyttet til flygtningekirkegården i Oksbøl. Gertruds historie afspejler de store ofre, mange familier måtte betale under og efter krigen.

Arbejdsark

Besvar disse 5 spørgsmål:

1. Hvor voksede Gertrud Werner op?

.....

.....

.....

2. Hvad skete der med Gertruds mand under krigen?

.....

.....

.....

3. Hvad skete der med toget den 4. maj 1945?

.....

.....

.....

4. Hvordan klarede Gertruds døtre sig efter hendes død?

.....

.....

.....

5. Hvor er Gertrud Werner begravet i dag?

.....

.....

.....

Arbejdsark

Parret
Hermann og Pauline
Büssow

Den tyske flygtningekirkegård i Grove 📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Familien Büssow

Vi befinder os på den tyske kirkegård i Oksbøl. Denne kirkegård blev oprettet, fordi der lå en stor lejr for tyske flygtninge på dette sted. Det er dog ikke det eneste sted i Danmark, hvor flygtninge blev begravet, hvilket har resulteret i mange krigskirkegårde der er bevaret den dag i dag. Forældrene til Erna Büssow, der kom til Danmark som flygtning i 1945, er også begravet på sådanne kirkegårde i Danmark. Hendes fars Hermann Büssows grav findes på den tyske kirkegård i Grove, mens hendes mors Pauline Büssows grav ligger i Gedhus. Grove og Gedhus ligger få kilometer fra hinanden i det vestlige Danmark.

Familien Büssow flygtede i marts 1945 fra deres gård i Puppendorf (det nuværende Polen) til Danmark. Fra juli 1945 boe-

de Erna, Hermann og Pauline sammen med resten af familien i barakkerne på Grove flyveplads under dansk opsyn. I september 1945 døde Ernas far af mavekræft. I 1947 døde hendes mor af et slagtilfælde, inden Erna og resten af familien senere samme år blev transporteret tilbage til Tyskland.

Erna har senere fortalt:

„Tabet af vores hus, gård og hjemland samt usikkerheden om skæbnen for vores to brødre, der var savnet i Rusland, var noget, mine forældre ikke kunne håndtere. Det var meget svært for os børn at efterlade vores forældre i fremmed jord, men i dag giver det os trøst, at de hviler på så velholdte kirkegårde i Danmark, og at vi kan besøge deres grave hvert år.“

Arbejdsark

Opgaven

1

Brug din smartphone til at besøge Volksbunds hjemmeside (www.volksbund.de) for at finde ud af, hvor mange afdøde, der er begravet på tyske kirkegårde i Oksbøl, Grove og Gedhus. Hjemmesiden kan ændres fra tysk til engelsk. Undersøg også, hvor mange tyske krigskirkegårde der aktuelt findes i Danmark.

Skriv alle tallene ned:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2

Erna nævner, at kirkegårde, hvor hendes forældre er begravet, er velholdte. Hvorfor tror I, at disse flygtningeskirkegårde stadig bevares og vedligeholdes af Volksbund den dag i dag? Diskuter forskellige ideer med jeres gruppe og dæk mindst tre perspektiver (f.eks. historisk, politisk, individuelt, samfundsmæssigt osv.).

Parret
Hermann og Pauline
Büssow

Arbejdsark

Personerne på gravstene

Ilse Sahm, Eleonora Sahm, Ludwig Sahm og Birgit Sahm

Gravsten nr. og placering

Nr. 1876, 1877, 1878 og 1879, række 2

Ilse Sahm, født Oberüber den 7. september 1901 i Perkuiken, Østpreussen, oplevede Anden Verdenskrigs ødelæggelser sammen med sin familie. Hun giftede sig med Dr. Sahm, en læge, og sammen fik de tre børn. Deres første datter, Eleonora, blev født den 8. januar 1942 i Königsberg, efterfulgt af deres søn, Ludvig, den 17. april 1943. Men da krigen hærgede Europa, blev deres liv forandret.

Da sovjetiske styrker rykkede frem i Østpreussen, blev familien Sahm, som så mange andre, tvunget til at flygte fra deres hjem. Efter en farlig rejse ankom de til Danmark i foråret 1945 som flygtninge. Deres yngste barn, Birgit, blev født i Bramming, Danmark, den 4. juni 1945. På tragisk vis kostede de barske forhold i flygtningelejren livet på både Eleonora (17. april 1945), Ludvig (4. maj 1945) og senere Ilse selv (24. januar 1946). Birgit døde blot få uger efter sin mor (8. februar 1946).

Familien blev oprindeligt begravet i Bramming, men den 1. marts 1968 blev de genbegravet på flygtningekirkegården i Oksbøl. Ilse hviler i række 2, grav 1876, sammen med sine børn: Eleonora (grav 1879), Birgit (grav 1878) og Ludvig (grav 1877).

Dr. Sahm overlevede krigen og bosatte sig senere i Rottweil-Buhlingen, Vesttyskland, hvor han arbejdede som statsmedicinsk direktør. Han blev den 21. august 1969 tildelt Forbundsrepublikkens fortjenstkors af 1. klasse for sit bidrag for samfundet og demokratiet efter krigen.

Opgaven

Nu, efter at I har læst historien om Ilse Sahm og hendes familie, skal I tage 3 stilbilleder af noget, som I synes passer til historien. Husk at I stadig skal overholde reglerne på kirkegården. Disse kan ses på bagsiden af jeres billet. Hvis I skal bruge mere plads så gå ud på stierne og tag billedet.

Arbejdsark

Ilse Sahn og hendes familie

Kopie f. LV Oberrhein zur gefl. Kenntnisnahme

Herrn
Dr. S a h m
Reg. Medizinaldirektor

721 - Rottweil-Bühligen
Fischersteig 3

4.4.1966

332.172 u. 332.173/II 20.5.1966
Be/We.

Betr.: Gräber Ihrer verstorbenen Angehörigen in Dänemark

Sehr geehrter Herr Dr. Sahn !

Nach Erhalt Ihres Briefes haben wir unsere Unterlagen überprüft und alle Meldungen für Ihre verstorbenen Angehörigen festgestellt, jedoch mit einer kleinen Differenz.

Die Urne Ihrer Tochter Birgit ist nach unseren Unterlagen auf dem Friedhof in Bramminge/Jütland beigesetzt, während Ihre Frau Ilse SAHM in Svendburg/Fünen bestattet sein soll. Wir haben mit gleicher Post bei den zuständigen dänischen Stellen angefragt und hoffen, dieses Mißverständnis aufklären zu können.

Von einer Reise nach Bramminge möchten wir dringend abraten, da nach der Umbettung, die voraussichtlich im Sommer dieses Jahres geschieht, der Friedhof Oksbøl ausgestaltet werden soll.

Wenn sich Näheres darüber sagen läßt, erhalten Sie unaufgefordert einen ausführlichen Bericht. Bis dahin bitten wir Ihre Reise zurückzustellen.

Mit vorzüglicher Hochachtung !

Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

i. A.

Sachbearbeiter

De medlemmer af familien Sahn, som døde i Danmark, blev først genbegravet i Oksbøl i 1960'erne. Dr. Leo Sahn blev efter egen forespørgsel informeret om sagens status. Af brevet fra Volksbund (1966) fremgår der uklarhed og manglende overblik i forbindelse med familiesammenføringen. 📄 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Arbejdsark

Personen på gravstene

Ein unbekannter Soldat (*Ukendte soldater*)

Gravsten nr. og placering

Nr. 1329, række 20

Ein unbekannter
Soldat

Informationer

- Mange af de soldater, der endte i Oksbøl, var enten sårede i kamp, demobiliserede efter krigens afslutning eller en del af de tyske besættelsesstyrker i Danmark. Deres liv i lejren var præget af hårde vilkår. Soldaterne, ligesom andre flygtninge, levede under overfyldte forhold med begrænset adgang til mad, medicinsk hjælp og ordentlig sanitet. Disse soldater var primært tidligere soldater eller tyske militærfolk, som havde været en del af Wehrmacht eller andre nazistiske militære organisationer.
- **Barske forhold:** Umiddelbart efter krigen var leveforholdene i Oksbøl meget vanskelige. Lejren var overfyldt, og mange var underernærede eller syge. De medicinske ressourcer var stærkt begrænsede, og sygdomme som tyfus, tuberkulose og dysenteri spredte sig hurtigt.
- **Krigsskader:** Mange af soldaterne havde pådraget sig skader under krigen, og de begrænsede medicinske faciliteter i lejren var utilstrækkelige til at behandle alvorlige skader.

Opgaven

Læs informationen om de ukendte soldater nedenfor.

Efterfølgende: Tæl, hvor mange gravsten, der tilhører ukendte soldater.

.....

Overvej årsager til, hvorfor soldaterne forbliver ukendte.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Arbejdsark

Gravsten nr. og placering

Nr. 233, række 26

Manfred Lessner

Manfred Lessner døde i en alder af to år i maj 1945 i lejren i Oksbøl. Årtier senere skrev hans tante, Marta Maria Goergens, håndskrevne noter, som blev digitaliseret, revideret og stillet til rådighed for Volksbund af hendes søn i 2022. Ifølge dette dokument blev Manfred født den 8. april 1943 i Danzig (nutidens Polen) og døde den 28. maj 1945 i lejren i Oksbøl.

Marta beskrev livet i lejren som følger:

„[...] Vi blev bragt til Oksbøl med lastbil, til en kæmpe baraklejr i blok B. Denne var tidligere blevet brugt til krigsfanger. Vi blev tildelt Barak 7, Værelse 20, med 15–16 personer. [...] Vi fik mad fra et stort køkken. Vi måtte hente det hver middag; det var ikke noget at rose. Enten havde danskerne ikke meget selv, eller også ville de ikke rigtig tage imod os. Noget blandet sammen, uden salt. [...] For hele rummet beregnet pr. person, var rationerne lidt brød og næsten ingen fedt. [...] Vi blev tildelt arbejde. Lena på hospitalet, Liesschen i køkkenet, Bruno og far på ridegården til sko- og sadelreparation. Grete var i et andet værelse med Klaus. Hendes anden søn (Manfred) måtte gå direkte til hospitalet og døde i Oksbøl. På det tidspunkt var der allerede en kirkegård med tyske soldater. I mellemtiden var der folk kortvarigt i vores værelse, som vidste, hvad der kunne gøres mod denne vabelsygdom, fordi der ikke var medicin [...]. [...] Ingen af os havde det godt, men vi ville leve.“

(Teksten af Marta Maria Goergens er blevet revideret og tilpasset de nuværende stavemåder og grammatiske regler for at forbedre læsbarheden. Teksten er oversat fra tysk til dansk.)

Manfred Lessner som barn i Danzig, ca. 1943

📷 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V.

Arbejdsark

Opgaven

1

Hvilke udfordringer beskriver Marta for folkene i flygtningelejren? Fremhæv tre punkter i teksten, der efter din mening skiller sig ud. Diskuter derefter kort med din gruppe, om du mener, at sådanne leveforhold stadig eksisterer i dag, og hvis ja, hvor og i hvilke situationer.

2

Se på gravstenen for Manfred Lessner og informationerne i teksten. Hvad skiller sig efter din mening ud?

3

Overvej hvorfor og hvordan forskellige informationer, såsom Manfreds fødsels- og dødsdatoer, kan optræde i kildearbejdet. Diskuter dette i din gruppe og beslut, hvilken forklaring I mener er mest sandsynlig i Manfreds tilfælde.

5

Den tyske elev Günter S. dagbog

Indtryk fra hverdagen i Oksbøl

Nanna Hansen, Liva Aalund Lauridsen, Priyanga Thanaskan, Reemaz Ahmed

Introduktion

Dette undervisningsmateriale til folkeskolen er udviklet med det formål at styrke elevernes historiebrug og fremme deres historiske empati gennem en analytisk og reflektiv undersøgelse af livet som tysk flygtning i Oksbøllejren under Anden Verdenskrig. Materialet tager afsæt i en pædagogisk tilgang, der forener historisk indsigt med nutidige problemstillinger relateret til flugt og migration, samtidig med at det udviser en metodisk respekt for den specifikke historiske kontekst og de oplevelser, der prægede tyske flygtninge, særligt med fokus på den danske Oksbøllejre. Undervisningsmaterialet er primært udviklet til anvendelse på 6. klassetrin, men kan med fordel, efter tilpasning, benyttes på højere klassetrin.

Forløbet er struktureret i tre faser – før, under og efter et interaktivt museumsbesøg – som tilsammen tilsigter at skabe en progressiv og engagerende læringsproces.

Denne tilgang repræsenterer ikke blot en styrkelse af elevernes historiske forståelse, men også en progression mod udviklingen af deres kritiske tænkning og deres evne til at agere som reflekterede og empatiske medborgere. Derudover, sætter projektet fokus på tværfaglig læring, idet forløbet kombinerer historie og kulturforståelse.

Den personlige fortælling giver eleverne mulighed for at udvikle historisk empati og en mere nuanceret forståelse af, hvordan de historiske begivenheder påvirkede enkeltindivider fra flygtningelejren i Oksbøl.

HVILKE FAG HENVENDER FORLØBET SIG TIL

Dansk, Tysk, Historie

LÆRINGSMÅL

- ▶ Udvikle en forståelse af historiske begivenheder og deres menneskelige konsekvenser, især tyske flygtninges situation i Danmark efter Anden Verdenskrig.
- ▶ Eleven har viden om følelser og deres udtryk.
- ▶ Eleven har viden om måder til at skabe forforståelse
- ▶ Eleven kan kombinere tekst og baggrundsviden til at skabe sammenhængende forståelse
- ▶ Eleven kan forholde sig til tekstens emne.

FØR MUSEUMSBESØGET

introduceres eleverne til essentielle begreber som „flugt“, „flygtninge“ og „flygtningelejr“ gennem dialogbaserede aktiviteter og diskussioner. Disse aktiviteter er designet til at aktivere elevernes forståelse og lægge fundamentet for engagerende og kritisk tilgang, når de skal fordybe sig i emnet.

UNDER MUSEUMSBESØGET

arbejder eleverne med autentiske historiske kilder, herunder introduktions-tekster og uddrag fra en dagbog skrevet af en tysk flygtning. Denne fase fokuserer på at styrke elevernes evne til at analysere historiske narrativer og udvikle en dybere forståelse af de sociale og eksistentielle udfordringer, som fangenskab medførte.

EFTER MUSEUMSBESØGET

opfordres eleverne til at reflektere over deres læringsoplevelser gennem produktion af en fiktiv dagbog baseret på deres erhvervede viden. Dette kreative arbejde har til formål at konsolidere deres historiske forståelse og udvikle empati for individer i flygtningesituationer.

Lærervejledning

Forberedelse og undervisningsmateriale

Er der materiale til forløbet, som er relevant for læreren at bruge i undervisningen?

- Introduktionstekst (fra denne publikation)

Er der emner, som er relevante for eleverne at arbejde med inden besøget?

- Anden Verdenskrig
- Overblik over krigens årsager
- Flygtninge – hvem var de, hvorfor flygtede de?
- Danmark og Tysklands rolle under og efter Anden Verdenskrig – Besættelse, konsekvenser og tyske flygtninge i Danmark

Er der materialer, som læreren skal hente hjem, inden forløbet går i gang?

- Artefakter, der kan bruges til at skabe stemning

Materialer, der er vigtigt under besøget:

- Objekter og fotos, der indleder arbejdsopgaverne
- Specifik introduktionstekst til undervisningsmaterialerne
- Arbejdssedler med arbejdsopgaver

Før besøget af Oksbøllejren 1–2 lektioner

DEL 1: BRAINSTORM-UNDERSØGELSE AF ELEVERNES FORHÅNDSVIDEN

Læreren laver en brainstorm i klassen med eleverne med disse ord. Ordene skal være med til at fremme en forståelse for eleverne under Anden Verdenskrig (læreren kan også benytte sig af andre relevante ord).

- Flugt
- Flygtningelejr
- Flygtning
- Internering
- Frihed
- Krig

DEL 2: INTRODUKTIONSTEKST

- Eleverne skal først arbejde med en introducerende tekst, der forklarer, hvorfor tyske flygtninge kom til Danmark, hvordan livet var i Oksbøl-lejren, og hvordan deres hverdag så ud. Teksten skal give eleverne et overblik over hele emnet, før de arbejder videre.
- Teksten er opdelt i små tekstdele og derfor vil det være oplagt, at eleverne arbejder i grupper. Hver gruppe vil blive tildelt en tekst, som de skal læse og forstå sammen. I den sammenhæng vil de få udleveret et ark med „læse-roller“, som er med til at give alle eleverne et indblik i teksten og være aktive lyttere.

Eksempel på læseroller:

Læseren // Find de svære ord // Stil et spørgsmål // Lav et resume af det læste

Under besøget i Oksbøl

1–2 lektioner

DEL 1

Eleverne får mulighed for at opleve udstillingen på flygtningekirkegården. De får tid til at lytte til og læse de forskellige fortællinger, og de får rum til at fordybe sig – være nysgerrige, udvise interesse og undersøge detaljerne.

DEL 2

Læreren fremviser en kasse med objekter, som man benyttede dengang. (Det er vigtigt at forholde sig til, at genstandene ikke stammer fra selve lejren, men blot repræsenterer genstande, der kunne være blevet brugt i lejren.)

Hver gruppe får til opgave at udvælge 1–2 genstande på baggrund af en dialog om genstandenes form, funktion og ophav. De skal ligeledes reflektere over de fortællinger, der kan være knyttet til genstanden. Herefter får de udleveret et udkast fra Günter S.' dagbog og de skal kunne koble fortællingen og genstanden til hinanden.

Ud fra det objekt eleverne har valgt og den tekst eleverne har fået, skal eleverne kunne besvare:

- ▶ Hvordan hænger genstanden sammen med den historiske tid, de lærer om?
- ▶ Hvilke følelser eller oplevelser kan være forbundet med genstanden kombineret med teksten?
- ▶ Hvilken rolle kan genstanden have spillet i Günters liv?

Gruppe 1 Sundhed

- ▶ Hvordan er hygiejnen og behandlingen i lejren? Dagbogen beskriver problemer med sygdom som hudsygdom og dårlig hygiejne i lejren. Hvordan tror du, det påvirkede Günter S. og de andre i lejren både fysisk og mentalt? Kan du forestille dig, hvordan det ville være at bo et sted, hvor sygdom hele tiden er til stede?
- ▶ Drengen skriver, at han føler sig som en „helt ny person“ efter et bad, men han er stadig bekymret for fremtiden. Hvorfor tror du, små ting som et bad kan føles så betydningsfulde i en svær situation?

Gruppe 2 Skole og pligter

- ▶ Hvilke udfordringer oplever fortælleren i dagbogen, når han forsøger at studere og lave skolearbejde i sovesalen? Henvis til forstyrrelser, mangel på ressourcer og andre specifikke vanskeligheder nævnt i dagbogen.
- ▶ Hvordan afspejler den daglige rutine, der beskrives i dagbogen, de generelle levevilkår på denne tid? Overvej detaljer om opgaver som opvarmning, mad og pligter i dit svar.
- ▶ Hvordan beskriver Günter S. sine opgaver med opvarmning? Fokuserer på tonen og de følelser, fortælleren udtrykker i sine dagbogsnotater.

DEN TYSKE ELEV GÜNTER S.' DAGBOG

Gruppe 3
Det sociale

- ▶ Hvorfor tror du, Günter S. ikke følte sig særlig glad eller højtidelig, selvom der blev pyntet et juletræ og holdt en lille fest i lejren? Overvej, hvordan omgivelserne og hans minder om jul derhjemme påvirkede hans oplevelse.
- ▶ Dagbogen nævner, at de brugte ristet brød som julepynt i stedet for småkager. Hvad siger det om livet i lejren, og hvilke andre løsninger tror du, de fandt for at klare sig?
- ▶ Diskutér, hvordan man kan være kreativ, når ressourcerne er begrænsede.

Gruppe 4
Hjem – Berlin

- ▶ Hvorfor omtaler Günter S. livet i Oksbøl som "livet i udlandet"?
- ▶ Hvad mener Günter S., når de siger „forbereder sig på store forandringer“ juleaften?
- ▶ Hvorfor beskriver Günter S. julestemningen i Oksbøl som så forskellig fra hjemmet?

Gruppe 5
Tilbage til Berlin

- ▶ Hvordan beskriver Günter S. den tid, hvor hans hjemsendelse nærmede sig?
- ▶ Hvordan ændrer hans holdning til dette sig i løbet af ugerne?
- ▶ Hvad får I at vide fra dagbogen om den måde, hjemsendelsen blev organiseret på?
- ▶ Hvilke oplysninger har Günter S.?

AFRUNDING

Hver gruppe præsenterer deres genstande med den supplerende tekst, for at vise de andre elever, hvilke tanker og refleksioner man har opnået som gruppe i relation til de valgte genstande.

Efter besøget af Oksbøl

1–2 lektioner

INTRODUKTION TIL DAGBOGSSKRIVNING

Du skal nu forestille dig, at du er en person, der levede under Anden Verdenskrig – enten som tysk flygtning i Oksbøllejren eller som dansker, der bor tæt på lejren. Du skal skrive et dagbogsnotat, som handler om dit liv og tanker på det tidspunkt.

Når du skriver, skal du prøve at leve dig ind i, hvordan det føltes at leve dengang. Det er vigtigt, at du skriver, som om du er i den tid, og ikke med de tanker og meninger, vi har i dag. Brug alt det, du har lært og oplevet i forløbet.

SPØRGSMÅL TIL DEN TYSKE FLYGTNING I LEJREN:

1.

Hvem er du, og hvorfor er du i lejren?

- Hvor kommer du fra, og hvordan endte du her?

2.

Hvordan er livet i lejren?

- Hvordan er maden, stedet du sover, og de mennesker, du møder?
- Hvordan er de danskere du har mødt?

3.

Hvad savner og håber du på?

- Hvad savner du mest fra dit liv i Tyskland?
- Hvad drømmer du om for fremtiden?

SPØRGSMÅL TIL DANSKEREN UDENFOR LEJREN:

1.

Hvem er du, og hvad ved du om lejren?

- Hvordan ser dit liv ud? (Skole, arbejde, hverdag etc.)
- Hvad har du hørt om flygtningene?

2.

Hvad synes du om flygtningene?

- Hvordan ser de ud?
- Hvordan føles det, at de bor så tæt på?

3.

Hvad tænker du om fremtiden

- Hvad tror du, der sker med de tyske flygtninge når de skal hjem?

Til eleverne

Berlinereleverne i lejren og Günter S.' Dagbog

I februar 1945 modtog det danske udenrigsministerium besked fra Tyskland om, at tusindvis af tyske flygtninge snart ville ankomme til Danmark. Den russiske hær fremrykning i Østpreussen, tvang mange tyskere til at flygte under kaotiske forhold. Da Danmark blev befriet i maj 1945, befandt sig omkring 250.000 tyske flygtninge i landet. Det skulle tage indtil 1949, før de sidste flygtninge kunne vende hjem til et Tyskland, der langsomt var ved at blive genopbygget.

En af de største flygtningelejre i Danmark var Oksbøllejren, som modtog sine første flygtninge den 21. februar 1945. På sit højeste husede lejren 36.000 mennesker og blev dermed en af landets største „byer“ – på størrelse med byer som Esbjerg og Randers. I modsætning til almindelige danske byer var Oksbøllejren dog omgivet af pigtråd, og der var strenge regler, der forhindrede kontakt mellem danske borgere og de tyske flygtninge. Trods denne isolation opstod der et fællesskab blandt lejrens beboere, som stræbte efter at skabe en form for hverdag på trods af savn, usikkerhed og vanskelige levevilkår.

Ud over flygtninge, hovedsageligt fra Østpreussen, boede der også elever fra Berlins Humboldtskole i lejren. Skolen eksisterer stadig i Berlin-Tegel, der under Anden Verdenskrig blev bombet på grund af den lokale våbenindustri. Allerede i oktober 1943 boede 230 elever hos slægtninge uden for Berlin. 125 elever var indkaldt som luftværnshjælpere, og den 23. oktober 1943 blev 275 elever sendt til en „børneudflytningslejr“ i Binz på øen Rügen på grund af luftangreb. Kort efter blev Humboldtskolen ramt af en bombe. Da østfronten rykkede nærmere, besluttede lærerne for de 180 elever, der var tilbage i Binz, at rejse med tog til Fredericia i det besatte Danmark den 1. April 1945. Ved ankomsten til Fredericia kunne eleverne i starten bevæge sig frit omkring. Nogle af de ældre drenge blev i krigens sidste dage indkaldt til Wehrmacht. Den 14. maj, kort efter den tyske kapitulation og Danmarks befrielse, ankom eleverne til Oksbøl, hvor de under vanskelige forhold blev interneret. De modtog dog stadig undervisning. Først i februar 1946 fandt elevernes familier i Berlin ud af, hvor de befandt sig. I april blev den første brevkontakt etableret. De fleste elever vendte tilbage til Berlin den 15. april 1947.

En af eleverne var Günter S. I slutningen af 1946 og begyndel-

Før besøget af
Oksbøllejren

Fælles
introduktion
i Oksbøl

En 8. klasse fra Humboldtskolen i 1943 i Binz på Rügen. Günter S. var på samme alder som drengene på billedet.

📷 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

sen af 1947, da forsyningssituationen i lejren allerede var blevet markant forbedret, dokumenterede han næsten dagligt sine sidste måneder i flygtningelejren Oksbøl i en dagbog. Han var blandt de ældre drenge, der blev indkaldt til Wehrmacht i Fredericia, og var omkring 17 år gammel. Günter S. beskriver livet i lejren fra de berlinske elevers synsvinkel. Han skriver om udfordringerne, skolen, de daglige opgaver, det kulturelle tilbud i lejren og håbet om snart at kunne vende tilbage til Berlin.

Dette materiale giver jer mulighed for at dykke ned i livet i Oksbøllejren gennem dagbogsnotater fra Günter S., en dreng, der boede i lejren. Hans fortællinger giver et unikt indblik i, hvordan det var at være barn i en flygtningelejr – langt fra sit hjemland og omgivet af en fremmed kultur. Gennem hans øjne kan I opleve de udfordringer, glæder og håb, som prægede hverdagen.

Målet er ikke kun at forstå en vigtig del af historien, men også at skabe refleksion over, hvad det vil sige at være flygtning. Ved at drage paralleller til nutidens flygtningesituation kan I få en bedre forståelse for, hvordan vi som samfund kan støtte og hjælpe mennesker i krise – dengang som i dag.

Gruppe 1
Sundhed

Arbejdsmateriale til fem grupper

Læs dagbogsnotaterne af Günter S. Diskuter i jeres gruppe, hvis noget er uklart, eller I ikke forstår. I kan spørge læreren eller slå information op online, hvis I ikke forstår et begreb. Herefter skal I besvare spørgsmålene nedenfor. Præsenter dagbogsnotaterne og jeres resultater for de andre grupper.

Spørgsmål til gruppe 1

► Hvordan er hygiejnen og behandlingen i lejren?

Dagbogen beskriver problemer med sygdom som hudsygdom og dårlig hygiejne i lejren. Hvordan tror du, det påvirkede Günter S. og de andre i lejren både fysisk og mentalt? Kan du forestille dig, hvordan det ville være at bo et sted, hvor sygdom hele tiden vender tilbage?

► Drengen skriver, at han føler sig som en „helt ny person“ efter et bad, men han er stadig bekymret for fremtiden. **Hvorfor tror du, små ting som et bad kan føles så betydningsfulde i en svær situation?**

Dagbog Günter S.

Kildemateriale

Alle uddrag er fra en tysk original kilde.

Oksbøl, 25.11.46

Vi har kun én matematiktime om morgenen, fordi Poldi er syg igen. Jeg læser lidt. Jeg skal hente tørv og derefter på posthuset. [...] Klokken kvart i tolv går tre af os til lejrhospital for at spise igen. Denne gang er jeg heldig og får lov til at komme ind i en særlig måltidssal [skonkostkøkken]. Jeg får serveret kogte kartofler med porresovs og kød. En rigtig festmiddag. Jeg får også et glas mælk. [...]

Oksbøl, 29.11.46

Undervisningen er aflyst i dag, fordi vi skal vaccineres mod difteri. Wendepunkt vaccinerer i [barak] „G10“. [...]

Gruppe 1
Sundhed

Arbejdsmateriale til fem grupper

” Oksbøl, 30.11.46
Den første time springer vi over. Den tredje time er aflyst. Jeg skriver julebreve. Jeg er ikke rigtig i humør til den slags. Jeg fik mine bylder forbundet i dag. Jeg må halte, så forbindelserne ikke glider af. Folk griner af min sjove gang. Da jeg ikke kan gå ordentligt, bliver jeg hjemme i dag. [...]

” Oksbøl, 1.12.46
[...] Lige efter måltidet går jeg til Helmut. Jeg blev overrasket af et voldsomt regnvejr. Hvad skal jeg gøre med mit forbundne knæ? Jeg går roligt gennem regnen. Bylderne begynder nu at gøre ondt. Især når jeg spænder musklerne, gør det ondt, fordi forbindelsen sidder fast i bylderne og derfor ikke kan strækkes. Forhåbentlig slipper jeg snart af med det her. [...]

” Oksbøl, 2.12.46
I anden time kommer Poldine og sender mig til lægen. Lægen arbejder ud fra princippet om at undgå mest muligt arbejde og sender mig videre til en hudlæge. En svovlsalve smøres på knopperne, som minder om skabssalve, men ikke helt så hårdt. Da skorpen rives af, bliver jeg ret dårlig og må sætte mig ned. Efter et par minutter får jeg det bedre igen. Jeg tager en lang lur om eftermiddagen.

” Oksbøl, 7.12.46
Lægen. De fleste bylder er helet. Gudskelov for det. [...]

” Oksbøl, 16.12.46
Efter undervisningen går jeg til lægen. Min mistanke om, at jeg igen har skab, er blevet bekræftet. Jeg har været plaget af det her elendige stads i noget tid nu, men jeg havde stadig mine tvivl. Jeg ville egentlig vente til efter jul og nytår, men jeg tænkte, det var bedre at få behandlingen før højtiden. Til min store "glæde" fortæller damen, der smører salven på mig, at miderne også er i tøjet. Tøjet skal udglattes. [...] Jeg vil bare gerne vide, hvor jeg har fået det her fra? Burde jeg ikke have været helt fri for skab sidste gang? Jeg kan næsten ikke tro det. – Jeg sidder hele eftermiddagen [...] og gør alt klar til behandlingen. De næste tre dage vil jeg have rigelig tid til at tænke over tingene. Jeg ville være glad, hvis jeg slap for det.

” Oksbøl, 6.1.47
[...] Mine tanker kredser hele tiden om hjemrejsen, ankomsten til Berlin, skab og et par småting. – For resten har Gregor skab og må smøre sig ind. Jeg går til lægen igen i morgen, fordi mine hænder og mave klør igen.

” Oksbøl, 7.1.47
Jeg går til lægen om morgenen. Han vil først sende mig væk, fordi der endnu ikke er noget synligt, men jeg insisterer. Så smører jeg mig ind med salve for fjerde gang. – Bliver det den sidste? Jeg bliver i sengen i morgen.

” Oksbøl, 9.1.47
Jeg går til badehuset med „Frighday“ klokken 7 om morgenen. Vi blev begge ordineret bade. Det er en uvant følelse at sidde helt nedsænket i varmt vand. [...] Efter rensningen var jeg en anden person udvendigt, men indvendigt havde jeg fornemmelsen af, at det ikke ville være sidste gang. Jeg er allerede følelsesløs over for at smøre salven på, men hvad hjælper det hele, hvis jeg får det igen. Alt her er så primitivt. Derhjemme ville jeg tage på hospitalet, og så ville det være slut. Ligegyldigt hvor forsigtig man er på dette elendige sted, hjælper det ikke. Jeg har nu kæmpet med det her skab i ¾ år. Hvor når får jeg vished for, at jeg er fri for skab? Får jeg overhovedet den vished i Oksbøl? [...] Jeg kan ikke slippe tanken om endnu en skabsbehandling. [...]

” Oksbøl, 10.1.47
På søndag vil hudlægen undersøge alle beboerne i „Weidinger“ [formentlig en del af lejren], fordi skabstilfældene ikke stopper. Forhåbentlig vil det hjælpe med at få kontrol over miderne. Denne undersøgelse vil heller ikke blive hundrede procent succesfuld.

Gruppe 2 Skole og pligt

Arbejdsmateriale til fem grupper

Læs dagbogsnotaterne af Günter S. Diskuter i jeres gruppe, hvis noget er uklart, eller I ikke forstår. I kan spørge læreren eller slå information op online, hvis I ikke forstår et begreb. Herefter skal I besvare spørgsmålene nedenfor. Præsenter dagbogsnotaterne og jeres resultater for de andre grupper.

Spørgsmål til gruppe 2

- **Hvilke udfordringer oplever fortælleren i dagbogen, når han forsøger at studere og lave skolearbejde i sovesalen?**
Henvis til forstyrrelser, mangel på ressourcer og andre specifikke vanskeligheder nævnt i dagbogen.
- **Hvordan afspejler den daglige rutine, der beskrives i dagbogen, de generelle levevilkår på denne tid?**
Overvej detaljer om opgaver som opvarmning, mad og pligter i dit svar.
- **Hvordan beskriver Günter S. sine opgaver med at fyre brænde?**
Fokuserer på tonen og de følelser, fortælleren udtrykker i sine dagbogsnotater.

Dagbog Günter S.

Kildemateriale

Alle uddrag er fra en tysk originalkilde.

Oksbøl, 18.11.46

Den første lektion er aflyst, fordi klasseværelset igen er koldt. Poldi underviser os dog i lokale 11. I en hel time beklager han sig [...] over, at vi ikke er interesserede i at gøre en indsats, selv om vi har så meget tid. Han giver os eksempler på, hvordan store opfindere fortsatte deres uddannelse under de sværeste forhold. Da vi svarede, at vi ikke havde tid til at studere, afviste han simpelthen argumentet. Som lærer har han sit eget værelse og skal ikke bekymre sig om noget. Men vi er seksten på sovesalen. Det er klart, at der altid er mange forstyrrelser i et rum som det. Hvis det var den eneste grund, ville det stadig være muligt. Men hvad skal vi lære af, når vi ikke har de rigtige lærebøger? Det, lærerne fortæller os, er ikke nok til, at vi kan gøre fremskridt i de fag, vi godt kan lide, og som vi har brug for til vores ønskede erhverv. Jeg ville virkelig gerne lave skolearbejde, og der ville være tid og ro om aftenen, men desværre er bøgerne problemet. [...]

Gruppe 2 Skole og pligt

Arbejdsmateriale til fem grupper

” Oksbøl, 19.11.46
[...] Gregor vækker mig, fordi jeg har fyringsvagt. Jeg skal først hente en skål vand, fordi der ikke er noget vand, og så får jeg tændt brænderen. Formiddagen går med almindelige pligter. Skolearbejde indtil frokost. Undervisning i sovesal 11 om eftermiddagen, fordi klasseværelset er fyldt med røg. [...]

” Oksbøl, 8.12.46
Da jeg har fyringsvagt, skal jeg tidligt op i dag. Det passer mig slet ikke. Jeg spilder formiddagen. Efter frokost går jeg til Helmut's. Derefter går jeg en tur. [...]

” Oksbøl, 10.12.46
Til lægen om morgenen. Jeg gør en undtagelse og laver kemiopgaver indtil frokost. Der er stor spænding, fordi vi har to prøver på vej. Den ene er matematik. Prøven er så let, at jeg er færdig med alle opgaverne efter første lektion. Mine klassekammerater beder og trygler om, at jeg løser nogle opgaver for dem, hvilket jeg gør. Jeg håber, at Bodo ikke opdager, at jeg har hjulpet de andre. Men jeg tror ikke, han vil gøre noget ved det alligevel. Jeg er helt udmattet efter arbejdet. Om aftenen skriver jeg [brev] nr. 45 [..].

” Oksbøl, 12.12.46
Om morgenen bliver vores sovesal gjort ren. Jeg laver derfor geografi i sovesal 11. Om aftenen fordriver jeg tiden.

” Oksbøl, 14.1.47
Dagen starter helt tosset. Jeg skal hente brød i dag. Vejret er forfærdeligt. Sneen, der er faldet de sidste dage, begynder at smelte hurtigt. Jeg får straks våde fødder. Stemningen i vores sovesal er meget anspændt, fordi balletforeningen arrangerer en fest, og vi herrer skal lime vifter sammen. Der er sure svar overalt. Jeg er også i dårligt humør. Som om det ikke var nok, skal jeg mærke mit vasketøj. Det bliver nu altid sendt til vaskeriet. Om eftermiddagen spiller jeg skak med Gregor (1:1). Om aftenen gør jeg mine træsko i stand. [...]

” Oksbøl, 17.1.46
Den uendelige kedsomhed i den samme daglige rutine er begyndt. Jeg forsøger at få tiden til at gå så godt som muligt. Skak og skat er de eneste midler. Jeg har ikke lyst til at lave noget.

” Oksbøl, 11.2.47
Jeg står op klokken 8, fordi jeg skal vaske tøj. Vandet er meget koldt. Til sidst kan jeg ikke holde det ud længere. Jeg har hængt vasketøjet op, da jeg begynder at føle kvalme. Jeg går direkte i seng. [...] Om aftenen går jeg i biografen: 'Wen die Götter lieben' [note: 'Hvem guderne elsker', tysk Reich-film (1942) om Mozarts liv]. Det er en vidunderlig film! Det er en skam, at handlingen er så distraherende. Jeg længes efter at høre en koncert igen. Hvornår kommer den tid, hvor jeg kan tilfredsstille min længsel, når jeg vil?

” Oksbøl, 12.2.47
Om morgenen skal jeg hente tørv til sovesalen. Derefter følger en solid morgenmad. Dagen forløber ellers uden særlige hændelser. Jeg vandrer fra den ene sovesal til den anden. Der sker ikke noget nogen steder. [...]

Gruppe 3
Det sociale

Arbejdsmateriale til fem grupper

Læs dagbogsnotaterne af Günter S. Diskuter i jeres gruppe, hvis noget er uklart, eller I ikke forstår. I kan spørge læreren eller slå information op online, hvis I ikke forstår et begreb. Herefter skal I besvare spørgsmålene nedenfor. Præsenter dagbogsnotaterne og jeres resultater for de andre grupper.

Spørgsmål til gruppe 3

- **Hvorfor tror du, Günter S. ikke følte sig særlig glad eller højtidelig, selvom der blev pyntet et juletræ og holdt en lille fest i lejren?** Overvej, hvordan omgivelserne og hans minder om jul derhjemme påvirkede hans oplevelse.
- Dagbogen nævner, at de brugte ristet brød som julepynt i stedet for småkager. **Hvad siger det om livet i lejren, og hvilke andre løsninger tror du, de fandt for at klare sig?** Diskutér, hvordan man kan være kreativ, når ressourcerne er begrænsede.

Teater i lejren FLUGT museum

Gruppe 3
Det sociale

Arbejdsmateriale til fem grupper

Dagbog Günter S.

Kildemateriale

Alle uddrag er fra en tysk originalkilde.

” Oksbøl, 24.12.46
Jeg ligger længe i sengen om morgenen. Jeg er i dårligt humør. Selv musikken kan ikke muntre mig op. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal ryste tristheden af mig. Pludselig siger nogen, at der er kommet julepakker fra Berlin. Jeg tror, det er et rygte, men jeg tager fejl, da fru Sauerland kommer ind i vores værelse med udlæveringssedler og breve. Ni drenge, inklusive mig, har modtaget en pakke. Mit dårlige humør forsvinder. Posten får mig endda ud af sengen. Pakkerne var en ægte juleoverraskelse. Jeg lader min pakke være uåbnet indtil om aftenen. Efter frokost begynder vores sovesal at rydde op i rodet. Jeg hjælper, da jeg ikke har andet at lave. Der er ikke meget julestemning. Noget mangler. Det må være omgivelserne, der gør, at jeg tænker på alt andet end jul. Der var en helt anden stemning derhjemme. Det duftede af peberkager og æbler, butiksvinduerne var pyntet, og alt mindede om den kommende fest. Alt dette manglede fuldstændigt her. [...]

Klokken fem begynder Lupus og jeg at hænge guirlander på træet. Nogen får den idé at hænge ristet brød på træet i stedet for julemålkager. På den måde får vi da noget julepynt. Klokken seks har vi en lille "fest" i vores sovesal. [...] Jeg tænker ikke på noget under festen. Jeg føler, at jeg sover. Jeg føler mig overhovedet ikke højtidelig. Til sidst siger Bodo et par ord til os og giver os hver en blyant. Så pakker jeg pakken op. Jeg er forbløffet over, at der findes ting som småkager og slik i Berlin. Det er dog synd, at de derhjemme har måttet spare op for at sende os det her slik. Det havde været bedre, hvis de havde beholdt det selv. Det er dog forståeligt, at de ønskede at give os en lille glæde, hvilket de også lykkedes perfekt med. – Jeg nød især Werners billede. Han var godt klædt på. På billedet ser han ikke nær så forfærdelig ud, som jeg havde forestillet mig. Jeg indså straks, at jeg ikke har været hjemme i to år. – Jeg forbereder mig på store forandringer. [...]

” Oksbøl, 27.12.46
Da jeg er for doven til at lave noget, slår jeg bare tiden ihjel så godt jeg kan. Jeg har ikke lyst til at lave noget. Om aftenen ser jeg „Die Kleinstädter“ [note: „De små byfolk“, et stykke af August von Kotzebue], som bliver opført af nogle elever i „E1“. Stykket er sjovt og underholdende. Småbyens mand vises på scenen på en ret åbenlys og overdreven måde. Sjovt nok sad der to kvinder bag mig, som gik helt ind i småbysladderens verden, inspireret af stykkets tema. Dybest set er Oksbøl også en lille by. Sladderer her er lige så udtalt som andre steder. [...]

” 1947
Oksbøl, 1. januar
[...] Tonerne fra den eneste harmonika annoncerer, at det nye år er begyndt. Fritze siger et par ord, og så danser vi. Jeg danser med Egons pige og går derefter hen til min „bar“. Fra nu af har jeg travlt. Parrene sidder ret intimt ved bordene. Den ene kyssekannade følger den anden. Det er ikke et kønt syn. Jacke og Gregor tager prisen. Men de andre holder godt trit. [...] Parrene sad mere oven på hinanden end ved siden af hinanden. [...] Så jeg forlader hurtigt rummet. Ifølge andres beskrivelser var det meget klogt, for det blev endnu værre. Mens Kutte spillede harmonika, sad de fleste par og kyssede. Da lyset blev set som en stor hindring, blev der hurtigt gjort en kort proces, og det blev slukket. De sidste barrierer faldt dermed. Takket være vores gode opdragelse blev der dog ikke noget moralsk fordærv. Det ville have været det første skridt mod undergang. [...]

” Oksbøl, 16.1.47
Den daglige rutine er næsten altid den samme. I morges så jeg Gregor og [ulæseligt navn, red.] spille skak. Efter middagen slår jeg tiden ihjel. Om aftenen spiller jeg skak med Hund og derefter skat. [...]

Gruppe 4
Berlin

Arbejdsmateriale til fem grupper

Læs dagbogsnotaterne af Günter S. Diskuter i jeres gruppe, hvis noget er uklart, eller I ikke forstår. I kan spørge læreren eller slå information op online, hvis I ikke forstår et begreb. Herefter skal I besvare spørgsmålene nedenfor. Præsenter dagbogsnotaterne og jeres resultater for de andre grupper.

Spørgsmål til gruppe 4

- Hvorfor omtaler Günter S. livet i Oksbøl som „livet i udlandet“?
- Hvad mener Günter S., når de siger „forbereder sig på store forandringer“ juleaften?
- Hvorfor beskriver Günter S. julestemningen i Oksbøl som så forskellig fra hjemmet?

Dagbog Günter S.

Kildemateriale

Alle uddrag er fra en tysk originalkilde.

” Oksbøl, 6.12.46
[...] Han [„Krokodillen“] fortæller videre, at København-Schulz har sagt, at han antager, vi vil være væk inden søndag om ti dage. Så folk, der er tættere på informationskilderne, er lige så vanvittige som de få optimister i vores rækker. Jeg kan slet ikke forestille mig, hvordan det ville være at være hjemme til jul. Det er umuligt overhovedet at fatte denne tanke. Vi er blevet så vant til livet i udlandet, at vi ikke har noget imod at blive væk lidt længere, selvom omstændighederne vejer tungt på os.

” Oksbøl, 7.12.46
Længslen tager virkelig fat i mig igen. – Dietus modtog post [fra Berlin] i dag. Hovedgaden hedder nu Kemnitzer Allé. Nogle huse på Taldorferweg [sic] blev ødelagt af artilleriild. Jeg må spørge, hvad der ellers blev ødelagt derhjemme. Jeg har allerede fundet ud af noget ved at spørge. Men man må presse dem derhjemme lidt, før de fortæller noget.

Gruppe 4
Berlin

Arbejdsmateriale til fem grupper

” Oksbøl, 9.12.46
Efter prøven med Poldi er jeg i sovesal 11. Jeg tager en lur om eftermiddagen og tænker over de samme tanker som i går. Berlin og dens omgivelser er altid i mine tanker. Hvad vil fremtiden bringe? Om aftenen skal vi hente suppen. [...]

” Oksbøl, 24.12.46
[...] Det må være omgivelserne, der gør, at jeg tænker på alt andet end jul. Der var en helt anden atmosfære derhjemme. Det duftede af peberkager og æbler, butiksvinduerne var pyntet, og alt mindede om den kommende højtide. Alt dette manglede fuldstændigt her. [...] Klokken fem begynder Lupus og jeg at hænge guirlander på træet. Nogen får den idé at hænge ristet brød på træet i stedet for julesmåkager. På den måde har vi da noget julepynt. Klokken seks har vi en lille "fest" i vores sovesal. [...] Jeg tænker ikke på noget under festen. Jeg føler, at jeg sover. Jeg føler mig overhovedet ikke højtidelig. Til sidst siger Bodo et par ord til os og giver os hver en blyant. Så pakker jeg pakken op. Jeg er forbløffet over, at der findes ting som småkager og slik i Berlin. Det er dog synd, at de derhjemme måtte spare op for at sende os dette slik. Det havde været bedre, hvis de havde beholdt det. Det er dog forståeligt, at de ønskede at give os en lille glæde, hvilket de også lykkedes perfekt med. – Jeg nød især Werners billede. Han var godt klædt på. På billedet ser han ikke nær så forfærdelig ud, som jeg havde forestillet mig. Jeg indser straks, at jeg ikke har været hjemme i to år. – Jeg forbereder mig på store forandringer. [...]

” Oksbøl, 31.12.46
[...] Dans indtil klokken 12. Jeg går ud i den friske luft i 10 minutter. De danske vagter affyrer lysraketter, og det er et fantastisk fyrværkeri. Jeg kommer til at tænke på 'Rehberge' [sand-synligvis Volkspark Rehberge i Berlin-Wedding, note]. Pludselig drejer mine tanker sig mod hjemmet. Er de vågne derhjemme, eller er de gået i seng? Hvordan har de det? Vil de alle være raske? Hvordan ser der ud derhjemme? Er folk gladere i år end sidste år, eller er de blot tilfredse med at ligge i en varm seng og sove? I mine tanker ønsker jeg alle derhjemme et godt nytår og går ind igen. [...]

” 1947
Oksbøl, 1. januar
Et nyt år er begyndt. Hvad vil det bringe os? Skal vi tilbringe endnu et år her, eller vil vi snart se vores hjem igen? Oddsene er i vores favør. [...] Det er stadig op til os, om vi rejser via skole eller Wehrmacht-transport. Jeg vil tage den hurtigste rute. Vil det lykkes? – Mine tanker vandrer tilbage til begyndelsen af de foregående år. Hvor slemt det var for mig sidste år. Mens de andre havde det sjovt, sad jeg derhjemme og spillede skak. Jeg var virkelig menne-skeffjendsk dengang. Jeg vil ikke have, at det sker igen i år. For to år siden sad jeg med onkel Alfred i Opole [note: en by i Schlesien, nu polsk Opole, som blev erobret af Den Røde Hær mellem 23./24. januar og 15. marts 1945]. Hvordan har tiderne ændret sig. Hvornår vil vores livsform ændre sig igen? Jeg tror, vi snart burde komme væk fra Oksbøl.

Gruppe 5 Hjemkomst til Berlin

Arbejdsmateriale til fem grupper

Læs dagbogsnotaterne af Günter S. Diskuter i jeres gruppe, hvis noget er uklart, eller I ikke forstår. I kan spørge læreren eller slå information op online, hvis I ikke forstår et begreb. Herefter skal I besvare spørgsmålene nedenfor. Præsenter dagbogsnotaterne og jeres resultater for de andre grupper.

Baggrundsinformation

I de sidste krigsdage, da eleverne allerede var i Danmark, blev Günter S. sammen med andre drenge fra Berlin indkaldt til Wehrmacht. Det er usandsynligt, at han var involveret i kamphandlinger. I begyndelsen af 1947 kunne han dog benytte sig af en transport af Wehrmacht-personale tilbage til Tyskland. Hans plan var at komme til Berlin via en gennemgangslejr i Kolding og slægtninge i Hamborg. Denne transport forlod Oksbøl, før de øvrige berlinere blev løsladt fra lejren. I ugerne op til afrejsen skriver Günter S. udførligt om denne mulige afrejse, hvis dato længe var usikker.

Spørgsmål til gruppe 5

- ▶ Hvordan er Günters syn på Danmark og hvorfor tror du, at han har denne holdning? Hvad er din holdning til Günters syn på danskerne?
- ▶ Hvorfor tror du, at det danske folk var skeptiske over for de tyske elever, de mødte efter deres frigivelse fra Oksbøl, eller måske endda vrede på dem?
- ▶ Günter S. skriver: „Vi har måske smadret mange ting, men nu er vi fredelige igen og skader ingen.“ Hvordan vurderer du denne udtalelse ud fra et historisk perspektiv?

Tyske flygtninge ved Flensborg banegård 1946

📷 Udstillingen „Den lange vej til fred. Tyske flygtninge i Danmark“

Gruppe 5 Hjemkomst til Berlin

Arbejdsmateriale til fem grupper

Dagbog Günter S.

Kildemateriale

Alle uddrag er fra en tysk originalkilde.

” Oksbøl, 6.12.46
[...] Han [„Krokodillen“] fortæller videre, at København-Schulz har sagt, at han går ud fra, at vi rejser søndag om ti dage. Så de folk, der er meget tættere på informationskilderne, er lige så skøre som de få optimister i vores rækker. Jeg kan slet ikke forestille mig, hvordan det ville være, hvis vi var hjemme til jul. Det er umuligt at fatte den tanke overhovedet. Vi er blevet så vant til livet i udlandet, at vi ikke har noget imod at blive lidt længere væk, selvom omstændighederne tynger os.

” Oksbøl, 29.12.46
I går tænkte jeg, at alle tvivl om hjemrejsen var forsvundet, men i morges tænker jeg anderledes igen. Theo Heide fik i går at vide, at de rejser mandag. Hvis vi kan komme af sted så hurtigt, så er chancerne ikke dårlige for mig heller.

” Oksbøl, 23.1.47
Dagen starter som sædvanligt. Jeg vil blive liggende i sengen lidt længere, men det lykkes ikke, fordi vi får at vide, at vi måske rejser inden for de næste to timer. Jeg syr straks min sengesæk sammen. Efter maden går jeg til skomageren. Mine sko bliver først repareret i morgen. Derefter henter jeg noget tørv. En halv time senere sker dagens lykkeligste begivenhed. Aule stormer ind i vores stue og råber os i ørene, at vi rejser tidligt mandag. Der udbryder et højt glædesbrøl. Vi er ude af os selv af glæde. Endelig er tiden kommet. Jeg kan ikke beskrive min glæde. Det sender hele tiden kuldegysninger ned ad ryggen på mig. [...]

” Oksbøl, 24.1.47
[...] Vi tager [...] til et bad, fordi vi allerede rejser på mandag. Vi tog fejl. Jeg møder Bubi lige før, jeg går til badehuset, og han fortæller mig, at vi ikke rejser mandag. Måske sker det den 3. februar, måske tager det endnu længere tid. Hele sagen er usikker. Transitlejren "Kollund" skulle være overfyldt, så vi må stadig vente. Vi fejrede for tidligt. Næste gang vil vi være mere skeptiske, når vi modtager besked. Humøret falder straks. Men det har ikke ramt bunden endnu. Jeg skriver et brev hjem [...] om, at vi ikke tager med Wehrmacht-transporten, fordi den angiveligt er blevet aflyst. I virkeligheden håber vi alle, at vi rejser senest om fjorten dage. Datoen er kun blevet udsat, og udsat betyder ikke aflyst. [...] Men vi skal ikke forvente for meget af Fortuna, for indtil videre har hun skuffet os skammeligt. [...] Vi ved en ting eller to om tålmodighed. En dag bliver vi nok belønnet med vores hjemkomst. Indtil da er det bedst ikke at tænke på fortiden eller fremtiden.

” Oksbøl, 26.1.47
Jeg står sent op. Jeg ville have fulgt Gregor, som er den eneste i vores gruppe, der rejser, i biografen. Men da jeg skulle hente maden, var det ikke muligt. Så jeg sagde farvel til ham her. Jeg kan ikke sige, om han var glad for hele historien. Han så i hvert fald ikke særlig tilfreds ud. Det må have været meget svært for ham at sige farvel til sin Inge. [...] Jeg må se, hvordan jeg kan komme igennem de sidste dage i Oksbøl. Forhåbentlig bliver det ikke meget længere nu. Endnu flere strabadser venter os i Tyskland, men i det mindste vil vi være hjemme. Men her fryser vi også. [...]

Gruppe 5 Hjemkomst til Berlin

Arbejdsmateriale til fem grupper

” Oksbøl, 31.1. – 4.2.47

Morgenens bringer mig den “største glæde”, jeg har haft i hele min tid i lejren. Jeg har høj feber (39,7 om aftenen). [...] Jeg er fuldstændig nedtrykt. Om eftermiddagen sveder jeg som en gal. Jeg håber at slippe af med sygdommen inden for et par dage. Jeg har stadig håb. – Lørdag bringer dårlige nyheder for mig. På mandag rejser de næste 6 mænd til Tyskland. Jeg skulle også have været med dem. Jeg giver dog ikke op endnu, men hele planen er tvivlsom. Til sidst falder det fra hinanden. Jeg sætter nu al min lid til den sidste transport. Kommer jeg med? [...] Jeg indser noget andet mere end nogensinde: Næsten alle bånd, der binder mig til mit hjem, er blevet brudt. Jeg holder kun fast i det sidste strå, som snart forsvinder, og så er det forbi. Så er jeg hjemløs. Om aftenen har jeg stærk hovedpine og 38,9 i feber. Jeg tuder afraseri. [...]

” Oksbøl, 9.2.47

[...] Ventetiden med pakkede ting er den værste, der nogensinde har været her i Oksbøl. Denne tid koster endnu flere nerver end normalt. Min sygdom var især krævende. Når vi først er på vej, vil alt være fint. – Jeg tror, at vi som de sidste seks mænd stadig har den største opgave foran os med hensyn til vores hjemrejse. For Gregor har tilsyneladende skrevet fra Kollund-lejren, at de skal vente mindst yderligere fire til seks uger, før de bliver løsladt til Berlin. Så hvis vi bliver her i Oksbøl lidt længere og derefter bliver løsladt med de andre, så har vi det bestemt bedre her. [...]

” Oksbøl, 18.2.47

[...] Den 13., altså torsdag, fik jeg at vide, at vi rejser den 20. februar, altså om en uge. For mig var den 13. sidste skoledag [...].

6

Mindet om Oksbøl

En faktabaseret audioguide gennem
den tyske flygtningekirkegård

Leah Charlotte Wiebe, Ida Glau, Rebecca Junker

Introduktion

Turen med audioguiden på flygtningekirkegården varer ca. 45 minutter og kan afsluttes med en fælles diskussion. Eleverne kan sendes af sted i små grupper forskudt fra hinanden. Det anbefales at besøge „FLUGT“-museet før eller efter turen med audioguide.

På denne audioguide-tur møder du tre personer med forskellig alder og baggrunde. Turen giver et indblik i livet i flygtningelejren – fra børnedødeligheden og sundhedspleje til den nuværende vedligeholdelse af krigsgravene. Originale kilder som dagbogsblade, et digt skrevet i lejren og indlæg fra et postalbum gør fortiden levende.

Dette gør det muligt at opleve turen på en følelsesmæssig og rationel måde, hvilket fremmer forståelsen for historiske sammenhænge og giver impuls til en nutidig reference med handlingsorientering.

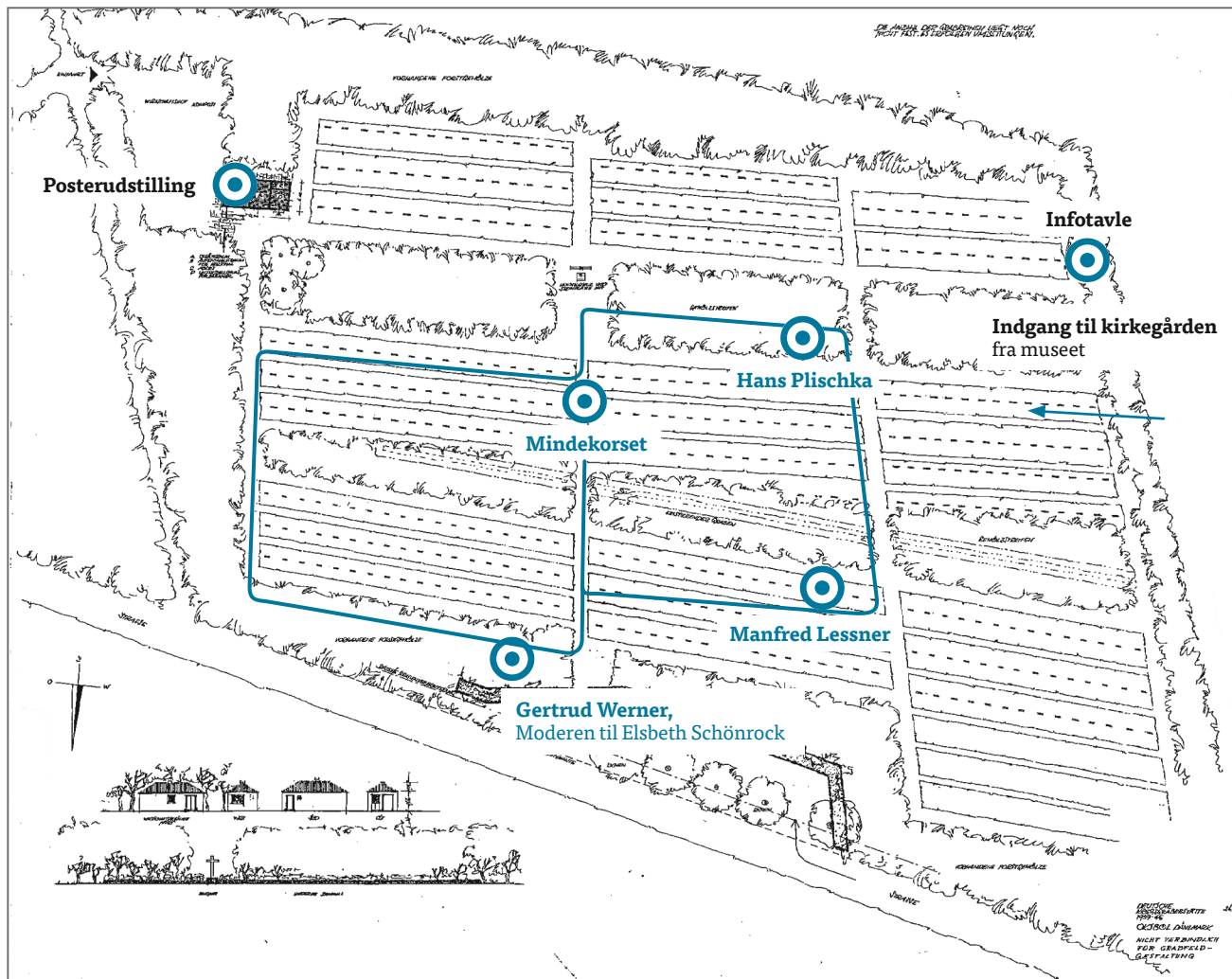
www.volksbund.de

Her findes audioguiden og tekstversionen til ruten på kirkegården.

Bemærkning til lærere

For at skabe en forbindelse mellem fortid og nutid og stimulere en fælles refleksion over emnet flugt, kan spørgsmålet »Hvad kan jeg gøre for at lette din bagage?« bruges som udgangspunkt. Eleverne skriver bidrag, hvor de formulerer deres tanker og ideer. Disse skriftlige refleksioner samles i en kasse, en gammel kuffert eller en konvolut (skal medbringes). Disse tanker kan diskuteres enkeltvis eller samlet med klassen og tematiseres med eventuelle forslag til implementering.

Gravplan med stationer for klassen 📍 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Afgangspunkt ved mindekorset

📍 Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Manfred Lessner,
grav 233 i række 26

Som barn i Danzig, ca. 1943 📍 Volksbund
Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Hans Plischka, grav 593 i række 35

Gertrud Werner,
grav 1700 i række 6

Med datter Ursula 📍 Volksbund Deutsche
Kriegsgräberfürsorge e. V.

7

Flugt & Liv & Død

Skæbner fra Oksbøl?

Mia-Maja Bach Pedersen, Sören Darius, Maximilian Gärtner, Lotte Quebec, Jasmin Rast

Introduktion og struktur

Dette opgave undersøger historien om tyske flygtninge i Danmark. Målet er at gøre elever fra 8. klasse og opefter bekendt med livshistorierne for nogle af de flygtninge, der døde, og hvis biografiske detaljer kan undersøges.

Tilgangen kombinerer historisk læring med reflekterende tænkning ved at supplere biografierne med spørgsmål, der opmuntrer til kritisk stillingtagen og perspektivering. Der er fokus på personlige skæbner gennem dokumenterede erindringer og historiske kilder, der belyser de udfordringer, som flygtningene stod over for under flugten og i lejrene. Materialet bruger didaktiske metoder fra historiefaget, såsom at arbejde med multiperspektiviske kilder, og fremmer dermed ikke kun en dybere forståelse af historiske kontekster,

men stimulerer også elevernes empati og interkulturelle kompetencer. Eleverne bliver gennem korte tekster bekendt med livshistorierne for enkelte flygtninge. Disse flygtninge døde for størstedelens vedkommende under deres tid i flygtningelejren i Oksbøl – eller pårørende beretter om tabet. Tilbage står en gravsten.

Eksemplerne egner sig til en undersøgelse på stedet, men kan også bruges som kildemateriale i undervisningen. Der er mulighed for forskellige grader af kildearbejde.

Hvor? Krigskirkegården i Oksbøl ELLER i klasselokalet ca. to undervisningslektioner

SCENARIO PÅ FLYGTNINGEKIRKEGÅRDEN

Klassen deles i fem grupper og starter ved forskellige gravsteder.

- ▶ **A:** Alle grupper arbejder med alle biografier (rundgang med fem syv stationer) og får dermed et samlet overblik over flygtningenes individuelle skæbner. Læsetid pr. biografi: ca. 10 minutter.
- ▶ **B:** Hver gruppe arbejder med én biografi, hvorefter klassen udveksler indgående om de forskellige historier.

Biografierne suppleres med spørgsmål, som eleverne kan drøfte i deres grupper. Til sidst samles hele klassen et sted, som læreren på forhånd har udpeget, for at bearbejde indtrykkene.

SCENARIO I KLASSELOKALET

Klassen deles i fem grupper.

- ▶ **A:** Alle grupper arbejder med alle biografier og får dermed et samlet overblik over flygtningenes individuelle skæbner. Læsetid pr. biografi: ca. 10 minutter.
- ▶ **B:** Hver gruppe arbejder med én biografi, hvorefter klassen udveksler indgående om de forskellige historier.

Biografierne suppleres med spørgsmål, der kan diskuteres i grupperne. Derefter kan der føres en fælles, åben diskussion i klassen.

Hvad har klassen brug for?

- ▶ **Før ekskursionen:** Tematisk introduktion „Anden Verdenskrig og flugt“
- ▶ **Under ekskursionen:** Mobile enheder (smartphone/tablet) eller kildetekster på papir

OPFØLGNING/FORDYBELSE AF EMNET

1. Fordybelse i spørgsmålene

De spørgsmål, der knytter sig til biografierne, behandles igen i plenum og diskuteres mere detaljeret.

2. Perspektivskrivning

Eleverne skriver individuelle tekster fra en flygtnings synsvinkel i en flygtningelejr. Velegnede genrer er fx et brev eller en dagbog, som fremmer empati og forståelse.

- ▶ Perspektivskrivning betyder, at skrive ud fra en bestemt persons synspunkt. Man sætter sig ind i personens liv og tænker: Hvad oplever personen? Hvad føler personen? Hvordan ville personen selv fortælle det?
- ▶ Det handler altså ikke kun om at gengive fakta, men om at fortælle, som om man selv var denne person – fx i form af et brev eller en dagbogstekst.

Opgaver for eleverne:

- ▶ Skriv en dagbog ud fra perspektivet af et barn på samme alder, der lever i en flygtningelejr som Oksbøl.
- ▶ Eller skriv et brev, hvor du beskriver, hvordan livet i lejren føles.
- ▶ En anden mulighed er at skrive en dagbogsnotat om dit besøg på krigskirkegården og fastholde din egne indtryk, spørgsmål og følelser.
- ▶ Vigtig bemærkning: Hvilket perspektiv I vælger, afhænger af klassens sammensætning. Hvis der er elever i klassen, der selv har flugterfaringer, bør man undgå at skrive i rollen som flygtningebarn, for at ingen bliver unødigt belastet. I dette tilfælde fokuseres i stedet på egne oplevelser fra ekskursionen.

3. Sammenligning af perspektiver

Eleverne reflekterer på baggrund af kilderne (tyske flygtninges perspektiv) over de danske perspektiver på lejren i Oksbøl. Denne tilgang giver mulighed for kritisk stillingtagen til forskellige synspunkter og kan – afhængigt af klassetrin – udvides til at omhandle nutidige flugttemaer.

- ▶ Hvordan oplevede den danske befolkning i Oksbøl, at der opstod en flygtningelejr lige ved siden af landsbyen, hvor der tidligere havde ligget en tysk øvelsesplads (Wehrmacht)?
- ▶ Hvordan oplevede danskerne, at flygtningene var tyskere? (Her er det vigtigt at understrege, at Tyskland i nationalsocialismens navn havde startet Anden Verdenskrig, systematisk myrdet millioner af mennesker og besat Danmark.)
- ▶ Hvordan reagerede danskerne på, at størstedelen af flygtningene var kvinder og børn?
- ▶ Hvordan var det for lokalbefolkningen, at så mange spædbørn, småbørn og ældre blev begravet på kirkegården i de første to vintre?

TILGANGE OG KOMPETENCER

- ▶ Personlige skæbner bliver forståelige gennem baggrundsinformation og kilder.
- ▶ Indblik i livet under flugt og i en flygtningelejr
- ▶ Døden som en del af krig og efterkrigstid
- ▶ Dybere forståelse af den historiske kontekst
- ▶ Aktiv stillingtagen til historie
- ▶ Kritisk arbejde med livshistorier.
- ▶ Reflekterende tænkning & multiperspektivitet
- ▶ Arbejde med historiske kilder ud fra forskellige synsvinkler
- ▶ Kildekritiske kompetencer.
- ▶ Interkulturelle kompetencer

Arbejdsark til eleverne

Spørgsmål til kildematerialet

- ▶ Hvem er personen, som beskrives i kilden?
- ▶ Hvilke informationer får du om personen?
- ▶ Hvorfor var de tyske flygtninge i en vanskelig situation?
- ▶ Hvilken betydning kunne det have haft for de tyske flygtninge, at komme til et fremmed land, som ikke var deres hjem?
- ▶ Hvad betyder det, når man ikke kan rejse tilbage til sit moderland? Overvej her den særlige situation, som de tyske flygtninge var underlagt. Overvej også den særlige kontekst i Anden Verdenskrigs slutfase og ved dens afslutning.
- ▶ Hvilke følelser af usikkerhed eller frygt kan flygtningene og især børnene have båret rundt på?
- ▶ Hvordan kunne venskab og familiesolidaritet i lejren have hjulpet folk med at håndtere situationen?
- ▶ Hvorfor var flugten og livet i lejren særligt vanskeligt for små børn?

Kildemateriale om tyske flygtnings liv

„En lillebror“ Hans Plischka

* 30.9.1945, † 23.2.1946
Gravsten nr. 593, Rk. 35

Manfred fortæller om sin bror, Hans:

„Jeg kan ikke sige, hvor vi blev sat i land, og heller ikke, hvordan vi kom til flygtningelejren i Oksbøl. Jeg husker barakken 'K 25' i flygtningelejren Oksbøl og køjesengene. Da min mor var børnehavelærerinde, fortsatte hun også med det arbejde her. Mellem to piletræer blev et tæppe hængt op, og der blev spillet teater. Jeg kan

også huske de lange rækker af toiletter. Her gjaldt det om at vente. Mit skoleår kan jeg ikke huske. Jeg måtte gå første klasse om igen i Bayern, hvortil vi blev fordelt. Min bror Hans blev født den 30.09.1945 og døde ifølge dødsattesten af lungebetændelse den 23.02.1946. Han blev begravet på kirkegården i Oksbøl.“

 Erindringer af Manfred Plischka (fra tysk originalkilde), Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V.

Arbejdsark til eleverne

„Blot en ung soldat“ Heinz Wendler

* 20.1.1926 , † 4.6.1944

Gravsten nr. 1389, Rk. 19

Graven blev flyttet i efteråret 1968 til Oksbøl.

Om hans liv fortælles der følgende:

„Heinz Wendler havde stjålet et vækkeur fra et værksted, hvor han stod vagt, og blev som straf beordret til Østfronten. Dagen før afrejsen skød han sig selv i en bunker i Tofterup Stationsby i juni 1944, og blev samme aften begravet på Starup Kirkegård af værnemagten, uden gejstlig (kirkens folk) medvirken.“

 Knud Høgsbro Østergaard, Sognepræst i Åstrup og Starup Sogne i Ribe Stift

„En knapt 2 år gammel dreng“ Claus Conrad

* 15.7.1943 , † 4.6.1944

Gravsten nr. 1390, Rk. 19

begravet d. 18.5.1945 af pastor Østergaard på Starup Kirkegård. Graven blev flyttet i efteråret 1968 til Oksbøl.

Om hans liv fortælles der følgende:

„Flygtningebarn fra Königsberg. Faderen var faldet på Østfronten, moderen var forsvundet i flygtningestrømmen. Fem døgn i et beskyttelsesrum fyldt med kalkstøv, en tur over isen til det skib, der skulle føre flygtninge til København, mangel på næring og til slut opholdet i den overfyldte og usunde barak i Starup var mere, end den toårige kunne stå igennem.“

 Knud Høgsbro Østergaard, Sognepræst i Åstrup og Starup Sogne i Ribe Stift

Pastorens beretning stemmer overens med de nedskrevne oplysninger i Kontraministerialbogen for Vester Starup Sogn, hvor der står følgende:

„Flygtningebarn født i Königsberg 1943 15. juli. Søn af Elside Conrad fra Pommern. Faderen Alfred Knelsen. Begge forældre døde. Faderen er faldet i Rusland. Ingen efterretning om moderen siden 2. december 1944. Døbt i den evangelisk lutherske kirke. Forældrene skulle have været gift, men papirerne gik tabt under tilbagetoget fra Rusland.“

„Var 5 dage i en kælder i Königsberg med 87 voksne. Lungerne fyldt med støv. Hostede meget. Syg lige siden.“

Fra Starup kirkegård blev der flyttet to grave til Oksbøl i efteråret 1968. Claus Conrad blev flyttet sammen med Heinz Wendler, en 16 årig soldat. Af oversigten over gravstenen, kan man ikke umiddelbart finde Claus Conrad, men de nøjagtige fødsels- og døds-datoer stemmer overens med 'Claus Kuesch' grav nr. 19/1390, og ser vi på gravstenen, står Heinz Wendler på samme sten. Man må derfor formode, at der er tale om den samme Claus.

Arbejdsark til eleverne

„En sand juletragedie i Oksbøl“ Erna Ritzel

* 11.9.1921, † 26.12.1945

Kort info om personen:

Erna Ritzel og hendes søster, Eva, var flygtet sammen med deres mor Anna Ritzel og endte som tyske flygtninge i Oksbøllejren. Hendes søster Eva Bayer (f. Ritzel) fortæller om sin søsters død i Oksbøl, som Arne Gammelgaard bearbejder i „Jule Tragedien i Oksbøl“.

Kildeuddrag:

„Julen 1945 stod for døren. I familierne forberedte man små gaver til hinanden. Efterhånden var plantagen i området blevet noget molesteret, men det var dog muligt at hente grangrene til at udsmykke barakrummene med. Hele juletræer blev det også til hist og her. Juleaften blev der afholdt gudstjeneste i den store hal. Da man istemte salmen ‚Glade jul, dejlige jul‘, var de flestes øjne fugtige og stemmerne sprukne. Vi danske må vel erkende, at den tyske original udgave af salmen, ‚Stille Nacht‘, har en mere højtidelig og magtfuld atmosfære end den danske. Juledag forholdt man sig stille og prøvede at opretholde den lille smule julestemning, det trods alt lykkedes at fremmane. Anden juledag var der dans i et stort lokale. Erna gik derhen ved godt 21-tiden sammen med en veninde, og Eva fik også lov. Moderen blev hjemme, men var glad for, at pigerne kunne more sig lidt. Det viste sig, at salen var fyldt til bristepunktet. Det lykkedes Erna at presse sig gennem en spalte ved skydedøren, mens veninden og Eva måtte blive i forrummet. Inde i salen steg Erna op på en bæk til højre for døren, hvor hun stod og kiggede frem i salen, hvor en snes danske soldater var aktive på dansegulvet.

To af soldaterne havde ved ankomsten tidligere på aftenen, afleveret deres kapper og den ene også sin maskinpistol til en stor dreng, der stod ved indgangen til venstre for døren. De havde bedt ham passe på, at ingen kom i nærheden af våbnet. Soldaterne gav drengen noget tobak, og både han og to af hans kammerater fik ild på deres piber, mens maskinpistolen blev anbragt op ad døren med munding i vejret. Drengen kunne åbenbart ikke stå for fristelsen til at tage våbnet nærmere i øjesyn, og en overgang sad han med maskinpistolen i skød. En af kammeraterne sagde til ham, at han ikke skulle pille ved den, da han jo ikke forstod sig på sådan

en tingest. Klokken ca. 21.30 bragede et skud, og der lød et skrig. Maskinpistolen var gået af. Projektilet gik gennem drengens højre overarm, videre gennem Ernas venstre hånd og ind i brystet lige under hjertet. Hun steg ned fra bænken, støttede sig til et bord og råbte: ‚Jeg er blevet ramt‘. Musikken standsede og de danske soldater stormede ud af salen. Maskinpistolens ejermand fik fat på sit våben og fulgte efter kammeraterne. En tysk sygeplejerske kom lynhurtigt til stede og konstaterede, at Erna var alvorligt såret og havde mistet bevidstheden. En dansk ambulance kom straks til stedet. Erna blev kørt til lejrens lazaret, hvor to tyske læger tog imod hende klokken ca. 21.45, og de kunne kun konstatere, at hun var død. Den danske veninde fra kantinen, bragte den skæbnetunge meddelelse til Ernas mor. Fra nu af var alt mørkt om Anna Ritzel. For hende blev Danmark et begreb, som resten af hendes liv betød skræk, død og sorg.“

 Eva Bayer og „Juletragedien i Oksbøl“ af Arne Gammelgaard

Arbejdsark til eleverne

„En familie på flugt“ Hartmut Dahms

* 22.2.1944 , † 3.6.1945

Gravsten nr. 26, Rk. 247

Hvad vi ved om personen:

Adelheide Borutta flygtede højgravid sammen med sin svigerfar, to svigerinder og to nevøer på hhv. tre år og elleve måneder. Hendes mand Leo var død under kamp. Adelheide boede i Oksbøllejren i perioden 21. feb. 1945–1947. Den 11. maj 1945 fødte hun datteren Heidrun i sygebarakken i Oksbøllejren. Kort tid forinden var hendes nevø Hartmut død af difteri et år gammel.

Tekstuddrag fra bogen „Mennesker bag pigtråd“, hvor Adelheide Borutta fortæller om flugten:

„Efter morgenmad den 22. januar drog vi afsted med barnevogn og kælk til banegården, hvor der stod et godstog, som vi faktisk kunne stige ind i. Det var en kreaturvogn, som nu skulle blive vores logi de næste dage. Vejrguderne havde skænket os smukt vintervejr. Termometeret viste mere end 20 graders frost. Vores flugtfamilie bestod foruden af mig: min svigerfar Julius Borutta, næsten 69 år gammel; min svigerinde Hilde, gift med Leo Dahms; børnene Erhardt, 3 år, og Hartmut 11 måneder gammel; min svigerinde Ingetrud Borutta.“

(s. 76)

„I løbet af de tre nætter og to en halv dag var vi kørt ca. 80 kilometer i nordlig retning og ikke mod vest. Østpreussen var afskåret fra Riget, og russerne var stødt frem til Elbing“ [...] I mellemtiden var det blevet endnu koldere, næsten 30 graders frost.“

(s. 76)

„Vi havde aftalt, at når vi skulle drage videre, ville vi hver især tage tre ekstra lag tøj på fra inderst til yderst, således at vi kunne redde noget, selv om vi ikke kunne bære det. Også papirerne skulle vi passe på, så vi var sikre på at kunne redde dem.“

(s. 77)

„I mellemtiden erfarede vi, hvor lumske folk kan være. Da Hilde et øjeblik havde været optaget af noget andet, var der en som stjal huen fra Hartmuts hoved. Det var et slemt tab for et elleve måneder gammelt barn i den kulde. En times tid efter opdagede Hilde huen og fik den igen, selv om den tyvagtige kvinde først slap den efter protester.“

(s. 79)

„I Oksbøllejren var det i begyndelsen den tyske værnemagt, der tog sig af os. Ved ankomsten den 21. februar 1945 bestod vores familiegruppe foruden mig selv, gravid i syvende måned, af en svigerinde med to små børn og en ugift svigerinde.“

(s. 83)

„Min datter Heidrun blev født den 11. maj 1945. Min étårige nevø, Hartmut Dahms, døde af difteritis den 3. juni 1945. Hans far, Leo Dahms, erfarede vi senere, var faldet i marts 1945.“

(s. 83)

📖 Udrag fra Leif Guldman Ipsen: Mennesker bag pigtråd. Flygtningelejren i Oksbøl 1945–1949, Blåvandshuk 2002